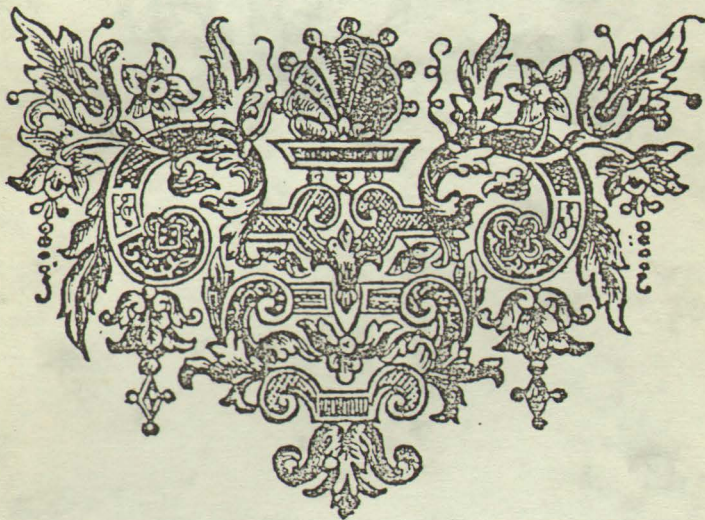

EDELÉNYI FÜZETEK 16.

CSENKESZFAI
POÓTS ANDRÁS
ÉLETE ÉS KÖLTÉSZETE

Edelény, 1997

CSENKESZFAI
POÓTS ANDRÁS
ÉLETE ÉS KÖLTÉSZETE

Edeleány, 1997

EDELÉNYI FÜZETEK 16.

Készült a Miskolci Egyetem Textológiai Műhelyének közreműködésével.

Szerkesztette:

HADOBÁS PÁL

**A szövegeket ellenőrizte
és jegyzetekkel ellátta:**

KONCZ ATTILA

Technikai munkatárs:

SLEZSÁK ZSOLT

HU ISSN 0238 1842

ISBN 963 04 8260 6

Felelős kiadó: LAKI LUKÁCS LÁSZLÓ, a VRHK igazgatója.

Készült a Városi Rendezvények Háza és Könyvtár számítógépes
szövegszerkesztőjén és sokszorosító műhelyében, 1997-ben.

Csokonai Vitéz Mihály

Lantomtól búcsúvétel

Bessenyei obojjára,
Horváth réztrombitájára,
Szabó zengő hárfájára,
Mátyási tamburájára,
Földi érzékeny lantjára,
Kazinczy orphicájára,
Pócsnak négyhúrú brácsára,
Gyöngyösinek nablumára,
Apolló dült oltárára,
Sőt minden Múzsák szavára
Esküszöm, hogy utóljára
Függesztlek a bodzafára.

CSENKESZFAI POÓTS ANDRÁS

Barczy Pál rajza

Weöres Sándor: Poóts András (1747? — 1815)

Csenkeszfai Poóts András Edelényen, Borsod megyében született, Sárospatakon tanult, harminc évig ref. pap volt, többször házasodott és elvált, 1806-ban áttért a katolikus vallásra, végül egy zsidónő férjeként Ungváron meghalt. Nyugtalan és szerencsétlen élet, telve bonyolult és kínos nőügyekkel, fegyelmi vizsgálatokkal, bebörtönzéssel.

Verskötete, *Sénai Lukrécia*, 1791-ben jelent meg. Ujra fel dolgozta Eurialus és Lucretia széphistóriáját, gyengébben és vontatottabban, mint a XVI. század végi megnevezetlen szerző, valószínűleg Balassi. Elégiákba foglalta első feleségével, Miskolczy Zsuzsánnával történt veszekedéseit, tárgyilagosan mindkét fél igazának hangot adva; a leghosszabb panaszt, a *Házi kereszt*-et Amade Antalnak vagy Amade Lászlónak tulajdonították, kik hasonló szoros csizmában jártak, mint szegény Poóts András.

Olykor leoninusokban verselt, de többnyire a hagyományos tizenkettesekben. A mesterkedők csoportjának egyik legszél-sőségebb figurája, több gúnyt és kárörömet aratott, mint sikert. Pedig ez a trágyadombi Baudelaire nem akármilyen: gúnyos és öngúnyos, keserű bölcselkedő. Hangja többnyire rikoltózó, mintha kapatos volna, alighanem legtöbbször az is lehetett. Józan állapotban igen tanult tiszteletes, latinul és görögül is költött, széles klasszikus olvasottsága volt.

A barokk és utóbarokk poézist nem nagyon ismerhette, saját korszakának külföldi irodalmát sem, mégis vérbeli manierista: mestere a spirálisnak, a váratlan fogalmi csavarásoknak, a távoli párhuzamoknak, a konkrétnek absztraktba, az absztraktnak konkrétba átjátszásának. Egyik elégiájában, melynek címe is maníros szójáték: *Fati kutya Fátuma*, elbeszéli, hogy kis pudliját hogyan tépték szét nagy komondorok. Íme a kutya szétszaggatása matematikai absztrakcióba transzformálva, avagy a képnek képtelenítése:

*Aki számba-vészi csontja pozdorjait,
Tanuljon Algebrát s annak reguláit,
Itt látja az igaz Fractio formáit,
Itt a Divisio különös példáit.*

Fractio: törték alkotása; divisio: osztás. — S az elvontság (az elpusztított pudli nemléte) a semmiből így képesedik:

*Ezek után a több Lelkekhez indúla,
Mint egy lassú szellő mellőlem elmúla.
A jobb orcám (mint hogy afelé fordúla)
Hevül, s ugyan szakad a verejték rúla.*

Költészete ma is eleven olvasmány, szomorúan neveltető; olykor elég nehéz követni logikai tekervényeit, s eligazodni ravasz félrevezetésein. Bizarr, bolondos epigrammái élvezetesebbek, mint hosszú kompozíciói, melyek csak többszöri elolvasásra árulják el titkaikat. Poóts senkire se hasonlító, sajátságos, tragikomikus költő, a felkentség, tekintély, hivatalos nagyság allűrje hiányzik belőle. Ő az üldözött kisember, aki fütyül a nagy mindenségre — mint a *Házi kereszt* első két strófájában látható:

*Vévén e világot szemem cirkalmára,
Vizsgálom, embernek mi volna hasznára,
Abban nyugtatom meg elmém utoljára:
Nincs semmi ami ne volna ártalmára.*

*Minden állapotot bár előfordatok,
Csendes nyugalmat mégsem találhatok,
Szerzetest, katonát, világít láthatok,
De életerők vexa, mert mást mit mondhatok.*

CSENKESZFAI POÓTS ANDRÁS, A „TRÁGYADOMBI BAUDELAIRE”

Ha a XVII. századi magyar költészetnek akár legmagasabb csúcsairól tekintünk is a XVIII. századra — főként a XIX. századdal érintkező második felére —, rendkívüli anyagbőséggel és tehetségkínálattal szembesülünk. A másod- és harmadvonal különösen sok virtuózzal, megszámlálhatatlan nyomtatott és még inkább kéziratos művel reprezentált. A magyarországi egyházi könyvtárak immár tizedik kötetéhez érkezett kéziratkatalógus-sorozata (és Stoll Bélának még 1963-ban megjelent énekeskönyv-bibliográfiája) bőségszaruból önti elénk a feldolgozásért kiáltó anyagot.

Bán Imréné és Julow Viktoré az érdem, hogy a debreceni diákirodalomról szólva már harminc éve ráirányították a figyelmet erre a gazdag kínálatra. Ők emelték ki azt is, hogy a XVIII. századi magyar költészet egyik legértékesebb és legkevésebbé vizsgált vonulata az ún. „mesterkedőké”, akiknek iskolájához Csokonait és Arany Jánost is erős kötelék fűzi.

Bán Imre Aranyinak IRÁNYOK című tanulmányára figyelemztet, amelyben „a Mátyásiak, Pócsok, Láczaik” mesterkedő hadáról esik szó, „akiknek népszerűsége egy Kazinczy homlokát nem engedé méltó babérhoz jutni”, akik „örömet affektálják a tudós színezetet”, de akik „nem a »népből«, nem a népnek írnak, hanem azon diákos középosztály számára, mely érti, megtapsolja ovidiusi célzásait, fogékony bősavú reflexióikra, [...] kacag modortalan tréfáikon s pipaszó mellől szedett élceiken, bámulja furfangos rímeiket: a csattogó leoninust, az egy magánhangzóval kisütött egész poémát, a csupa azonos, de különböző értelmű szavakból álló sorvégeket (víg asztal = vigasztal), [...] s több efféle furcsaságokat”.

Meg kellene vitatnunk ezt az Arany tekintélyével kikezdhetetlenné vált ítélkezést. Bán Imre már 1964-ben ellene vetette, hogy Arany megfigyelései inkább „*a diákpoézis társadalmi háttérére, íróinak és közönségének műveltségi szintjére jellemzők, mintsem e költészet irodalmi értékére*”. Bán Imre arra is rámutat: Aranynak erre az elutasító érvére „*a petőfieskedők ellen vívott harcában volt szüksége párhuzam gyanánt*”, s hozzáteszi: „*Jókai idealizálja, Arany egy kissé saját színvonala alatt mutatja be ezt az érdekes költészetet.*”

Mezei Márta tíz évvel későbbi könyve, a FELVILÁGOSODÁS KORI LÍRÁNK CSOKONAI ELŐTT, nem győzi bizonygatni, hogy a mesterkedők mennyire parlagian felvilágosulatlanok voltak, és nemhogy az Aranyt vitató Bán Imre állítását, de magát az IRÁNYOK című Arany-tanulmányt sem meri hivatkozni.

Ilyen megítélési dimenziók között a mi Csenkeszfi Poóts Andrásunknak hogyan is lehetett volna esélye legalább az elfogulatlan említések szintjén megőrződnie az irodalmi emlékezetben?! Mezei is Ráday Gedeonnak 1791-ben Kazinczyhoz írt levelével intézi el: „*Azt látom belőle, hogy a mostani Aucto-rok és a mostani gesztus egészen ösmeretlenek nála: egyedül az egy Gyöngyösit láttatik követni.*” Ami egyszerűen nem igaz: 1791. évi verseskönyvében Poóts maga hivatkozik Lázár Jánosra, és követi is, Faludi legismertebb versére imitációs parafrázist csinál, a SENAI LUKRÉTZIA áriabetétjeiben pedig Amade László és Pálóczi Horváth Ádám szövegeit tartja szem előtt.

De térjünk vissza Rádaytól és Mezeitől inkább Csokonai Vitézhez, aki jobb véleménnyel volt a mesterkedőkről és Poóts Andrásról. A jakobinus mozgalom után költői pályáját reménytelennek látó Vitéz Mihály LANTOMHOZ BÚCSÚVÉTEL-e (1795) Poótsot megbecsülően ülteti helyére ama zenekarban, amelynek muzsikáját Csokonai mesterei csalják elő különféle instrumentumokon:

„Bessenyei obojjára,
 Horváth réztrombitájára,
 Szabó zengő hárfájára,
 Mátyási tamburájára,
 Földi érzékeny lantjára,
 Kazinczy orphicájára,
 Pócsnak négyhúrú brácsára,
 Gyöngyösinek nablumára,
 Apolló dült oltárára,
 Sőt minden Múzsák szavára
 Esküszöm, hogy utóljára
 Függesztek a bodzafára.”

Szilágyi Ferencről tudjuk, hogy Kazinczy 1817-ben JÖVEN-
 DÖLÉS címmel jónak látta gúnyos paródiában kifigurázni Cso-
 konai orkeszterét és magát Vitéz Mihályt. Meg Poóts Andrást
 persze, akire a JÖVENDÖLÉS-ben a „Csombók Jankó s
 Csombók Sára / Szát, szemet tát a csudára” utalás vonat-
 kozik. Kazinczy magyarázata szerint „Csombók Jankó úgy
 personificálja a Poóts András ízlésű embereket, mint John
 Bull az anglusoknál a honn vad népét”. Ráday idézett véle-
 ménye kapcsán nyilatkozott Kazinczy Poótsról elítélőbben is:
 ez a „nyavalyás verselő [...], ez a szerencsétlen fajzat
 imádatni fog a sok kálvinista mesterek és falusi prédiká-
 torok által”.

Ha nem is imádatott, Csokonaitól mindenesetre becsültetett.
 Poóts Andrásnak 1786 telén egri börtöncellájában írt AZ ESZ-
 TENDŐ ŐSZI SZAKASZÁNAK A MI NYELVÜNKÖN NEM SZINTE
 HELYESEN ESETT ŐSZI NEVEZETIRŐL... című leonininusa ezzel
 a két sorral indul:

„Púderezett fővel forog a tél, zúzos idővel
 S ősz haja tél idején, ősz mutat árva fején...”

Ez a vers majd csak 1791-ben jelenik meg Poóts kötetében. Csokonai tehát kéziratból ismerhette, mert — amint erre ugyancsak Szilágyi Ferenc figyelmeztet — már 1790-ben így imitálta Poóts Andrást A TÉL 5-6. sorában:

*„Mormolnak szelei a fagyos északnak,
A zszindelyre vastag jégcsapokat raknak,
Ellepik a földet sűrű fergeteggel,
A folyóvizeket megkötik hideggel,
Melyeket öszűnek a havak és derek,
Azok a tél fején fejrő pűderek.”*

Hadd tegyem hozzá, hogy a Poóts-költészetben előbukkan még a pűder és a tél hava egybejárása. Aki a SENAI LUKRÉTZIÁ-t a 32. lapig is elolvassa, erre a helyre talál:

*„Érzed-e szép szagát a pomádérjának?
Látod-é lockjait csinos frizurjának?
Zűzmaráz pihét pűdere porának
Válogatott selyem szálain hajának.”*

Aki pedig a 109. lapig is veszi az akadályokat, ezzel a szép pűderes strófával találkozhat:

*„Eljött a borzas tél pűderes hajával,
Fű az északi szél, havat hoz magával,
A fejrő nép apró hógolyóbisával
Játékot űz a szép kavallériával.”*

A SENAI LUKRÉTZIÁ-nak ezek a szakaszai tehát szintén 1786 decemberében szűlethettek, mint az ŐSZ-vers idézett két sora. Egri topográfusok megmondhatnák, hol lehetett az a börtön, ahol Poóts András raboskodott, s ahol szűkött felesé-

ge, Miskolczi Zsuzsanna szép szagú pomádéját, csinos hajlokkjait felidézve gyönyörködött egy kicsit a rácson túli egri korzózók időtöltésében, ahogy a hópúderből gyúrt apró golyóbiskákkal a hölgyek megdobálták gavallérjaikat.

Nem állítom, hogy Vörösmarty vagy Arany olvasta volna Csenkesz-fai Poóts András IFJÚI VERSEI-t vagy a SENAI LUK-RÉTZIÁ-t, de hogy Csokonai közvetítésével ismerniük kellett a hajpúderes kései manierista ötletet, az nyilvánvaló. Amikor tehát Arany úgy kezdi el a TOLDI ESTÉJÉ-t:

„Őszbe csavarodott a természet feje,
Dérré vált a harmat, hull a fák levele;”

amikor Vörösmarty úgy fejezi be az ELŐSZÓ-t:

„*Majd* eljön a hajfodrász, a tavasz,
S az agg föld tán vendég-hajat veszen,

Üveg szemén a fagy fölengedend,”

akkor a magyar költői romantika e két merész és nevezetes metaforája voltaképpen a mesterkedő Poóts András Csokonai-val hitelesített leleményéig mutat vissza. A bizarr „*púderezett fő*” már nem emelhető versbe, de az „*ősz haja [...]* *őszet mutat árva fején*” egy kis „csavarással” már Arany sorává alakítható. Vörösmarty pedig nemcsak a természet „*hajfodrászatát*” emlegeti, de a „*vendég-hajat*” is, ami éppúgy a rizsporozott paróka, mint Poótsnál a „*púderezett fő*”. Az „*elkendőzött arc*” piperéje az ELŐSZÓ-ban ugyancsak a föld („*a vén kacér*”) kozmetikájára utal. Még két sor nekifutása is azonos: „*Eljön a borzas tél*” — mondja Poóts; „*Majd eljön a hajfodrász*” — mondja Vörösmarty, s a púderes hajú telet, a vén kacér földet tavasszal vendéghajjal cicomázza...

*

Csenkeszfai Poóts Andrást (1745? — 1815) Weöres Sándor fedezte fel újra HÁROM VERÉB-antológiájában. Emlékszem lelkesedésére, ahogy a Vargha Balázstól kölcsönkapott Poóts-kötet verseit szóban kommentálta. De írásban sem állított kevesebbet, mint hogy Poóts „*a mesterkedők csoportjának egyik legszélsőségesebb figurája, több gúnyt és kárörömet aratott, mint sikert. Pedig ez a trágyadombi Baudelaire nem akárki: gúnyos és öngúnyos, keserű bölcselkedő*”.

A mesterkedők a Weöres-antológiának rehabilitált főszereplői. Arany ambivalens nyilatkozata óta (amit majd különösen az Arany-költészet mesterkedő ösztönzéseinek feltárása pontosíthat) Weöres volt az első magyar klasszikus, aki igazán komolyan vette őket. Ahogy a lírikus Katona Józsefet és „mannerizmusát” felfedező kommentárjában leszögezi: „*A józan mértéktartók és okosak a szertelen mesterkedő iskolát kezdettől végig elsüllyesztették: úgy húzódik irodalmunk mélyén, mint egy tengerfenéki hegylánc. A vonulat kezdetén a hullámokból kiálló szirt Rimay, s a legvégén Csokonai.*” A magas vonulat „*fő hegylánc*” Weöres szerint „*Gyöngyösi János, Poóts, Édes, Mátyási, a Rímkovács s a lírikus Katona*”.

Weöres Sándor „*trágyadombi Baudelaire*”-definíciója első-sorban Csenkeszfai Poótsnak, a nagy tudományú, görögül és latinul is verselő református lelkipásztornak hányatott életére vonatkozik. Ehhez fogható extrém protestáns-pap-biográfiát nem ismer a magyar egyháztörténet! Poóts András sokszori trágyadombra vetettségéhez még legkivált a XVI. századi Bornemisza Péternek és kortársainak az ÖRDÖGI KÍSÉRTETEK-ben kibeszélt, főként szexuális megkísértései hasonlíthatók. Csenkeszfai Poóts botránykrónikába illő élete kirívó seplő is a magyar protestáns egyháztörténet orcáján. Olyannyira, hogy az 1939. és 1941. évi második és harmadik zsidótörvény intervallumában, 1940-ben a tekintélyes Zoványi-lexikon (Zoványi Jenő CIKKEI A „THEOLÓGIAI LEXIKON” RÉSZÉRE A MAGYARORSZÁGI PROTESTANTIZMUS KÖRÉBŐL) Poóts életrajzát

vagy elfelejtette vagy nem akarta vagy a cenzúra tiltása miatt nem merhette szerepeltetni. Nincsen az benne „a Zoványi” 1977-ben megjelent 3., javított és bővített kiadásában sem.

Poóts András kétségkívül többszörösen is kínos helyzetbe hozta a magyar református egyházat. 1786 augusztusától 1787 februárjáig börtönben ült, később át akart térni a katolikus vallásra (a hiedelmek szerint át is tért, sőt „*orosz pappá lett*”). S mi több, horribile dictu: elvált emberként egy bodrogkeresztúri „*tehetős zsidó asszonynak egyetlen lányába*” mert szerelmes lenni, akivel aztán egy ellene benyújtott feljelentés szerint — olvassuk Szinnyi írói életrajzgyűjteményében — „*oly botrányos életet élt*”, hogy „*azon még a munkácsi görögkatolikus püspök is megbotránkozott*”. Egy másik papnét pedig „*erkölcstelenségre tévelyített*”, és „*a hívek nejei közül is többeket*” csábítgatott.

Weöres Sándor a Borsod megyei születésű, Sárospatakon tanult s többnyire Zemplénben lelkészkedő Poótsnak „*kapatos ríkoltozásait*” emlegeti. Alighanem ráhibáz ezzel a „*nektárt csepegtető*” Hegyalján gyakori papbotrányok okaira. Az 1645-ig Abaújban és Zemplénben működő Miskolczi Csulyak István, a grafomán író és tekintélyes szuperintendens egyházlátogatási jegyzőkönyvei csak úgy ontják a Bornemisza Péter könyvébe való példákat! 1634-ben a bodrogolaszi lelkipásztor részegségében éjjel felkölti a falu bíróját, hogy együtt megkelessék a tiszteletes feleségét, „*azt a kurvát*”, akit aztán kicserélhetnek az ivócimbora feleségére, ha ráunnak. 1641-ben a bodrogkeresztúri pap részegen prédikál, s az a híre, hogy „*gyakortább megveri a felesége*”, kiszaggatta „*az szakállát*” is. No, „*felettébb az bornak adja magát*”, feleségéhez pedig egy bizonyos Luka Miklós jár: „*még az fűtőháznak az kürtőjén is bebútt és ott benn küzködtenek és dulakoztának, és ha ajtónyílás lött, az ablakon ismét kibútt*”.

A hegyaljai lelkipásztorok szőlőjüket sem művelték nagyobb gonddal. Csulyak szuperintendens szerint a szőlőt „*felnövi az cseplye*”, s pap „*pénzre mívest nem talál*. Az mikor mívelteti, szakmányossal mívelteti”. Száz év múlva, Poóts András korában már változnak az idők. Hegyalján meg-

jelennek a Sziléziából, Morvaországból, majd Galíciából bevándorolt zsidók, akik mint szőlőbérlők kézbe veszik a bormérést és a borkereskedelmet. 1836-ban Bodrogkeresztúr zsidó lakossága 239, Hegyaljái összesen 5587, a teljes Zemplén zsidó lakosai a század közepén 14988-an voltak. Bodrogkeresztúron, ahol Poóts András zsidó szerelme élt, Scheiber Sándornak a hegyaljai zsidó sírkövekről írt tanulmánya szerint 1728-ban már hét lengyelországi zsidó család lakott, „*borral és szőlővel kereskedtek. A XVIII. század végén alakul a hitközség [...] Szentegylet 1767-ben létesül, ugyanakkor zsinagóga épül. Első rabbija Eliezer London (1780 — 1796), Landau Ezékiel prágai rabbi levelező partnere*”. Eliezer London rabbi lehetett tanúja Poóts András bodrogkeresztúri kalandjának, de hogy ki volt „*a tehetős zsidó asszony egyetlen leánya*”, arról hallgat a kutatás: a Poóts-kéziratokat és -aktákat még nem publikálták, csak létezésükről tudunk. Hegyalja zsidó sírköveinek faggatója a Blume, Eszter, Henne, Jente, Ráchel, Rivka, Tova, Ziszl női neveket olvassa le Wirth Péter sírkőfotóiról. A héber nevek között „*németek fordulnak elő: Blume (virág), Henne (Huhn — csirke), Ziszl (Süss — édes)*” és „*egy francia: Jente (Gentile)*”.

Melyik bodrogkeresztúri Blume, Eszter vagy Ráchel virágot szakajtotta le Poóts tiszteletes? Nem tudható. De hogy választásában a konvenciókkal mit sem törődő toleráns öntudat és érzelmi szabadságvágy is munkálhatott, az valószínű. A feljelentések és az ítéletek: a dokumentumok mondhatnának többet.

(Eszembe jut, hogy amikor az 1970-es években Szabó Magda Hollandiában járt, becsvágya volt megkeresni Aletta Van der Maat kisasszony és Apáczai Csere János professzor házassági anyakönyvi bejegyzését. Meg is találta, fotokópiáját a Kortárs Apáczai Csere-számában publikáltuk. Aletta éppúgy követte férjét Erdélybe, mint Szenczi Molnár Albertet Oppenheimből a háromgyermekes német özvegyasszony, Kunigunda. Az új század nagy szerelmi papsztorija a Poóts Andrásé és a bodrogkeresztúri zsidó lányé, akit a jól értesült Édes Albert — a másik mesterkedő, Édes Gergely fia — szerint Csenkeszfai Poóts feleségül is vett. Ez a történet is Szabó Magda tollára való.)

Poóts András szerencsétlenségei rosszul sikerült házasságával kezdődtek. Édes Albert jegyezte fel, hogy Poóts neje, Miscolczy Zsuzsanna, oly „ragyogó szépség” volt, „*mint egy habból kikelt Venus, azzal a nagy hibával, hogy saját szépségének imádója lévén, magát jobban szerette, mint férjét, s hogy arcórszái meg ne hervadjanak, a szerelem gyönyöreibe férjét csak homeopaticice részeltette*”, azaz minimálisan adagolta a családi szerelmi szolgálatokat. Úgyannyira, hogy meg is szökött Poóts-tól a csábító Csabay András matematika-professzorral, aki nem átalotta a börtönben ülő felszarvazott Poótsot gúnyversekkel gyalázn.

Az egri börtönbe Poóts a hosszadalmas válási botránynak egyik különösen kirívó jelenete következtében került. Egyszer ugyanis annyira elvesztette önuralmát — s talán „*kapatos*” is volt, mondaná Weöres —, hogy Szinnyeivel szólva „*teljesen meglepődve papi méltóságáról, az egyház ládáját felzaggatva, abból az utcára dobálta ki az úrvacsorai szent edényeket és egyéb készülékeket*”.

A később Ho Si Minhnek nevezett líceumot alapító egri érsek (a Tanárképző Főiskola névadója), gróf Esterházy Károly egri börtönében Poóts András különben jól érezte magát. Gróf Esterházy egyszersmind Heves megye főispánja volt, ezért diszponált Poóts bebörtönöztetése fölött, ámde segített is neki. A református papfogoly a katolikus érsektől kapott cellájának fűtésére elegendő tűzifát (1786 — 87 tele csikorgott akkor), és könyveket is, hogy folytathassa irodalmi működését.

Poóts az egri tömlőcben fordította le s XVIII. századi lelki izgalmakkal és díszletekkel színesítette az EURIALUS ÉS LUCRETIA szerelméről írt latin reneszánsz széphistóriát (aminek volt már egy kiváló, XVI. század végi magyar átültetése), felismerván a lehetőséget, hogy kibeszélheti e verses regényben a maga megcsalattatását, felsülését s feleségének *kurvás* hajlandóságait. Poóts ugyanis éppen huszonháromszor használja a *kurva* megnevezést a széphistória 1791-ben SENAI LUKRÉZIA címmel megjelent fordításában, és ebből a huszonhárom *kurvás* locusból három még erőteljesebb: kétszer a *katonák kurvája*, egyszer a *tábori kurva* nyomatékosít. A *kurvát* a

megcsalt Poóts mindig a feleségére érti, akit Lucretia szerepében léptet fel, az elszerető Csabay Andrást pedig mint a csábító Euriallust ábrázolja.

Aeneas Sylvius Piccolomini (a későbbi II. Pius pápa), a széphistóriához forrásul szolgáló latin novella szerzője szerint Eurialius Zsigmond császár katonája volt, s Lucretia annyira beleszeretett, hogy öreg, unt férje mellől (ez lenne Poóts András) el akarja magát raboltatni Eurialusszal és katonatársaival. Erről az emberrablási tervről azonban Poóts szövegében mindig *szökésként* esik szó, hiszen Miskolczi Zsuzsannát nem kellett elrabolni. Elszökött ő vígan a férjének módjával adagolt homeopatikus kötelezettségek elől, még közös gyermeküket, a kis Andrást is hátrahagyva. Lucretia büntetése a széphistóriában a halál. Poóts sem igen kíváncsi mást Miskolczi Zsuzsannának. Amikor egyszer azt vizionáltatja Lucretiával, hogy öngyilkos lesz, akkor is a XVIII. századi kordivat szerint öltözködő Zsuzsannát képzei helyébe:

„Vagy pedig halálos mérget veszek étetőre,

Vagy pedig egy gyenge selyem strimfkötőre

Felkötöm magamat a búfelejtőre.”

A SENAI LUKTÉTZIÁ-nak ez a hangsúlyozott életrajzisége még nyilvánvalóbb a két kiadást megélt (először 1793-ban Bécsben, majd 1817-ben Miskolcon megjelent) HÁZI KERESZT esetében. A HÁZI KERESZT (értsd: a házasság) kétrészes certamen: korrekt verses megvitatása annak, hogyan képzei el a hűtlen feleséget a hű férj, és milyennek gondolja a hűtlen férjet a hű feleség. A HÁZI KERESZT-nek költői értéke nincs, annál több a társadalmi és lélektani hitele, pletykatelítettsége pedig a lehető legdúsabb. Mit ájuldozhattak, sopánkodhattak rajta a százhetvenhét évvel ezelőtti miskolci, abaúji és zempléni dámák, ők lehetnének a megmondhatóí. S hogy pirulhatott református anyaszentegyházunk, hiszen mindezt egy nagy tudományú protestáns pap adta írásba. Nem is beszélve az afféle

hivatalos nemzetkarakterológiai beidegződésekről, hogy a magyar ember nem kéjsóvár, hogy a magyar ember szemérmes; „kéjsóvár” ellenben „az olasz” — ahogy a rideg-protestáns Arany is hitte és hirdette a ZRÍNYI ÉS TASSÓ-ban. Márpedig Euriallus és Lucretia olasz volt és kéjsóvár volt, nem is beszélve Poóts Andrásról és Miskolczi Zsuzsannáról, csakhogy ők nem egymásra voltak kéjsóvárok.

Csenkeszfai Poóts András „trágyadombi Baudelaire”-sége érthető a költészetére is. Weöres Sándor úgy véli: „A barokk és utóbarokk poézist nem nagyon ismerhette, saját korszakának külföldi irodalmát sem, mégis vérbeli manierista: mestere a spirálisnak, a váratlan fogalmi csavarásoknak, a távoli párhuzamoknak, a konkrétan absztraktba, az absztraktnak konkrétba átjátszásának.”

Vitatnom kell W. S. mester egyik tételét, mert Lázár János FLORINDÁ-jára (1766) — amiből szép strófákat ír át — Poóts maga hivatkozik a SENAI LUKRÉTZIA 4. lapján:

„Van egy ország, melynek olyan a formája,
Mint a németeknek hajdani csizmája,
Olaszország, melynek leíró pennája:
Liber báró Lázár János Florindája.”

Eddig azonban Poótsot nemigen olvasták el kortársai és az irodalomtörténészek, ellenkező esetben nem hajtogathatnák, hogy az egyetlen Gyöngyösi befolyásolta. (Ami filológiailag különben sem igaz: megfogható Gyöngyösi-imitációt én nem leltem a SENAI LUKRÉTZIÁ-ban. Más kérdés a „mögöttes dal-lam”, a könnyed előadásmód, a formai biztonság, a techné Gyöngyösi-szabása.) Weöres Sándor sem jutott idáig az olvasásban, mert ő a HÁROM VERÉB-be került szerzők legismeretebb műveit eleve mellőzte; Poótsnak is csak lírai verseiből válogatott, és a SENAI LUKRÉTZIA ajánlásának verses betétjeiből csinált montázskompozíciót.

Ami Poóts manierista-mesterkedő technikáját és Weöresnek erre vonatkozó ihletett megfigyeléseit illeti, azokat csak bámul-

hatom. Mesteri, ahogy ebből a szemszögből értelmezi Poóts kutyasíratóját: a KUTYALAGZI, KUTYATOR — FÁTI KUTYA FÁTUMA című pudlisírató verset, aminek kéziratából csak újabban derült ki, hogy latin szöveg átdolgozása. Eredetijét Miklós Sámuel, a miskolci református gimnáziumnak 1763 és 1785 közötti tudós professzora írta. Fāti tehát Miklós Sámuel kutyája volt, nem a Poóts Andrásé. A magyar változat azonban Poóts-vers, Fāti haláltusáját leíró részletét Weöres Sándor joggal csodálta meg; részletező hitele és átélése oly erős, mintha legközelebbi hozzátartozóját siratná. A FÁTI KUTYA FÁTUMA párját ritkító darab a magyar költészet történetében. Mégsem szölok most róla, mert latin eredetije még nem került elő, s a magyar szöveg kézíratos és nyomtatott változata is összevetésre vár.

És azért sem, mert Poóts verseinek csupán kisebb hányada jelent meg. A többiek (leveleivel együtt) nemhogy kiadatlanok, de fel sem kutattak, előbb még össze kell szednünk a kéziratokat. A SENAI LUKRÉTZIA autográf példánya Pápára került, Édes Albert helyezhette el ott. A kutyasírató kézírata, több Poóts-verssel együtt, az OSZK Kézíratárában található. Hosszú halotti versezete, a HÍVŐ TAMÁS Sárospatakról jutott kezünkhöz, miskolci bölcsészhallgatók már sajtó alá is rendezték, megjelent az *Irodalomismeret* 1994. 1. számában. Poóts költészetét majd mindezen művei ismeretében lesz célszerű méltatni. Alább csak a Faludi-imitációkkal foglalkozom.

*

Amikor Poóts András Julianna nevű húga férjhez ment Némethi Ábrahám tiszánánai tanítóhoz, a poétafavér LAKODALMI JÁTÉK címmel verset szerzett az alkalomra. Egri rabságában ezt dolgozta át 1789 novemberében, vagy inkább csak „*új életre hozta*” bizonyos „*Pruskovszki Mária emlékezetére*”. Mivel a LAKODALMI JÁTÉK Faludi-imitációi nyilvánvalók, azt kell hinnünk, hogy Esterházy Károlytól vagy megbízottjától Lázár FLORINDÁ-ja mellé Poóts kölcsönkapta Faludi verseit is, alighanem a legfrissebb, az 1786-ban, éppen bebörtönzése évében megjelent Révi Miklós-féle kiadást.

A LAKODALMI JÁTÉK egri változatának első fele így szól:

*„Mikor a fellegek diétára gyűlnek,
Hót, záport, villámlást s mennyköveket szűlnek;
Ha Bakhus tejétől az erek hevülnek,
Akkor a sánták is táncra kerekülnek;*

*Ha a nyársra vont lúd forog a tűz körül,
Akkor az éh gyomor, jó hírt várván, örül;
Ha a vérengző Márs szablyát köszörül,
Tép, ront, vág, öl, pusztít, senkin nem könyörül:*

*Nincs olly dolog, melly ok nélkül megeshessen
És bizonyos célra s végre ne siessen,
Az álom is, gyakran, hogy valót tehessen:
Igaz az: csak okos megfejtőt nyerhessen.*

*Én is, hogy egy estve lehajtam fejemet,
Ámbár sokféle gond futtatta eszemet,
De mihelyt Morfeus befogta szememet,
Illy álom követé képzelődésemet:*

*Voltam egy nagy sűrű erdön tévelygésbe,
Egész kifáradtam az útkeresésbe,
Láttam a vadakat lenni legelésbe,
S voltam is miattok nem kis rémülésbe.*

*De minthogy az utat egyszer elvesztettem,
Most ide, most oda, gyors lábbal siettem,
Fáradtságom a félsz miatt felejtettem,
De mégis, járt útra sohol sem érhettem.*

*Most a Faunusokat hívám segítségre,
A Hamadriades Nimfákat mentségre
Kérem, kezeimet terjesztvén az égre:
Nincs haszna; s felhágok egy nagy fára, végre.*

*Felmászván, tetején állok egyenesen,
Most ide, most oda vigyázván szemesen;
S mikor úgy állanék egyedül, csendesen:
Muzsika-szót hallék zengeni rendesen.*

*Azt hallván, szívembe ugyan megújulék,
Mert a tévelygésből mintegy szabadulék,
Azért nagy örömmel az útnak indulék
S ahonnét jött a hang, afelé fordulék:*

*Hát csudálva látok egy dombon vígságot;
Tudja Merkurius, hogy a hazugságot
Nem szoktam; poéta hittel igazságot
Mondok: még nem láttam ilyen mulatságot!"*

Ehhez a gasztronómiai tobzódásba átforduló álmovízióhoz Poóts két Faludi-verset biztosan imitációs támasztékként használt. A 2. strófa eme két sora: „*Ha a vérengező Márs szabályát köszörűl, / Tép, ront, vág, öl, pusztít, senkin nem könyörűl*”, a SZAKÁCSÉNEK-nek erre a helyére utal: „*Előveszi majorságát, / Öl, vág benne bontogat*”. Amit tehát Mars hadisten tesz, azt már Faludi főszakácsa megtette: az ő *öl, vág, bont* munkamozdulatait Mars *tép, ront, vág, öl* dúsítás-sal ismételi.

A LAKODALMI JÁTÉK ötletadója azonban nem a SZAKÁCSÉNEK, hanem a legnagyobb hírre jutott, legtöbbet imitált Faludi-vers, a TÜNDÉRKERT, a kerti vetemények és a virágok táncmulatságának bájos elképzelése:

„A narcissus hyacinttal,
Ruta, kapor, pipacs, mák,
Majoranna rozmarinttal,
Bársonyvirág, violák,

Egymás derekába kapnak,
Megforgatják társokat,
A többinek példát adnak,
Nem kéméllik talpokat.

Csipkebokor az egressel
Nagy nehezen táncra kél,
Távul járnak két lépéssel,
Egyik a másiktul fél.

Egyszer, kétszer ölbe kapván
Megvérzették magokat,
Az útifű, tapogatván
Meggyógyítja azokat.

Répa, retek csingolódnak,
Tök és dinnye hason jár,
Az ugorkák forgolódnak,
Kiki mohón lejtőt vár...”

De nem tarthat soká a fergeteges tündérkerti mulatozás:
„Rút forgószél indula... / Csak álom volt, elmúla”: Aki az
álomból reggel felserkent, és mindezt látta: mindezt csak ál-
modta. A Faludi-vers beszélőjének képzeleti tere és történés-

sorozata tehát kétszeresen a barokkra jellemző fikció: álom az álomban. Ezt a kettős álmjátékot kell elhítenni valóságként.

Poóts víziója köznapibb és vulgárisabb, hiszen ő egy esküvői lakoma ivó-faló, malackodó közönségéhez szól. Finom, piperés, harmatos virágyöngédségek helyett nála kövér húsos, zsíros, cubákos vaskosságok tűnnek elő. De azonos funkcióban, mert a LAKODALMI JÁTÉK szerzője nemcsak travesztál, hanem pontosan imitál is. Poóts versének sült és főtt húsétel-szereplői ugyanúgy kerekednek egymással önfeledt táncra, mint Faludinál a szép virágok és a hasznos vetemények. A „sok paszulykát” evett versbeli szóló, azaz Poóts tiszteletes elnehezdedt a vastag vacsorától, ezért ő így álmodik:

*„Hát kövér sült ludak hegedűt vontanak,
Két töltött kappanok nékik kontráltanak,
A teli kulacsok s kancsók tust fújtanak,
Minuetet a szép sült kacsák jártanak.*

*Két pirúlt malacok voltak trombitások,
A pulykák, ki sülvé, ki főve, hárfások,
Vígan örvendettek minden muzsikások,
Amott kozák-táncra kerekedtek mások.*

*Táncolt a kövér szegy a riskásás lével,
Ugrott a disznófő tormázott szemével,
Bárányhús lejtőt járt túrók derelyével,
Ödöngött a gömböc, hízott böndőjével.*

*Amikor bámúlva csudálnám ezeket
S irigyelném nékik vidám életüket,
Egy sült kappan rám vet mosolygó szemeket
S mondja, hogy újítsam én is víg kedveket.*

*És mivel a vígság nálam se kellettlen,
Közöttük magam is nem voltam kedvetlen,
De amint forgatnám őket kímélletlen:
Nagy szerencsétlenség történe véletlen.*

*Mert egy sült malaccal amint nyalakodtam,
Végre öszve veszttem vele s marakodtam;
Kergettek s elestem, hogy árkot ugrottam,
Így érzék fel! Be kár, hogy ezt csak álmodtam!”*

Nézzük csak, miféle zenekar ez. Első pillantásra Gyöngyösi-ösztönzésre gyanakszunk. Az ő MARS ÉS BACCHUS EGYMÁSSAL VALÓ VIASKODÁSÁRUL szerzett fitatalkori énekében ilyesfajta tréfás gasztronomikus kollekció Bacchus fegyverzete:

*„Egy pár kövér sódért fölköthet karvasnak,
Egy kerekas lepént mellyére paisnak,
Nagy kövér szalonna jó fegyverderéknak,
Oldalas pecsenye lesz lódingtartónak.*

*Töltésnek lódingban májas kolbászt téssen,
Pár pisztolnak egy pár domaszlábot véssen,
Páncélsisak nélkül az feje sem léssen,
Százrétű pacalbul kitelik az szépen.*

*Karabinja léssen szarvasnak sült combja,
Hosszú húsos kolbász ennek pantalérja,
Egy ökör bokája léssen tollas botja,
Borjú, bárán béli föltekert kanótja.*

*Kezében virágos pecsenye kopjának,
Fácán, kappan farka lesz lobogójának,
Oldalán vörös György* puskapalackjának,
Egy darab velős konc jó puska kulcsának.”*

* A „vörös György” a régiségben „fatok, ivókürt” jelentésű.

Ez a manierista, arcimboldói ötlet — mutatis mutandis — egy töről metszett a Poóts-leleménnyel, de nem egymásból származik, hanem közös archetípusra megy vissza. Poóts András itt nem Gyöngyösiből merít: már az új század nagy költőjének, Faludi Ferencnek a kezét fogja. Mert kik is muzsikálnak, s kik kapnak egymás derekába Poóts LAKODALMI JÁTÉK-ában? Kövér, sült ludak hegedülnek, töltött kappanak a kontrások, teli kulacsok és kancsók húzzák a tust, pirosra sült malacok trombitálnak, főtt és sült pulykák a hárfások. Sült kacsák menüettet járnak (mások kozák táncot), a kövér szegye a rizskásás lét kéri fel, a tormázott szemű disznó is táncba ugrik (de nem tudjuk meg, kivel), magában ödög a hízott bendőjű gömböc, a hárányhús azonban a túros derelyével „jár lejtőt” — szó szerint úgy, ahogy Faludinál. „Ugrándoznak, lejtőt járnak” a virágok; mint ahogy a TÜNDÉRKERT-ben „Kiki mohón lejtőt vár”.

A TÜNDÉRKERT az ámulat, a csodálkozás képzelt élményének descriptiója; aki a Faludi-versben szól, távol tartja magát a történetstől. A LAKODALMI JÁTÉK elképzelője azonban magát is közéelegyíti az ételfogásoknak. Azazhogy kikezd vele egy sült kappan, aztán egy sült malac: táncba viszik egymást; „forгатám őket kímélletlen” — mondja a Poóts-vers, és megint Faludi nyomán jár: a TÜNDÉRKERT virágai nem „ké-mélik talpokat”.

De véget ér az idill, ugyancsak álomvallomással, itt is: „Mert egy sült malaccal amint nyalakodtam, / Végre össze-vesztem vele s marakodtam; / Kergettek s elestem, hogy árkot ugrottam, / Így érzék fel! Be kár, hogy ezt csak álmodtam!” „Nyalom a szép nyakad!” — a szerelmi óhajnak furcsa jeleként feltűnik ez a fordulat Poóts SENAI LUKRÉTZIÁ-jában is (lásd a 109. lapon).

Szegény Csenkeszfai Poóts András! Ahogy „vágja a ver-set”, kalapálja a szokványos fikciót, az izzasztó lakodalmi lakoma- és táncjelenet zsíros gőzén s testpáráján áttör hozzá az orrcimpáját megremegtető finom pomádés illat, a világszép-kurva szökött-feleség Miskolczi-Zsuzsannáé!

Az ő szép nyakát nyálná ő, de csak egy sült malac ropogós húzával csillapíthatja éhségét.

A Bodrogkeresztúri Ráchelnek — én legszívesebben így nevezném — éppen ideje belépnie a Poóts-élettrajzba.

VÁLOGATÁS CSENKESZFAI POÓTS ANDRÁS MŰVEIBŐL

Összeállította: Hadobás Pál

A sénai Lukrécia históriája (Részlet)

Elmúlt volt már a tél a fagylaló jéggel,
Mely komor s mord vala, nagy kedvetlenséggel;
Érkezett a tavasz, mértékletességgel
Megörvendezettő szép levegő-éggel.

Titán mosolygóra cserélte orcáját,
Sajtnyomó Titirus kihajtotta nyáját,
Lehányta gyapjával fűrtözött ruháját,
S bocfa furulyára egyengette száját.

Lassú tavaszi szél fújdogált hívesen,
Lengedezvén néha Zefirus csendesesen;
Sárfészket magának vert mesterségesen,
Emlegetvén Itist, Prokne, keservesen.

Talált Filoméla leveles zöldségre,
Ahonnét szemeit forgatván az égre,
Átkot kiált arra a nagy dühösségre,
Mely Téreust vitte szemérmertlenségre.

Ádmétus csordáját fűnek eresztette,
Dámétás tillinkólt fel s alá mellette;
Pán sípjait amint szépen sorba vette,
Foglaló viasszal megerősítette.

Az árva gerlice nyögdecselt egyfelől,
A páros vadgalamb turbúkolt másfelől,
A süvöltő rigó párostúl jött elől,
S cseng-bong a szép erdő mind kívül, mind belől.

Tarkállott a zöldség drága virágokkal,
Melyek tündérkedtek színekkal s szagokkal;
A gyönyörű Flóra, mintegy boglárokkal,
Úgy megcsillagzotta a mezőt azokkal.

Megjárta Mellóna a Hibla tetejét,
Megnyeste Pomóna gyümölcsös erdejét,
Elindult Rusina kerülni mezejét,
S a gyöngyszínű harmat belepte a fejét.

Vadászatra indult a tegzes Diánna,
Százszorszép nimfái siettek utánna,
Hogy ha segítségre valakit kívánna,
Vadászszereivel értelmesen bánna.

Csak Cupidó volt már téli szobájába,
Mint valamely záros Danaé tornyába,
De ő is már régen tűnődik magába,
Miként induljon el a Vénus dolgába?

S hát egynehány szűzek mennek csoportosan,
Megsejti Cupidó, s követi titkosan,
Mikor a virágot kötöznék módosan:
Örül, hogy nyíl nélkül sért most halátosan.

Bokrétával Vénus, csuda, mennyit tehet,
Ezzel ostrom nélkül sok szívet megvehet.
Úgyhogy ha másképpen semmire sem mehet:
Egy-két virágszállal majd minden meglehet.

Oly gondos is minden leány a virágra,
Hogy azt is, amit más vélne tréfaságra:
Holdtöltén lesz-é jobb vetni vagy újságra? —
Szükségesnek tartja a gazdasszonyságra.

De lássuk, mit mível Kupidó azokkal
A csinos bokrétát fűző leányokkal?
Tüzet gyújtat köztök magokban s magokkal,
Így csatázik Vénus a szép virágokkal.

Hogy Fébus orcáját délre fordította,
Egy, akinek neve, úgy vélem, CHARLOTTA,
Szűzleány társait sorba állította,
S beszédnek eredvén ezeket mondotta:

Szűzek! Szerelmesek! Üljünk karikába,
S minthogy forgolódunk a Vénus dolgába,
Mondja el közölünk ki-ki egy summába,
Mit tanult Vénusról a históriába.

Készüljetek mintegy halotti pompára,
Egy szerelmesnek hívlak a torára,
Kinek a szerelem forrott a torkára,
A ciprusi Vénus tetemes kárára.

Éppen olyan formán ültek karikára,
Mint mikor megtelik a Hold O-formára;
S gondot tartott ki-ki virágjára,
Melyet szedegetett kedvese számára.

Ezt látván kilövi Cupidó nyilait,
Összecsattogtatja lobogó szárnyait;
Vélnéd, hogy Ikarus hánytatja tollait:
Hát pedig Cupidó sürgeti foglyait.

Charlotta, az égre függesztvén szemeit,
Záporosó módra hullatja könnyeit,
S végre, a fejére kólcsolván kezeit,
Így folytatta mézzel folyó beszédeit:

Van egy ország, melynek olyan a formája,
Mint a németeknek hajdani csizmája,
Olaszország, melynek leíró pennája
Liber báró LÁZÁR JÁNOS FLORINDÁJA.

Ez királyairól hol Oenotriának
Neveztetett hajdan, hol Saturniának
Hívta a régiség, hol Ausoniának —
Hol egynek, hol másnak, hol Italiának.

Nem célom, hogy írjam sokféle cifráját,
Szemefényét Rómát, s szép Flórenciáját,
Majlándot, Velencét, kevély Genuáját —
Említem célomra csak egy szakaszkiát.

Amelyben, az ország középső részében,
Sok hercegség vagyon a pápa kezében,
Kiknek a SÉNESI kellő közepében
Fekszik, Flórencia s Písa ellenében.

SÉNA tétettetett anyavárosának,
Amelyet az érsek választott magának.
Magának s egyszersmind akadémiának —
Ah, de jó gusztusa volt atyaságának!

Mert feltalálhatod itt az elégségre
Valami tartozik a gyönyörűsége.
Egyszer volt itt Júnó, nem tudom mivégre,
S nem nézhet azólta szép szemmel az égre.

Gyöngy volt ez a város, gyönygebb a nép benne,
Sem Vénus, sem Júnó itt frontot nem tenne,
Mert asszonynepe közt Júnó olyan lenne,
Kivel csókolóra csak Ixion menne.

Ő pedig amikor akart százszorszépet,
Júnó helyett csókolt üres felhőképet;
De ha e városba valaki belépett:
Látott angyalokhoz hasonlatos népet.

Díszes ez a város sokféle cífrával,
Kivált a szent Mártha dicső templomával,
S ereklékkel, kiket a szentek porával
Nem teszek egy sorba az élők sorával.

De ha az élőket veszem gondolóra;
Még gondolkodva sem akadhatok szóra,
Apelles, Fidiás üljön akkor lóra,
Ha ezt ki akarja festeni tempóra.

Kivált, ha az élőtlő szemmel nézi,
Mecsetjét akárhogy s akármint idézi,
A rózsát fehérrel bár jól elintézi,
De vagy ez, vagy amaz haladja s tetézi.

Kérd meg Sigmond császárt, mit felel efelől?
Megjárta ő ezt a várost kívül-belől,
S ha egyfelől csupa embert talált elől,
Fél ember s fél angyal jött elől másfelől.

Főként, hogy a Mártha templomát elhatta,
Négy gyönyörű páva sétálgat alatta,
S magát a császárral untig csudáltatta,
Úgyhogy szeme-szája elállott miatta.

Hármát vélted volna lenni Gráciának,
Negyedikét pedig a szűz Astréának,
Vagy pedig Hébének, vagy annak másának:
Az Ifjúság tündér istenasszonyának.

Míg a vén Saturnus földi országában
Volt, az arany idő kinyílt virágjában,
Addig láttál volna ilyet divatjában,
Amilyet szemenkint tapasztalsz Sénában.

Kivált az egyike. Nincs mód, hogy anyától
Lett volna, gondolom, pünkösti rózsától,
Attól is hajnalba, s annak harmatjától:
Hajnal hasad gyöngyszín harmat orcájától.

Mikor Sigmond császár ezekhez érkezett,
Akkor a vén kígyó bőriből vetkezett,
Szívének Cupidó egy nyilat szegezett,
Minthogy azelőtt is véle szövetkezett.

Csak nem fehéredik a fekete fecske,
Bizony, csak megnyalja a sót a vén kecske,
Csak hamis a legény, azért hogy vénecske —
Sokra viszi a szép s jó vérű menyecske.

Pisszegett csendesen oskolás lovának,
Tartóztatja szárát selyemkantárjának,
Képzeli kengyelét ezüstkaldodának,
Elrúgja s közibe áll a négy nimfának.

Amint sasszemeit tétova vetette,
Aki paripáját ugratva vezette,
Rátekint s azt mondja: Ejnye szedte-vettel
Asszony-e ez a négy vagy angyal helyette?

Láttál-e valaha ilyen ékességet,
Istenasszonyokat illető szépséget?
Átkozott szív, melyet ez a tűz nem éget,
A Ticius sasa vessen annak véget!

Amikor a császár ezt nyelvére vette,
Elbámul mind a négy, s csak megáll mellette.
Amint verdigályok a földet seprette,
Úgy szemét mindegyik a földnek vetette.

Tüzelt orcájokon a tiszta szemérem,
Melynek lefestését már nem is ígérem,
Mert lefesthetetlen szépségnek esmérem,
S lefestését másra bízom: Azt kikérem!

Tudnék liliomot fejéret festeni,
Tudnám csigavérrel megelegyíteni,
De bár Fidiás az, aki keni-feni:
Nem fog az élővel egyformán tetszeni.

Hozass Indiából elefánttetemet,
S tedd mellé az én négy eleven képemet:
Akkor csókoljon meg mind a négy engemet,
Ha hozzájok képest nem lesz csupa szemet.

De bár dióhajba zárd ezt a szépséget,
Lukrécia mellett csak holt szén, nem éget,
Ebbe magába látsz olyan kedvességet,
Amelybe nem találsz kezdetet és véget.

Esmérted a régi Kamillust hírébe?
Az ő maradéka ez a dicső Hébel
(Jupiter, nézz most a poéta szemébe!
Könnyhullatást látsz a nevetés helyébe.)

Elesett a kezem, pennámnak vezére,
Savanyú víz fakadt szívéről szemére.
Ritka szépségének hát ez-e a bére,
Hogy pokol tüzétől posványodjon vére?

Még húsz esztendőt is töltött hijjánosan,
Máris Lukréciaát vívták csoportosan.
Elkerülte a tört szegényke módosan,
De csak ugyan beléakadt, halálosan.

Mondják, hogy Diánna könnyezett érette,
Amikor az irígy Júnó földre tette,
S egy Menelaussal szegényt elvétette,
Aki kenyérének jobbát már megetté.

Éakus és Minós voltak násznagyai,
A három Fúriák nyoszolyólányai;
Tűrhetőbbek már a Ticius bajai,
Mint a Lukrécia keserves kínjai.

Mert ez a vén ura már csupa tepertő,
Gyomrot imelygető köpedelem s fertő,
De a feleségbe derekasan nyert ő,
Ilyen dáma mellett sohase hevert ő!

Karcsú volt sугáron felnyúló termete,
Mint a zsinórra nőtt jegenyecsemete,
Selyemmel határos haja szép fekete,
Vont arany a fejre való készülete.

Felfürtőzött haja púderozott ránccal,
Melyet körülfogtak tűre szedett sánccal,
Itt a gyöngy s pillangó aranyos zománccal,
Reszkető lejtőt járt, mesterséges tánccal.

Aki félig meghólt, nézzen homlokára,
Meghagyta ezt Júnó félhold formájára!
Nem keskeny, haragos Fúria módjára,
Ámbár nem is szabták az első kaptára.

Ha okulár nélkül nézed s úgy szemléled,
Fehér alabástrom hegyoldalnak véled,
De még olyannak is jól csak úgy ítéled,
Ha a stafírozást tőle nem kíméled.

Barna szemöldöke fejr ábrázatján,
Mint kettős szivárvány az ég boltozatján,
Úgy hajlik kétfelé rendes folyamatján,
Selyemsújtás látszik végső ágozatján.

Mesterséggel készült módos kerülete,
Apródonkint vékonyul szép tekerülete.
Nincs a szivárványnak ilyen készüllete,
Ámbár a szép Naptól van az eredete.

Két szép Hajnalcsillag tündöklük alatta,
Szem volna, de annak fényét meghalatta.
Ha a kárbunkulus virtusát mutatta,
Már köpor emellett, s békasó miatta.

Mert igéző szeme tündér villámlása,
Olyan, mint a tüzes mennykövek hullása,
Valamerre fordul: gyújtogat lámpása,
S van ott Kupidónak hasznos futrázása.

Amint a természet orrát lenyújtotta,
Egyenlő sinórral azt úgy elosztotta,
Hogy sem fitos módra nem fitorította,
Sem kánya formára nem dombosította.

Szép pedig az ember úgy-é az orrával?
Úgyhogy bár minden rész kérkedjen magával,
De ha egyszer az orr készült rút formával,
Ott ülhet a dáma piperés orcával!

Orcája rózsáit a Flóra kertébe
Vénus forgatta meg Adónis vérebe:
Van itt pirosító az élet erébe,
Nem a kencsérező pixis üregébe.

Magasztalják Frinét ma is Attikába,
Akit a természet öntött szép formába,
Úgyhogy nem volt szükség venni patikába,
Mert eleven latka folyt az orcájába.

Nem kellett itt mondva csinált szép ábrázat,
Mely szembekötőre kölcsönözött mázat:
Úgy nézte a festett képet, mint egy vázat,
S ugyan vázzá is tett egy mulatóházat.

Mert látván a szépség csalóka formáját,
Ily regulán kezdi játékos tréfáját,
Hogy ki-ki színborban mossza meg orcáját,
S borral áztatta le a szépség lárváját.

Sok, aki megmosdott, elijedt magától,
Szemölcsös, bibircsós, foltos orcájától,
De ő még gyöngyesb színt kap csípős borától,
Mint aki nyílt rózsza az ég harmatjától.

Lukrécia viselt ilyen ábrázatot,
Melynek az igézés semmit sem árthatott.
Mikor vidámságot orcája mutatott,
Ama tegzes gyermek bízvást vadászhatott.

Hát ha ajakai nyíltak mosolygással,
Kárbunkulus, kláris csatáztak egymással,
Mintha az ég nyílik lassú villámlással,
Vagy a piros hajnal hasad ragyogással.

Bár a vidámsággal egy ágyból született,
De mégis csak ritkán s módjával nevetett:
Akkor gyöngy ajaka két vápácskát vetett
Melybe Vénus egy-egy Gráciát ültetett.

Az alsó ajaka mutat mosolygóra,
Sem igen kiálló nem volt gúnyolóra,
Sem pedig pittyedten nem állott csorgóra,
Hanem a felsővel egyezett tempóra.

Ezek között két sor elefánttetemek,
Vagy még azoknál is nagyobb az érdek,
Közönséges fognál becsebb a nemek,
De ha csakugyan fog: fognak, ugyan remek!

Nincs ennek se kívül, se belől rozsdája,
Pallérozott kristályt mutat a formája,
Egyenlő sorának nincs semmi csorbája,
Ez a természetnek egy remek munkája!

A nyelvét mondhatnád élő muzsikának,
Én pedig vélem azt Orfeus lantjának,
Ha szomorú hangját hallgatom szavának:
Képzelem azt lenni Didó siralmának.

Az éneklő Siren butykázhathoz mellette,
Mit ér, ha Ulysses egyszer csúfra tette?
Aki Lukréciát éneklőre vette,
Holt eleven módra vesződik érette.

Amint gömbölyegen kerekedett áll, a
A kellő közepi alább-alább szálla.
Ott egy kis vályúcska: de módosan áll ál!
Úgyhogy e részbe sem szebb Diánna nála.

Álláról bocsátott mértékletes szakot,
Melybe puha pelyhet fejér hattyú rakott.
Rajta sem a szeplő nem hagyott salakot,
Sem fityegő gelyva nem tett erőszakot.

Alabástrom oltár nyakát nézd csak körül,
Tudom, hogy Cupidó rajtad nem könyörül,
Sőt a vérontó Márs tegye bár tükörül,
Elhánnya fegyverét, s békességnek örül.

A nyakperecének gyöngyös kerületi
Csont volna, de mégis magát kedvelteti,
Ez alatt módjával szedett lélegzeti
Lassú fúvócskával mellét éleszgeti.

Ég szíved, s magadba majd úgy gondolkozol,
Hogy az Elysium körül kámpirozol,
Mikor a liliomvölgyre találkozol,
Két halmocska között ha lebocsátkozol.

Készült ez oly színnel s olyan dagadóval,
Mintha a monttészttát felfújják timsóval.
De ki tudhatná ezt lefesteni szóval?
Az, aki körülte járt tapogatóval.

A két halmocskának kellő közepére,
Egy-egy cicerborsó nőtt a tetejére,
Jobb felől nektárral tölt teli tölcsére,
A Pégasus kútja fakadt bal mellére.

Nem mehetünk alább: szükség retirálni,
Mert itt a szemérem kényszerít megálni.
Nyolclábú rák-módra induljunk sétálni,
Karjait, kezeit s körmeit csudálni.

Két aranyperec függ amazon karjain,
Smaragdos gyűrűcskék s gyémántok ujjain,
Elevenítő színt látsz körömházain,
S gömbölyegen termett sík bolthajtásain.

Kinézhedd körmérő, hogy nincs hektikába,
Ha valamit tudsz szemejotikába,
Öszveszorult köröm nincs lapos csigába,
Sem a hideglelős halovány formába.

Igéző szemekkel ne nézd kezefejét,
Gyenge az: megsínli varásló erejét.
Ott csorgatott Júnó boldog lelkek helyét,
Mikor Herkulesse szívatva a tejét. (*Via Lactea s Galaxia*)

Ha módját ejtheted: csókold azt biztosan,
Mert attól a szép szád nem marad mázosan;
De néhol magadra figyelmezz okosan,
Mert ragad a kréta, s elárul csúfosan.

Már a tetejéről menjünk az aljáig,
Mármorizált oszlop lábáig s talpáig,
De ezt cipén által láttam, s csak bokáig:
A vak a festékről mit beszél sokáig?

Táncot jár minden íz deli termetébe,
Minuet s kapreól van tehetségébe,
Lilliomok nyílnak minden lépésébe,
S virágok kísérik rózsaszín mentébe.

A tánc egy rossz kerék — azt szokták mondani, (Hieronym.)
Ördög a küllője, s úgy szokott forgani,
De ördög légyen az (kivált a mostani)
Ha ez anygalkával versent tud ugrani.

Mármost lábszárait szemlélnénk csudával,
Ha bolha képibe mehetnénk ugrálva;
Boldog ez, fekete lelkétől kiválva:
De nekünk a mars-út eddig van csinálva.

Feljebb nagyanyónak szabad kenni-fenni,
Másnak szembekötve lehet odamenni:
Még csak strimfkötőnek sem szabad ott lenni,
Csak gondolomra kell ítéletet tenni.

De ha szép a mosdó: szép a medence is,
Ha csínos a szoba: az a kemence is,
Ha termett a rudas: az a petrence is,
Gyöngy minden rész: gyöngy hát az encembence is.

Következne már szép magaviselése,
De jobb piktort illet annak lefestése.
Ha elcsillámlana most egy tekintése:
De sok gavallérnak támadna sérvése!

Ő nem komorsággal mutat szelídséget,
Hanem vidámsággal szemérmetességet.
Boldog ember, akit ez a tűz nem éget —
Lerajzolásának ezzel vetek véget.

Mert ha tovább tovább róla gondolkodok,
Nőttön-nő a szépség, mellyel tusakodok.
Ekörül híjába foglalatoskodok:
Jobb azért, ha már itt csak megállapodok.

Csínos öltözetét kezdeném festeni,
De úgy szabó céhet kellene gyűjteni.
Azt pedig ki győzne borral betölteni?
S nem is tudná, milyen volt az elébbeni.

Többnyire majd minden újság eleire
Változik a köntös — szebbre-e vagy mire? —,
Úgyhogy az is tetszik annyira, mennyire,
Aki róka farkat köt az ületire.

Mármost a vén szabó ebet üt magával,
Ott ülhet a jámbor a karasiával,
Nem játszik az olló most a kamukával,
Még a koncentel is foghegyen s módjával.

Az ifjak, ha látnak komédiaházat,
Amelybe változó nemcsak az ábrázat,
Hanem újabb-újabb módi a ruházat —
Aszerint cifráznak garnirozott vázat.

Nem tudja a világ, mit csinál kínjába,
Megveszett, s mondhatom van oly planétába,
Hogy csak a más százba, kísértetformába,
Lármát ütött volna ilyen maskarába.

Más köntösbe járt a Názó Korinnája,
Másba ismét a szűz Diánna nimfája,
Hattyútollal tölt meg a Didó párnája,
S volt is köntösének különös formája.

De most egy suszterné grófnéval paríroz,
Megfejt egy bóbitát, s férjének flatíroz,
Ha így nem boldogul: dül, fül, kujoníroz,
Míg párját nem öntet, addig atakíroz.

Minap egy borbélyné szomszédasszonyának
Újmódi szabását látja volánnának,
A nevét se tudja téli szalupjának:
Mégis nyomba mását varratja magának.

Ládd, a szegény ura borotvafenéssel
Keresi a póltrát, koszkaparó késsel.
Mégis, amit meglát kíváncsi nézéssel,
Meg kell asszonyomnak lenni egy vetéssel.

Mégcsak nem is kantus, hanem tarkabarka,
Ha zöld a cipőkje, más légyen a sarka.
Így lesz az emberből pettegetett szarka,
Rémítő csudának mind füle, mind farka.

Ha módját nem leli, támad szív mádrája,
Mely ellen nem használ senki patikája,
Hanem a György deák bécsi portékája
Ez az asszonyoknak járványnyavajája!

Sajnos a bóbitát gyakran újítani,
S a kártyabiánkát úgy szaporítani,
Mesterséggel kell hát eleit állani,
S úgy kell a világot megbolondítani.

Maradjon a csipke s tintuk a hajdani,
Csak a pántlikát kell róla lefosztani:
Ha világoskék színt viselt a mostani,
Holnap gránátszínnel kell azt felváltani.

Sok, aki bajára kencsérezt pomádét,
Azt vélnéd, hogy reggel ivott csokoládét,
Ebéd után pedig finom limonádét,
Holott csak éh hortyal tette a parádét.

Ah, be ritka madár a bölcs Aspásia,
Kit meg nem vakított a világ módia:
Se bujaság, se más férjszopó Hárpia,
Se telhetetlenség, se semmi Fúria.

Király volt a férje Czírus egy országba,
Aspásia mégse merült bujaságba,
S nem sínlett annyira a ruhakórságba,
Mint ma aki fülig van az adósságba.

Mikor azért Czírus holmi drágasággal
Keresné a kedvét egész nyájassággal,
Felhagyván a sokba álló cifrasággal,
Felel Aspásia ilyen okossággal:

„Te sok ezer népet tartasz költségesen,
Az én kincsem te vagy, csak te nézz kegyesen,
Kárbunkulus helyett azt veszem kedvesen,
Én téged, míg élek, szeretlek szívesen!”

Híres a Fócion párja Attikába,
Mert ez is öltözött most csekély ruhába,
Majd férje köntösét vetette nyakába,
S úgy galantírozott a komédiába.

De ma a módinak el nem lehet múlni,
Mert másként Xantippét hallod dúlni-fúlni,
S jobb már, jó Sokrates, előle tágúlni,
Mert a dörgés után mennykő talál húlni.

Tovább más dolgába magam nem avatom,
Különben is: magam halottját siratom,
De hogy Lukrécia pompázott, mondhatom,
Mert nagy ember szaván építem s állatom.

Szép volt az Apelles festett Helénája,
A vargának mégsem tetszett a ruhája,
De a Lukrécia köntöse formája
A kikapó világ nyolcadik csudája.

Mondják, hogy Heléna felkészült módosan,
Akkor, mikor Párist várta manérosan;
De még ő emellett pongyolán s cirtosan
Lett volna: merem azt mondani biztosan.

A vitéz Hektor is bámult jegyesére,
A szép Andromakhé cifra köntösére;
De ha csak ettől is megpezsduült a vére:
Hályog ereszkedett volna itt szemére.

Sokra ért Orfeus lantja erejével,
De annyira mégsem ment a lant örvével,
Mint ez szívszorító mágnes természetével,
S azt pontba kinyomó drága köntösével.

Akadtt Athénásba egy olyan goromba, (Aellian. V. H.)
Aki egy szép bálványt csókolt alattomba.
Kérte feleségül, nem adták, s azomba
Ott fenn felejtette a nyakát potomba.

Pigmalion felől ne gondold tréfának,
Hogy formáját vévén Vénus oszlopának,
Ciprusba szeretőt faragott magának,
S rabja lett kimetszett alabástromának.

Könyörgött, hogy Vénus nyújtson segítséget,
Nyújtott is, megszárván ezt a dühösséget,
Az alabástromnak ád eleveniséget,
S így kap bolondjába, nyalka feleséget.

Óh, ha egy bálványkép így meg tud tetszeni,
Hogyne tudna hát az eleven sérteni,
Amelyet nem szükség érzékenyíteni,
Sőt maga tud ölni s eleveníteni!

A szép Eurialust éppen így sértette
Lukrécia, holtta s elevenné tette;
Mert kíváncsi szemét mihelyt rávetette,
Lánggal égett szíve, s majd megholt érette.

Ifjú volt, nem csuda, hogy könnyen szeretett,
Nem több, mintegy harminc esztendő s lehetett.
Viselt szép termete pompás öltözetet,
Amely szépségének szerzett tekintetet.

Most virágos bársony hágott a nyakába,
Majd ismét öltözött talpig kamukába,
Vertumnus sohasem volt annyi formába,
Mint Eurialus, más meg más ruhába.

Piros pej paripa szökdécselt alatta,
Melyen Bellerofon portréját mutatta,
Sőt a Hajnal fiát, Memnont is haladta,
Aki Trója alatt magát megugratta.

Nem volt itt Vénusnak semmi akadéka,
Mert a szerencsének sok az ajándéka,
Van szépség is, amely különös portéka,
Az egy udvari baj lett nagy haladéka.

De akit felfűzött Vénus rabszíjára,
Mit hajt az udvari módira s pompára?
Múljon az, ha egyszer van akadályára,
Igaz szolgát kíván a Vénus oltára!

Eurialusnak is ez a nyavalyája,
Hogy újmódi tűzzel lángol szíve tája,
Akinak rabja lett, az már a gazdája,
S nem lehet egyszersmind két úrnak szolgája.

De nemcsak ő maga szenvedett rabságot,
Lukrécia szintúgy érzi a fogságot,
Mint a fogoly madár: mely a szabadságot
Hiába keresi, nem talál zöld ágot.

Mind a kettő érzi tűzét divattyába,
De olyannak véli, amely hamarjába
Amint támad, szintúgy elalszik magába:
„Bolond tűznek hívják ezt a fizikába!” (Ignis Fatuus)

Az egyik egyfelől sínlik halálosan,
A másik másfelől sóhajt magánosan:
Ki-ki maga sebét érezvén sajnosan
Nem tudja, hogy más is vesződik titkosan.

Ablakaik nyíltak egymás ellenébe,
S ha ez ott nyögdécsel keserűségébe,
Amaz nagyot sóhajt tekintvén szemébe —
Mint két bús gerlice, két fa tetejébe.

Ha ez szemét törli selyem keszkenővel,
A másik kesereg leeresztett fővel.
Sír, könnyez, de mit ér a záporosóval?
Biztatja bús szívét boldogabb idővel.

Ez búfelejtésre paripáz mellette,
Amott Lukrécia haldoklik felette,
Mert villám szemeit amint rávetette,
A Vénus csillaga futrázott helyette.

Lángszín selyem cafrang fityegő rojtokkal,
S azok közt tündöklő arany boglárokkal,
Mint megannyi finom kárbunkulusokkal,
Csatázott az éjjel fénylő csillagokkal.

Az arany s az ezüst cseng-bong a lovakon,
Melyre Lukrécia kinéz az ablakon,
S hát Eurialus is reátekint vakon,
De a vak tekintet járt tüzes szárnyakon.

Mert amint szemébe tekint történetkint,
Hát Lukrécia is a szemébe tekint!
S ez a két tekintet — futkosó villámkint
Egymásba ütköztén — szerzett igen nagy kint.

Nagy kín az, hogy egymást szemmel is tarthatja,
Inthet is, de szóval nem panaszolhatja,
Mely keserves légyen szívének bánatja,
S bánatos szívének mi az akaratja.

Piramus és Thisbe jutnak most eszembe,
Kiket a szomszédság ejtett szerelembe,
De minekelőtte lehetnének szembe,
A gyilkos szerelem temette verembe.

Úgy van az (akárki mit ítél afelel),
Hogy mikor a szomszéd háza meggyúl belől:
Hiába motozol vagy hátul, vagy elől,
Megérzed a szeszt vagy egy-, vagy másfelől.

Ez járta el a bús Lukrécia fejét,
Nem bírja már tovább szédítettő erejét,
Sír, kesereg, jár-kel, de nem leli helyét,
Még az anyjának is átkozza a tejét.

Jaj — úgymond —, Istenem, siess végórámmal,
Vagy elégedj meg már terhes nyavalyámmal,
Vátig színeskedtem eddig ímmel-ámmal,
Mást gondolt a szívem, s mást mutattam számmal.

Ha egyenetlenség van a házasságba,
Mit ér az, hogy élnek pompás uraságba?
Sír, kesereg a szív halálos rabságba,
Nincsen annak semmi része a világba!

A szakács az étel ízt megadhatja,
De akinek egyszer van szíves bánatja,
Ha házi kereszttel fűszerszámoztatja,
Hogy lehetne annak jóízű falatja?

Mit ér a tíz ökör a nagy istállóba,
Ha szerelem nincsen? (Úgy fújják fonóba.)
Érez, ugyan érez tüzet hébe-hóba,
De a jó pár tűz is elalszik a hóba.

ELEGYES VERSEK

III. E L É G I A

A Tekintetes Nemes Heves Vármegye Fő-Chirurgusának, Kesler úrnak, a tudományok iránt való nagy szeretetét s szorgalmatosságát még most csak első vonásokkal rajzoló versei Cs. P. A. 1786. Dec.

Kesler ugyan gyógyít, s ha mikor kell vassal eret nyit,
Hogy tánguljon az ér, s folyon el a kutyavér.
Aki meg értt jó vért mutogat pedig, ahhoz is úgy ért,
Hogy szóval nyit eret, hogyha valóba szeret.
Mert ha barátsággal kedvet mutat: arra nyit útát,
Hogy fura véri legyen, s már ere futva megyen.
Ő az egészséggel — maga bár tusakodjon az éggel —
Jár esze s lelke körül, minthogy eszének örül.
Nincs neki terhére mást meg mást venni eszére,
Úgyhogy eszik kenyeret, mégis ez okni szeret.
Tud, de tovább is néz, mert látja, hogy édes ez a méz,
Sőt az igaz tudományt úgy veszi, mint adományt.
Éljen azért késszel, de hiszen tud is élni ez ésszel,
Mert tudományt kívánt, s van recipéje gyanánt.
Szép tudományának, mellyet tart fő patikának,
Érzeni drága szagát, s kelleti véle magát.

IV. Az esztendő őszi szakaszának a mi nyelvünkön nem szinte helyesen esett *ősz*i nevezetiről. Úgymint: amely az ide való klíma alatt, nem őszi hajat képzelgető hószállongással, hanem nagyobb részint esőzéssel s barna habarékkal foly.

Púderezett fővel forog a tél, zúzos idővel,
S ősz haja tél idején őszet mutat árva fején.
Ősznek az őszet mondod: de miért nincs annyira gondod?
Hogy mikor ősz neve van, barna tekintete van.
Ősz-e, ha más végről Jupiter vizet öntöz az égről?
Porba vizet ha ki hint: lát csupa gesztenyeszínt.
Mégis az őszet ősznek nevezed? Lehet erdei csősznek;
Mert ha tetőre szalad, zúzba van a juh-szalad.
Városi nép szánkát, vagyis őszei nyalka topánkát
Fagyhoz ugyan ne vegyen, mert vele sárba megyen.
Ahol azért sárral s pocsogó habarékba mocsárral
Töltjük az őszet — ez az ősz? Higgye az erdei csősz!
A havason ősznek, térségbe nevezzed esősnek,
Bikkbe mutat kikelet, nyár, tavasz, őszi telet.
Ott van az ősz ősszel, hol az ősz havak, ősz falevéllel,
S nyárba is a falevél ősz havasokba telel.

VI. Szökött feleséghez, Mtzy S**-nához írott levele
Cs. P. A. 1786. ápr.**

Míg a vén Saturnus földi országában
Volt, az arany idő régi virágjában,
Volt Astréának is temploma magában,
Építve a Pindus hegye oldalában.

Vélted volna lenni tizedik Múzsának,
Mert mind egyidejűk s egyformák valának,
De nem tetszett a föld a szűz Astréának,
S más szállást választott az égbe magának.

De csakugyan buzgott szeretettel vére,
Emlékeztén néha régi szerelmére,
S mikor elérkezett a nap szűz jegyére,
Leszállott a Pindus hegye tetejére.

Te pedig, ki magad Astréának s szűznek
Színletted, helyet adván az idegen tűznek,
Büdösebb pervátát kerestél a bűznek,
Nem csuda hát rólad hogy már csúfot űznek!

S hát már a szűz jegyét te is csak elvárod?
Vagy annál is tovább kiterjed határod?
Ha csakugyan veszni tértél: a te károd,
Én mintha sohasem voltam volna párod!

Tudom, nem Astréa marad el mellőlem,
Friné vagy Xantippe tűnik el előlem,
Aki fertelmes hírt költött énfelőlem,
Csakhogy átkozottúl elválhasson tőlem.

Óh, bárcsak Astréa lenne még végtére,
Hogy a szűz jegyébe jöhetne eszére!
De ha idegentől posványos a vére,
Nőstény szarvasbogár, sétáljon kedvére!

Lássad azért, képzelt boldogságot várván,
Ha már álnok szíved érzéketlen márván,
Mebélyegzett lelked Isten ellen járván —
Hogy hagyod ártatlan gyermekedet árván?

VII. Magyar ELEGIA 1786. 25. Nov.

Elnevettem ugyan magam hajdanába,
Mikor azt olvastam egy históriába,
Amit az eszembe juttat mostanába
A vidám Apolló, nevető formába.

De a nevetésnek nyögés már a vége,
Mert az íríg Júnó álnok mestersége
Arra vitt, hogy a más szerencsétlensége
Enyim, s magam vagyok magam nevetsége.

Ezt nevettem régen: hogy volt Attikába
Eskhilus, egy híres poéta, magába.
Ennek, bolondjába, moly esvén hajába,
Pass-Aportot se kért siető útjába.

S amint megkopaszult az *Eskhilus* feje,
Fürtözött hajának fehérlik a helye,
Nincs szeri, se száma, se rendelt ideje,
Mindenkor holdtöltét mutat a teteje.

Egyszer, az ebédjét mikor már megette,
S töklevéllal fejét bé nem terítette,
Egy dögöt leső sas elrepül felette,
S kopasz koponyáját dögcsontnak képzelte.

Egy teknősbékát amint megkörmözött,
A nagy koponyátúl lévén ösztönözött,
Elveti, s a szegény kopaszba ütközött:
Felfordul *Eskhilus*, élet s halál között!

Az én fejem ugyan számot tart hajára,
Mert még azt nem bíztam molyos borotvára,
De az én példámon nézd csak, vond rámára:
Egy dög után járó sas, be gonosz pára!

Kivált, ha asszonybőrt húzhat sasfejére,
S minden nap más bóbát tehet tetejére,
Ásít a Rhodopé szép cipellőse, (vid. Aelian.)
Mert az esett hústól fickándozik vére.

Van egy dögleső sas, aki megcsúfított,
Feleség képibe jól megkopaszított,
S mikor már mindenből szépen kipusztított,
Dögnek nézett, s azzal homlokba hajított.

Kisfiam körme közt csüggött, mint egy laptá,
Őt szegénykét tőlem, házastól elkaptá,
S szívecskéjét addig marcangolta, harapta,
Hogy házát eladta, s magát földhöz csapta.

Nyilván kövérebb dög akadt a szemébe,
De mikor teknősbéka volt körmébe,
Kár volt elhajítani reménység fejébe:
Nem kap az Eshilus agya velejébe!

Aki Károly helyett sast akar nevelni,
Már itt legkönnyebben fel lehet azt lelteni,
Galambot s gerlicét ha talál képzelni,
Dögkereső sasba nem fog kedve telni!

Sas a sas! Nincs annak fűszerszám ínyére,
De a búzhödt dögöt meglátja messzére.
Mióta szárnyon jár, döggel élt kedvére,
Ezután is dögtül bővüljön a vére!

VIII. LAKODALMI JÁTÉK,

melyet hajdan, kedves testvérhúga lakodalmi solennitásakor mutatott, most pedig Pruskowszki Mária emlékeztetire új életre hozott P. A. 1786. Nov. Egerbe.

Mikor a fellegek diétára gyűlnek,
Hót, záport, villámlást s mennyköveket szűlnek,
Ha Bakhus tejétől az erek hevűlnek,
Akkor a sánták is táncra kerekűlnek.

Ha a nyársra vont lúd forog a tűz körül,
Akkor az éh gyomor jó hírt várván örül,
Ha a vérengző Márs szablyát köszörül,
Tép, ront, vág, öl, pusztít: senkin nem könyörül.

Nincs oly dolog, mely ok nélkül megeshessen,
És bizonyos célra s végre ne siessen:
Az álom is gyakran, hogy valót tehessen,
Igaz az, csak okos megfejtőt nyerhessen.

Én is, hogy egy este lehajtám fejemet,
Ámbár sokféle gond futtatta eszemet,
De mihelyt Morfeus befogta szernemet,
Ily álom követé képzelődésemet:

Voltam egy nagy sűrű erdőn tévelygésbe,
Egész kifáradtam az útkeresésbe.
Láttam a vadakat lenni legelésbe,
S voltam is miattok nem kis rémülésbe.

De minthogy az utat egyszer elvesztettem,
Most ide, most oda gyors lábbal siettem,
Fáradtságom a félsz miatt felejtettem,
De mégis járt útra sehol sem érhettem.

Most a faunusokat hívám segítségre,
A Hamadriades nimfákat mentségre
Kérém, kezeimet terjesztvén az égre —
Nincs haszna, s felhágok egy nagy fára, végre.

Felmászván, tetején állok egyenesen,
Most ide, most oda vigyázván szemesen,
S mikor úgy állanék egyedül, csendesen,
Muzsikaszót hallék zengeni rendesen.

Azt hallván szívemben ugyan megújulék,
Mert a tévelygésből mintegy szabadulék,
Azért nagy örömmel az útnak indulék,
S ahonnet jött a hang, afelé fordulék.

Hát csudálva látok egy dombon vígságot —
Tudja Merkurius, hogy a hazugságot
Nem szoktam —, poéta hittel igazságot
Mondok: még nem láttam ilyen mulatságot!

Hat kövér sült ludak hegedűt vontanak,
Két töltött kappanok nékik kontráltanak,
A teli kulacsok s kancsók tust fújtanak,
Menüettet a szép sült kacsák jártanak.

Két pirúlt malacok voltak trombitások,
A pujkák kisütve, kifőzve hárfások,
Vígán örvendettek minden muzsikások,
Amott kozáktáncra kerekedtek mások.

Táncolt a kövér szegy a rizskásás lével,
Ugrott a disznófő tormázott szemével,
Bárányhús lejtőt járt túrós derelyével,
Ódöngött a gömböc hízott böndőjével.

Amikor bámúlva csudálnám ezeket,
S iríglyeném nékik vidám életeket,
Egy sült kappan rámvet mosolygó szemeket,
S mondja, hogy újítsam én is víg kedveket.

És mivel a vígság nálam se kelletlen,
Közöttök magam is nem voltam kedvetlen,
De amint forgatnám őket kíméletlen,
Nagy szerencsétlenség történe véletlen.

Mert egy sült malaccal amint nyalakodtam,
Végre összevesztem vele, s marakodtam,
Kergettek s elestem, hogy árkot ugrottam —
Úgy érzék fel, be kár, hogy ezt csak álmodtam!

Másnap is az álmod csak nem felejtettem,
Álmod essős idő, olykor kinevettem,
Csak azért álmodtam, úgy is vélekedtem,
Mert azelőtt este sok paszulykát ettem.

De ellenbe néha így is gondolkodtam,
Bizony bolondjába ilyet nem álmodtam,
Jövendőt mond sokszor az álom, hallottam,
Azért én magamba így is okoskodtam.

Tám céloz Saturnus arany idejére
Ez álom, mely elő fog jönni végtére,
S még a korhelynek is lesz könnyebbségére,
Úgyhogy munka nélkül élélhet kedvére.

Vagy hogy nem mese a János pap országa,
Melyet még előhoz Saturnus jósága,
Ha kezéhez kerül a fia jószága,
Hej, a cigánynak is lesz akkor világa!

Mikor sült ökör fog az utcán sétálni,
Boroscorsók fognak a csípőjén állni,
Kolbászt lehet minden sövényen találni —
Jupiter, be jó lesz ott cserecsurálni!

Mikor az eszemet így hánytam-vettem,
Mérgelődtem, álmodom hogy meg nem fejthetem,
Már bosszúságomba róla le is tettem,
S hát látom Apollót állani mellettem!

Aki bús formába látván poétáját,
Mosolyogva reám fordítja orcáját,
S pengetvén szokása szerint citeráját,
Végre ilyen szókra nyitja arany száját:

Mit búsulsz? Tedd félre minden bánatodat!
Ne kövesd eddig tett gondolkodásodat!
Nem vélheted ugyan tréfának álmodat,
Figyelmezz, megfejem módos látásodat.

Diannának van egy nimfa seregében,
Pruskowszky Máriát esméred hírében?
Akit a szép Júnó vévén kegyelmében,
Már most jegyesének ejtette kedvében.

Ezt Cybele istenasszony is kedvelte,
Ámbár sanyarúan tartotta s nevelte,
De minthogy más felől ez is kedvét lelte,
Már most a szerencse jó polcra emelte.

S már most lakodalma hogy előfordúla,
Amikor még a pártát le nem vették rúla,
De minthogy mindennek szíve megújúla,
Cybele is csak hogy táncra nem indúla.

Azért hatalmában lévő állatoknak,
Parancsol csirkének, lúdnek s kappanoknak,
Pulykáknak, kacsáknak s ölő malacoknak,
Hogy tegyenek fröntöt ifjú asszonyoknak!

Így értsd meg hát ide célozott álmodat,
Megfejtem éjjeli módos látásodat,
Keress téntát, pennát, vedd papírosodat,
Tedd tisztet, s így kezdjed jó kívánásodat:

Hány ember s állat ült Cybele hátára,
Neptunusnak hány csepp víz foly szigonyára,
Hány csillag fér a szép Olympus boltjára:
Annyi ezer áldás szálljon Mariskára.

Mikor vége lészen földi életének,
Készüljön az égben korona fejének,
S ott zengjen ajakán az a dicső ének,
Melyet énekelnek a huszonnégy vének.

IX. MAGYAR ELÉGIA,
mely íratott Innocencius napján. 28. Júl. 1786.

Oh Jézus, ártatlan életnek példája!
Itt nyög felségednek egy szegény szolgája,
Amint te, úgy ez is a világ csudája —
Nézz hát könnyörülő szemekkel reája!

Ártatlan életem került galyibába,
Ezt nyertem egy világ szép, rossz asszonyába!
Te vetted szegény szolgálódnak nyakába,
Segíts hát, hadd lépjek mesterem nyomába!

Halálra keresett téged egy tanítvány,
Engemet is szintúgy üldözött egynehány,
Amelyet Júdásnak, aki nem ingovány,
A másvilágon is méltán szemére hány.

Szerelmesed híven sohase szeretett,
Azért, hogy másképpen bosszút nem tehetett,
Idegen szeretők szemébe nevetett,
S néked, édes Jézus, titkon gáncsot vetett.

Ő királyné-módra ült volna kedvére,
S ahelyett szegénység égett a körmére,
Mert férje nem vágyott semmi piperére,
S azért nem is tettek koronát fejére.

Az én szerelmesem álnok dühössége
Onnan áradt, hogy nem telt be kevélysége,
Nem engedte férje középszerűsége,
És így Kleopátra nem lehetett, s vége!

Édes Jézus! Ámbár éltél szegénységbe,
De különös gond volt tereád az égbe!
Uram, én se voltam semmi nagy szükségbe,
De telhetetlen szív volt a feleségbe.

Ah, Jeruzsálemet szemed mért siratta?
Mely maga fegyverét gyilkos kézbe adta,
S jegyese felibe hóhérul állatta,
Sőt a gyilkos kezét maga igazgatta!

Ezelőtt szájából szép szó jött: Hozsánna!
De már ha négyfelé vágnának se szánna:
Feszítsd meg! Feszítsd meg! — ezt hallod utána,
Úgy tett énvelem is, M ** tzy S ** na!

Szerelmesed magát másokkal kellette,
Pilátust, Kajafást emberévé tette,
S a szent Tamást is lábárúl levette,
Így osztán mindegyik felállott mellette!

Az enyim járt útnak látta ezt az utat,
Ezen járt, s talált is Józsefnek ó kútát,
Akit ártatlannak vallott, már most rútat
Mázgol rá, s ellene kontramársot fútat.

Mondád, hogy a mátkád mástól különbözött,
Sőt csupa liliom a virágok között! (Cant.)
De csalóka színe csupa kölcsönözött,
Festett szépségével idegen töltözött.

Az én liliomom árnyéka fekete,
Nékem itt a kocka ugyan vakot vete!
Szám s ajakam reá, jaj, miért nevette?
Mikor sohase volt előtte kelete.

Liliom! Légy immár mérges farkasalma!
Ha érted eleven testemnek sírhalma
Látszik, legyen ég s föld-örökös siralma,
Te légy az, aki vagy: aranyalma, szalma!

Elvesztem én, minthogy önként elvesztettél,
Feleség képibe gyilkosommá lettél,
Mert csendes tengerről hogy zúgóra vettél,
Jól eveztem, mégis belémerítettél.

Óh Jézus, galambnak mondod jegyesedet,
Így írja Salamon szerelmes szívedet,
De galamb helyett sas tépi hív lelkedet,
Pedig hogy ebbe is követlek tégedet!

Ah, jézusi szép név, arany emlékezet,
Te ellened Júdas aranyért vétkezett,
Nyomába M ** tzy S ** na érkezett,
S házam arannyá vált: mert arra éhezett.

Úgy tette egyetlen egyemet árvává,
Csínos köntöskéjét koldustarisznyává!
Ah, gyilkos, kit az ég készített anyává,
Hogy lettél egyetlen egyed gyilkosává?

Ártatlanságomról bizonyosságot tettél,
Sőt könnyhullatással s csókkal élesztgettél,
De mikor Jézusnak szóval hízelkedtél,
Végtére Júdással egy falatot ettél.

Sőt valamint a sast a maga tollával
Lövik meg, úgy te is magam aranyával
Harcoltál ellenem: oly stratagémával,
Melyet Júdas fel nem ért fantáziával.

Oh Jézus! Nagy teher feküdt válladon,
Csak halál könnyített ezer kínjaidon.
Nyugszom azért, nyugszom hét szép szavaidon,
S én is holtig megyek a te nyomdokidon.

De már ennyi teher sok egy Herkulesnek,
Kivált attól, akit véltem szerelmesnek.
Oh Jézus! Légy Átlás, állj mellém felesnek,
Mert egyedül téged nézlek már kegyesnek!

Meghóltál! Hadd menjek én is föld gyomrába,
De mikor meghaltál, a nap gyászruhába
Öltözött, s a föld is reszketett kínjába,
Mert nem láthatott bűnt ártatlan Urába.

Feltámadott tested szép színt vett magára,
Uram Jézus, én se vágyok más pompára,
Csak hogy így keljek fel világ bosszújára,
S így forduljon vissza szegény szolgád kára.

X. Baudius poéta ezen szavainak magyar fordítása:

— Cujus alta — Roborat indolem vis illa constans. Hic,
neque patriam in patria quaerit, nec usquam exul est!

Bolond, aki hazát keres hazájába,
Legyen bár a záros Danaé tornyába.
Ha ott számkivetett nyomorult formába
Kuppaszkodik: már úgy van fantáziába!

Hát engem a tenger térsen-é tengerré?
Ha kender közt vagyok: váljak-é kenderré?
Sőt álló helyemet én teszem emberré,
Ebbe a természet engem tett mesterré!

Által megyen a nap még a pervátán is,
Által a megbúzhódt test koporsóján is,
Által a Sodoma s Gomora taván is,
De ládd: mégse büdös a nap azután is.

XI. A tüzelőfának magyar megköszönése Öexcellenciájához.

Zúzosok a vadfák, nyikarásztak az erdei nimfák.
Alszol örökre talán? Rajta no, kelj fel, atyám!
Én felelek lassan szememet pillantva lapossan:
Menj el, oszolj, ne kotyogj! Lusta bogár ne locsogj!
Kelni, bizony, kelni! Hideg a szoba benne telelni!
Látod azért gyerekem, jobb lefeküdni nekem!
Hogy fejemet ráztam, magam a dunnába pólyáztam,
A Satyrus nevetett, a puha dunna felett.
Egy terepély, felnyúlt sima cédrus azomba felindult,
S látja, hogy a lepelem zúz fedí, nincs fa velem!
Őszvebeszél mással, s hordatja helyembe rakással,
A fát, mely mikor ég, van meleg akkor elég!
Már az erem folyon, Satyrus ne petyegjen, oszoljon!
Házba, melegbe lakok! Félre ti kecskebakok!
Már foly is a vérem, van elég fám, véle megérem!
Főpapi nagy kegyelem, ezt cselekedte velem!
Nőjjön ez a cédrus fel az égig, hol van igaz Jus!
Így örömébe ki szolt, hangafa semmi se volt!

XIV. Özvegy embernek özvegy György barátjához írott cédulája.

György nap után fényünk kiderül, csak ez a mi reményünk,

Olvad az északi dér: éljen az özvegy éger!

Még pedig úgy éljen, hogy jót ne potomba reméljen,

Mert hogy is élne sután, mostani sábesz után?

Éljen azért kedves napot, eddig az ágya ha nedves

Volt szeme könnyveitől: víg legyen — úgy de kitől?

Akibe jó lélek lakik. Azt hiszem, úgy is itélek,

Jobb s igazabb muzsika, mint Kati vagy Susika.

HÁZIKERESZT, AVAGY KEVÉS MULATSÁ- GÉRT VÁLLALT HOSSZAS TORTÚRA.

Mulatságos Olvasó!

A boldog sorsot az magasztalhatja, aki a keserves szenvedéseknek vagyis nyomorúságnak súlya alatt valaha nyögött: Mert nem ízelítheti az édességet, aki nem kóstolt keserúséget. Akárki is jobban becsüli az egészséget, minekutána azt sa nyargató nyavalyáiból meggyógyulva nyerte vissza. Az tapasztalhatja érzékenyebben a kárvallás által okozott rövidséget, aki javaitól megfosztva szűkölködik. Boldog pedig, akit a más kárán való tanulás vigyázóvá téssen: Mert valamiképpen a tükör arra szolgál, hogy az abban néző abból ábrázatjának, másként nem látható tagjainak mocskait, öltözetének rendetlen voltát vagy helytelen hibáit ne csak megláthassa s észrevehesse, hanem azokat megcsinosíthassa vagy megjobbítsa: úgy az előttünk másokon felforgó mindennémű eset, mint megannyi példák vagy tükrök, melyek minket azoknak követésére vagy eltávoztatására, noha titokban és csendességben, de

valójában és nyomosan tanítanak. Az emberi nemzet társaságában meg nem csalogozom, ha legközségesebb életnek a házassági életet tartom, a békességes házasságnak édes és nyájas gyönyörűségei teszik leginkább ez világi emberi életet is boldog és kíváncsós életté. Mert:

*Boldognak mondatik Salamon szájától,
Ki jó feleséget nyerhetett sajátul.*

De mivel igen közönséges a házassági élet, bizonyos, hogy a sok közt sok hiba és fogyatkozás is uralkodik. Valamint pedig semmi dolog nincsen e jeles világnak széles kiterjedése alatt, mely bizonyos *principiumtól*, vagy *őtet nemző fő októl* ne származna s függene: úgy ha az házassági életben való viszálykodásoknak *principiumát* vagy *nemző fő okát* valaki nyomozni akarja, ítéletem szerint meg nem csalogozik, de reá is talál, csak az egymást idegen szerelemtől féltő házasságokat vegye vizsgálóra, s ez az egymást féltése a különben szent és gyönyörűséges házassági életnek kedvetlen és keserves viszálykodásokkal megvesztegető mótelye, azaz:

*Mert hogyha akinek valaki nem hiszen,
Hogy azt szerethesse híven, én nem hiszem.*

Hogy azért a házassági életben csendes gyönyörűséggel dicsekedő, magokat örömmel naponként újíto s elevenítő házasságok a visszás házasságnak unalmas lármájától szörnyebben rémüljenek, s maguk kíváncsós összekeléseknek annál szemzettebb láncával egymáshoz csatoló egyes szeretetben boldogul folytathassák. A visszátkodó házasságok pedig az okos világnak felőlük való értelmeiket ezen színes mulatságnak színe alatt kitétetett tükröcskéből gondosabban szemlélve s általértvén magok-magoktól iszonyodjanak, a békességes házassági életnek követésére serkentessenek. De azomban még a nőtelenek is a házassági életnek nemcsak gyönyörűségére átsítsanak, hanem annak igen gyakrabban keserves, sanyarú, sőt folytós pillát is jóelőre okos képzelődéssel kóstolgassák, ne vaktában, hanem érett ésszel megfontolt határozás után vonó

életre ajánlja, és végre ezen egymást féltő házások között megeshető visszálkodásokat ábrázoló, de csupán csak a poétai képzelődéseknek hutájában most készült tüköröcskét minden lévő értelmes Olvasónak indulatiban.

E L Ő S Z Ó

*Sive Uxorem duxeris, sive te Matrimonio
abstinueris: poenitentiam ages.* (Valerius Maximus)

Bár megházasodjál, bár meghalj nőtelen,
Idővel mindkettőt megbánod szertelen.

Ubicunque dulce est, ibi et acidum invenies. (Arbit. Sat.)

Keserűség lappang minden édes ízben,
Legtöbb mérget találsz legédesebb mézben.

*Nec quietes, nec felices esse possunt
Nuptiae, nisi vir surdus sit, Uxor caeca.* (Ideo ut)

Csendes házasságot hogyha akarsz érni,
Siket légy, vak leányt igyekezz megkérni,
Te mindent meg ne hallj, amaz meg ne lásson,
Így becstelenítést nem teszten egymáson.

*Vult sibi quisque credi, et habita fides ipsam
plerumque obligat fidem.* (Livius Lib. 22.)

Mind azt állatja, hogy néki higgyél,
Hívebb lesz hívsége, ha nálad hitelt léli.

Ante cognitam causam nemo damnandus est. (C. optat. Lib. 7)

Míg bizonyos nem vagy valaki vétkérről,
Balvélekedéssel ne légy életéről.

*Exemplum ex aliis capias, quid tibi vitandum sit,
ne in idem incidas malum.* (Plut. de Sam. Mun.)

Ami másnak ártott, azt kerüld okosan,
Azon veszély nem ér, nyughatol biztosan.

Házi kereszt,

Kevés mulatságért felvállalt hosszas tortúra

Vévén e világot szemem cirkalmára,
Vizsgálom, embernek mi volna hasznára,
Abban nyugtatom meg elmém utóljára,
Nincs semmi, ami ne volna ártalmára.

Minden állapotot bár előfordítok,
Csendes nyugodalmat mégsem találhatok,
Szerzetest, katonát, világít láthatok,
De életük *vexa*, mert mást mit mondhatok.

Katonát rettegtet ellenség fegyvere,
Mert már fegyverével által hányat vere.
Gazdaembert dolog öl, kopik tenyere,
Mégis napról-napra alig van kenyere.

Ezek közönséges, szembetűnő bajok,
Melyek rántódulnak, mint köpüre rajok,
De vagynak más titkos, belül kízó jajok,
Kik szívünket víjják, mint gályát a zajok.

Az életnek módját ha kérdőre vészem,
Mit volna jobb tenni? — azt a kérdést tészem,
Feleletül, tudom, sokaktól azt vészem,
Ha megházasodom, az lész legfőbb részem.

Jó, elhiszem, mivel Isten rendelése,
Hogy emberi nemnek legyen tenyészése,
Próbálja is, kinek van hozzá tetszése,
De soknak abból jó lelke elvesztése.

Jó a jó feleség, Salamon is írja,
Mert az az életnek s a léleknek zsírja,
De a rossz: férjének eltemető sírja,
Rossz asszony erkölcsét még angyal sem bírja.

Láttam már virágzó sok gavallérokat,
Kiknek magasztalta világ virtusokat,
De hogy házasságra fordíták magokat,
Azáltal veszték el boldugulásokat.

Fényes volt némelyik ékes elméjével,
Más gazdag jószágos híres volt pénzével,
Sok virágzott teljes, deli természetével,
De mindazt elveszté rossz feleségével.

Sokféle *praktika* van az asszonyokba,
Nem mondom mindenbe, de mondhatom sokba.
Ha fejét dughatja a főköttőkba,
Férjét mint *vexálja*, feje fő azokba.

Nem célom, hogy szóljak más mesterségekről,
Mert vajon ki győzne írni mindezekről?
Írok röviden csak az ilyenekről,
Kik balítélettel vannak a férjeikről.

Nincs ennél veszettebb s csalárdabb praktika,
Nem segíthet ezen doktor, sem patika,
Nem fáraszt beteget úgy phtisis hektika
Mint férfit az asszony, ilyen politika.

Szép színnel mázolja urához szerelmét,
Azonban tetteti szívének félelmét.
Félti, tám mást szeret, képzelel sérelmét,
Hamis vádat gondol, mutatja gyötrelmét.

Bár hív legyen férje, hamisnak vádolja,
Inti attól s ettől, hogy magát megóvja.
Az ily vélekedést magától gondolja,
De maga gusztusát ezalatt pótolja.

Így szól: Én tégedet mennyire szeretlek,
Úgyhogy hív szívemből még ki sem vethetlek,
Mikor nem látlak is, el nem felejtethlek,
De tudom hamis vagy, helyesen félthetlek.

Te nékem mutatod hív barátságodat,
De látom sokakban sok ravaszságodat,
Tudom más személyhez hajlandóságodat,
Ahol osztogatod csábító csóкодat.

Én pedig másokra vétkesen sem nézek,
Bár jöjjenek hozzám urak vagy vitézek,
Mindenféle dolgot aszerint intézek,
Semmit titkon vélek hogy nem szövetezek.

Csak téged visellek szívemen szüntelen,
De te szíved tőlem idegen, büntelen;
Még ha megölelsz is, cselekszel kénytelen:
Tudom, máshoz hódolt szíved, istentelen!

Mit használ énnékem te ékes termeted,
Pénzed, gazdagságod, rendes tekinteted,
Híred, famíliád, gyökeres nemzedet,
Ha te mást, és másnak személyét szereted?

Vagyon nehézségem kegyetlen Párkára,
Hogy nem vett már ollót éltem fonalára,
Nem juttatja testem gyászos sír halmára,
Vexámnak hadd lenne vége valahára.

Ha bálba vagy táncba megyek néha veled,
Nézem, más oldalát kedvedre öleled.
Hozzám alig is szólsz, azokat tiszteled,
Tudom, ahol megsült, bizony el is szeled.

Mutatod, tetteted atyafiságodat,
Ily színnel mázolod társalkodásodat.
Tudom s észrevettem ily kutyaságodat,
Számlálni eluntam sok sógorságodat.

Bár semmi világot nem láttam is hozzád,
Elég, hogy szívemen fekszik irántad vád.
Gyanúságom lehet sok okból reád,
Mert te csintalan vagy, nyájas beszédű szád.

Elhódíthatnád te még a köveket is,
Meg tudnál zavarni tigrisszíveket is.
Méltó gyanúm van hát irántad, lehet is:
Mert oly szív, mint te vagy, sokat tész, tehet is.

Még szemed se úgy jár neked mint másoknak,
Ha asszonyra néznek, mint gyémánt ragyognak,
Elcsábítója vagy sok jó asszonyoknak,
Bálványul kitévén magadat azoknak.

Én pedig törődök, kesergek házamban,
Gyakran zokogással borulok ágyamban,
Jajszókra fakadok, gyötrődöm magamban,
Szívem majd kiszakad titkos fájdalmamban.

Fáj, hogy én szeretlek, te engemet utálsz,
Idegen személlyel szerelembe mért szállsz?
Hiszem valamikor tetszik, mellettem hálsz,
Mint másnál, nálam is oly portékát találsz.

De a te gusztusod, tudom, hogy negédes,
Ami ma keserű, holnap néked édes,
Mit most rútnek tartasz, majd lesz tisztességes,
Ez a vétek benned épen közönséges.

Újságon kapó vagy, mást kívánsz minden nap,
Amennyit szemed lát, szíved annyihoz kap,
Minden lyukban magad szeretnél lenni csap,
Utaidat róvni kevés volna egy pap.

Mire való az a sokféle térdhajtás,
Azt hirtelen mindjárt követő főhajtás?
Füleimet éri éjjel nagy óhajtás:
Ezek hova néznek, tudom ám én, pajtás.

Contentuma nincs háznál a legénynek,
Azért nyomozója idegen ösvénynek.
Te vagy megrontója az igaz törvénynek,
Szenyvedni de mégis nekem kell, szegénynek.

Mit csinálsz szemtelen a kompániákba?
Bújkálsz énelőttem oldal- s más szobákba,
Semmit hátra nem hagysz az oly praktikákba,
Mellyek szerint akadj új-új asszonykákba.

Gyakran sírva nézem titkos pillantásod,
Zokogva olvasom sok kézcsókolásod,
Bujaságra céloz minden moccanásod,
Ki tudná nyomozni karazérozásod?

Büdös néked a ház, itthon nem maradhatsz,
Meghalsz, hogyha másnak vizitát nem adhatsz.
Ha pedig kedvesed házához szaladhatsz,
Mint test a lélektől oly nehezen válhatsz.

Énhozzám is jönnek olykor uraságok,
Különb-különbféle tiszték s méltóságok,
De azoknak módos minden barátságok,
Vastag barátságba vélek én sem vágok.

Nyájasan mulatok velek, nem vétkesen,
Discursusba lépek módjával rendesen,
Viselem magamat mindenben kegyesen,
Jó szívvel is látom, de becsületesen.

Nem mondom, hogy néha kezem nem csókolják,
Becsületemet ők de azzal pótolják.
Házam mindazáltal úgy nem ostromolják,
Hogy azt mások rosszra s balvégre gondolják.

Tudom én, mi illik egy ilyen dáamához,
Megbecsülök mindent, mint illik rangjához.
Azért mégis senki nem hódít magához,
Fogjon bár akármely gavallériához.

Szeretem a táncot, örömet táncolok,
De tánc közben mással frigyét nem koholok.
Valamit cselekszem, mindent megfontolok,
Mert becsületemmel felette gondolok.

Hogy csínosan nézek, szépen felöltözöm,
Néha szagosvízzel kezem megöntözöm,
Más szívét szívemhez azzal nem kötözöm,
Nincs nekem oly szívet hódító eszközöm.

Nevetkezem én is, mással *diskurálok*,
De mindent csak a te kedvedért csinálok.
Ha velem nem vagy is, emlegetlek nálok,
Eszembe se jutnak, ha tőlök elválok.

Hogy egyet, hogy sem mást látok szívesebben,
Oka ez: mint benned, olyat látok ebben.
Barátságba ezzel nem esek mélyebben,
Hanem amint lehet, becsületesebben.

Gavallérral néha bár sétálni megyek,
Nem illik, hogy azért ítéltetést vegyek,
Mert ha el nem mennék, bár kényes ne legyek,
Félhetek, netalám oly mocskot szennyvedjek.

De én mindezeket rendivel mívelem,
Magamra vigyázok, ha nem vagy is velem,
Házasi kötésem szívesen viselem,
Másban gusztusomat senkiben nem lelem.

Kedvét, amint lehet, mindennek keresem,
Szerелеmbе mégis senkivel nem esem,
Hív szolgálóm lehet mindenbe kezesem,
Hogy kívüled nékem nincs senki kedvesem.

Megesik, hogy néha mással tréfálódok,
Nem csoda: mert máskor eleget bajlódom.
Olykor ha bajom kötelét feloldom,
Azzal is csak a te becsületed toldom.

Mert ha mindenektől elvonnám magamat,
Azért ítélnének tégedet Uramat,
Gorombának lenni tartnának magamat,
Mondanák: más előtt bezárom házamat.

Nem magamért, bizony érted barátkozom,
Azzal is csak a te becsedet dolgozom,
Még éjjel is csupán arról gondolkozom,
Amivel gondolom, hogy hasznod okozom.

Egyszóval: én mindent mívelek csak érted,
Te mégis szívemet mindenekbe sérted.
Csalárdságban szívem még sohasem érted,
Ellenben a mérget nekem bőven mérted.

Magadnak mindenkor oly utát keresel,
Titkos helyeidre hogy tőlem mehess el,
Vagy pedig a háztól ha engem kilesel,
Azonnal magadnak új-új ösvényt nyesel.

Alig merek belső leányt is tartani,
Édesdeden szoktad azt is szólítani,
Azáltal el tudod könnyen hódítani,
Ha akarná, bizony meg tudná mondani.

Írkálsz, azt is tudom, titkos leveleket,
Rabul másnál tartod akkor is szívedet,
Ha mellém veted is olykor személyedet,
Másutt osztottad el édessebb mézedet.

Erőszakos, látom, minden szereteted,
Keveset bár mutass, azt is csak tetteted,
Mindenben csak arra néz igyekezeted,
Hogy az enyém helyett más szívét szereted.

Én ugyan világost nem láttam, megvallom,
De hogy gavallér vagy, tudom, látom, hallom.
Emiatt engemet kínoz nagy fájdalom,
Mert a gavallérság nagy szívfogó gyalom.

Ha akarod, magad úgy tudod viselni,
Hogy másoknál tudhatsz könnyen kedvet lelteni.
Az elnyert gráciát könnyű úgy nevelni,
Aztán a többről ki tudna felelni.

Jól tudom, mely forró legyen a te véred,
Bizony a gráciát hol egyszer eléred,
Bár ártatlan legyen, addig s addig kéred,
Még esdeklésedért megadatik béred.

Mind ezeket ha én ekként meggondolom,
Szívemet elnyomja emésztő fájdalom,
Életem sem élet, csak merő unalom,
Éjjel-nappal kínoz, rongál jajsíralom.

Égek te szívedért; szívem majd kiszakad;
Belső részem reszket, könnyem majd kifakad,
Csatáz indulatom mintha ütközne had,
Fáj, hogy gyászos halál már reám nem akad.

Mit használ már nékem, mit használ életem?
Hanem hogy éltemet élvén eltemetem,
Mert valamennyiszer szemem reád vetem,
A félelem kínoz, féltlek, gyötrettetem.

Más emberek dolga de nem aszerint jár,
Sok asszony csak olyan, mint az erőtlen vár,
Melyen noha látszik lenni valami zár,
De könnyen felnyitja egyhamar hajló ár.

Mind ilyenek pedig kiknek te áldozol,
Mellyel nekem ezer keservet okozol.
Tudom, hogy ok nélkül náluk nem kobozol,
Hasznát érzed, velek azért barátkozol.

Addig édesgeted mézes beszédeddel,
S azzal együtt járó ál mesterségeddel,
Megejtet, mit gondolsz hív feleségeddel,
Ily gyümölcsöt szerzesz sok pesletésseddel.

Rájuk vesztegeted minden keresményed,
Ha szóllani tudna, mondhatná erszényed,
Maholnap koldulok, leszek te szegényed,
Ilyet szül a te gavalléri kényed.

De patvar vinné bár minden értékedet,
Csak nekem hagynád fel tisztán szerelmedet,
Mert ha úgy szeretnél, mint én személyedet,
Még másra sem vetnéd soha is szemedet.

Nem kívánom mindég hogy háznál, itthon légy,
De szeretném tudni, mindenkor hová mégy,
Hol és kívül mulatsz, mit művelsz és mit tégy?
Mert féltő, mástól is ítéltetést ne végy!

Tudom, hogy haragszol, hallván panaszomat,
De én érzem az én belső fájdalmamat,
Vánkosaim tudják könnyhullatásomat,
Szánják az egek is szomorú sorsomat.

Szívem mindenkor bánat között lebeg,
Nyelvem jaj közt fárad, elszárad és rebeg;
Beszélni sem tudok, szózatom is hebeg:
Halál mérges kardja vajha metszene meg!

Fájdalmamnak oka szívem hív szerelme,
Szeretetből féltelek, bús bennem az elme,
És ha nem tartana az egek kegyelme,
Éltemnek is lenne példás veszedelme.

Szeretlek, nem lehet, hogy né szeresselek,
Féltelek, nem lehet hogy né félthesselek:
Mert benned minden nap oly okokat lelek,
Melyekért valóba helyesen féltelek.

Látom én, hogy ki vagy, a te indulatod,
Másoknál magadat örömet mulatod,
Szerelmed kóróját bár nékem mutatod,
De teljes virágját másoknál hullatod.

Vajha bebújhatnék szíved közepébe,
Titkos gondolatid belső rejtekébe,
Tudhatnám mit forralsz annak műhelyében —
Szívem úgy élhetne várt csendességében!

De mivel az tőlem épen meg nem lehet,
Mert emberi erő olyakra nem mehet,
Soha csendességet én szívem nem vehet,
Mert így szíved szabad, teszi, amit tehet.

De ha titkaidat én nyilván tudhatnám,
S úgy, amint akarnám, megzabolázhatnám,
Azonnal csendesen örömmel nyughatnám,
Mert már úgy szívedet csak magam bírhatnám.

De most ez az ezer, ezer képzelődés,
Ó, fájdalom nékem, mely kínos törődés!
Micsoda életem? Eleven vesződés,
Gyászos veszedelem, halálos sínlődés.

Hozzád van szerelmem, tőled van sérelmem,
Veled van élelmem, érted veszedelmem,
Benned van védelmem, miattad gyötrelmem —
Hogyha várt kegyelem nem jó, ront félelmem.

Mert hogy személyedet férjemnek mondhatom,
Annyiban magamat boldognak tarthatom,
De hogy szíved csupán nem magam bírhatom,
Ezer veszedelmem s azért van bánatom.

Terjesztem ügyemet az erős egekre,
Kik tudom, vigyáznak híven mindenekre:
Tekintsenek ennyi terhes keservekre,
S titkos oltáridnak legyenek kedvekre.

Vagy te halj meg, inkább akár én vesszek el,
Hogy sem mint küszködjünk annyi keservekkel,
Csak én e világból akárhogy menjek el,
Mulasd aztán magad, mint tetszik ezekkel.

Ha meghalok, hidd el, te leszel gyilkosom,
Bár lehattél volna egyedül orvosom —
A másvilágon is reád azt olvasom,
Hogy az én gyilkosom volt hitves sorsosom.

Vége az asszony beszédinek, amelyet az ő urának mondott.
Itt már a szegény férj beszél, és megfelel minden szavaira

F E L E S É G É N E K

Mikor a hív férjfi renddel ezt füleli,
Ki tudná leírni nyavalyást mi leli,
Méreg, keserűség tölti fülét teli,
A fojtós pilulát ökröndözve nyeli.

Mert a becsületnek tudja reguláját,
Csalárd Siréneknek ismeri lármáját,
Nem meri felnyitni feleletre száját,
Fél, hogy majd mások is meghallják csatáját.

Tudja, jól ismeri belső szívességét,
Asszonyához szentül tartott szövetségét,
Mennél jobban teszi hű köteleességét,
Szenvedi még jobban annak vesztségét.

Mert sok asszony szintén olyan természetű,
Mint ép testre mászott kullancs avagy tetű,
Mely noha jóllakott, de amíg mehet ű,
Mindég többet kíván, rág, szúr mint hegyes tű.

Sok, ha férje vele egy éjszakát nem hál,
Másnap dörög, morog, lármáz, nagy perbe száll,
Nem mondhat igazat neki Péter sem Pál,
Törik csupor, kanál, csördül kés, villa, tál.

Soknak bár csillagot függessz is nyakába,
Töltsd tele erszényét, tartsd ékes szobába,
Bár nyakig úszkáljon mindennek javába,
De járnod nem lehet mégis gusztusába.

Mert ha másra nézel, noha ártatlanul,
Mindjárt semmid nem kell, lármáz módtalanul,
Dúl-fúl, duzzog, jajgat, bosszant számtalanul,
Ártatlan nézésed vészi fajtalanul.

Nem lehetsz remete, hogy mindig otthon légy,
Becsületes ha vagy, illő vizitát tégy,
Úgy de ha háromszor s négyszer egy házhoz mégy,
Róvja, véghezviszi hogy ezer tortát végy.

Azt mondja, hogy szeret, azért félt felette,
De azt a találmányt az ördög szerzette,
Sok jó asszonyt, tudom, el is vitt érette —
Értse meg, aki még eddig nem értette.

Mert valaki férjét ekként féltegeti,
Bizonyos, hogy férjét az nem jól szereti,
Féltő szeretetét csak azért tetteti,
Hogy ily palást alatt gusztusát követi.

Az ilyen félelem csak szín és külső máz,
Vagyon erre példánk számtalan ezer s száz.
Mert így viszi végbe, hogy férje legyen váz,
Így az ő cimbalmán más muzsikás hárfáz.

Abban akárki is egyetérthet velem,
Azhol egymást féltjük, nincs ott hív szerelem,
Mert hitetlenségét ha másnak képzelem,
Én is magam ahhoz aszerint viselem.

Hitetlennek lenni ha tartod férjedet,
Nem hiszem, hogy hozzá tartsd híven szívedet,
Ha pedig csak képzeled ilyen félelmedet,
Csalárd szereteted, az vexál tégedet.

Ilyen okoskodást kell hát itt feltennem:
Hogy férjem más szeret, azt vagy tudom, vagy nem.
Ha tudom, már híven nem lehet szeretnem,
Ha pedig nem tudom, mitől kell féltennem?

Mert afelől, akit én híven szeretek,
Képzeltől rosszabbat még fel sem tehetek.
És hogyha világost észre nem vehetek,
Ok nélkül kegyetlen rajta mint lehetek?

Én annak nem hiszek, valakit félthetek —
Úgyde, ha nem hiszek, miként szerethetek?
Mert valaki iránt kétséges lehetek,
Arról, hogy hitetlen, aszerint vélhetek.

Már pedig hitetlen szeretnem nem lehet,
A józan okosság arra rá nem mehet.
Ebből hát tudományt akárki is vehet,
Hogy igaz szerelmet egy féltő sem tehet.

És így amely asszony száján azt pengeti,
Hogy a maga férjét mástól féltegeti,
Bizonyos, hogy férjét az nem jól szereti,
Minden indulatát csalárdul tettet.

Az igaz szeretet nem visel tettetést,
Azon, akit szeret, nem tesz sértegetést,
De minden, aki félt, rejt szívében oly kést,
Az igaz szerelmen mellyel nyithasson rést.

Félted az uradat? Miért? Add hát okát!
Nem tudod, oh bolond, miért féltetheted hát?
Azt bánod, hogy csupán mást is, nem téged lát?
Ha bánod, szemeit szúrd ki, kapj fel egy fát!

Ha vak lesz, úgy talán jobban szereted,
Mert nem lát, dolgodat bátran követheted,
Akárki azután fekhethet melletted,
Vak lesz szegény, nem lát, dolgodat töltheted.

Láttad-é férjedet háltni valakivel?
Azt mondod, soha hogy nem láttad senkivel.
Miért küszködöl mégis szíved félelmivel?
Ládd-é, hogy *praetextust* csak félelmed mível?

Hogy beszél másokkal — de hát te nem beszélsz?
Amitől te félted, hát te attól nem félsz?
Elárulod magad, hiszem, hogy te úgy élsz,
Ártatlan férjedről ami módon ítélsz.

Titkos gondolatit tudod-e férjednek?
Nem tudod, azt mondod, az nehéz szívednek.
Nohát, ha nem tudod, tartsd őt szívednek,
Mert hited van rajta, ő fele hitednek.

Valamikor félted, tartod hitetlennek,
Úgy, de helyes okát ha nem tudod ennek,
Ítéletit méltán veheted mindennek,
Büntetését várhadd az erős Istennek.

Félted az uradat? Miért? — mert szereted.
Hát akit te szeretsz, azt is sértegeted?
Patvar vigye az ily féltő szereteted,
Veled tett hitemet ha hát fessegeted!

Akit én igazán s szívesen szeretek,
Aziránt hitetlen sohasem lehetek.
Úgy de hív hogy legyek, hogyha nem hihetek?
Kétséget hívséggel nem egyeztethetek.

Ha én valakiről balul vélekedem,
Annak hívségéről mindjárt kételkedem.
Hogyha kételkedem bár, mint mesterkedem,
Szerelmem kétséges, bármint dicsekedem.

Hogyha pedig kétség jött szeretetembe,
Soha igaz hívség nem lehet szívembe,
Mert kétség hívséggel úgy vannak ellenbe,
Mintha két ellenség csak egymással szembe.

Az hát ne pengessen nyelvén hív szerelmet,
Aki hívség iránt forralgat félelmet,
Mert a szíve csalárd, keres csak védelmet,
Hogy több szabadságra nyerjen engedelmet.

Ezzel köt pókhálót férjének szemére,
Hogy eressze őt a maga kényére.
Azonban az ura alig fordul félre,
Mást fektet az asszony szegénynek helyére.

Nevezi a magyar azt rendes hályognak,
Sok férjfiak ebbe tipegnek, taposnak,
Melyben mindazáltal csak azok forognak,
Kik hisznek csintalan asszonyi dolognak.

Gyakran amely asszony köpi az ő markát,
Az ejti hamarébb alóla ki farkát.
Elégszer láttam már ily csevegő szarkát,
De fehéret egyet sem, hanem mindég tarkát.

Szerelmét amelyik többször emlegeti,
Azt a jó gavallér hamar megejtheti,
Ha kivált, hogy urát félti, jelengeti,
Szándékát akárki abból megértheti.

Mert ez csak azt teszi: Értsd meg rövideden,
Gondolom mással hál férjem édesdeden.
Ha tehát nem múlik néked is kedveden,
Vélem úgy bánhatol, mint áll tetszéseden.

Bizony, amely asszony oly félelmet formál,
Maga csalárd, gyakran ő mellette más hál.
Erre például ily szabadságot talál:
A kölcsönt fizetem, mert az uram vexál.

Gavallérok ugyancsak arra vigyáznak,
Félti-é gazdáját asszonya a háznak,
Mert az, aki okos, tartja csupa máznak:
Az ily szép szín alatt sok paplant megráznak.

Van aki kérkedik igaz szerelmével,
Noha kedveskedik másnak erszényével,
Még ő veszekedik aztán a férjével,
Kérdvén: mint mulatta magát kedvesével?

Láttam, ki urához szerelmét mutatta,
Egyet fordult, magát már más alá adta,
Azután a férjét még ő pirongatta,
Azt hogy szeretőt tart, azzal sanyargatta.

Sok a férjét csupán csak azért vexálja,
Mert tudja, a vexát nem örömet állja.
Elmegyen előle, ürül házatája,
Azalatt az asszonyt más kandúr piszkálja.

Midőn véli, férje hogy majd hazakerül,
Az ablakon lesi honnan jön és merről,
Hogy soha nincs otthon, azt veszi fel perül,
S még ő pirongatja szegényt meg emberül.

Otthon lenni is, eltávozni is baj,
Jaj túl, jaj innen is, hátul, elől is jaj:
Mennyi vexe éri, nincs fején annyi haj,
Bánat csatáz szívén, mint tengeren a zaj.

Úgy szokta hordozni vert a megveretlent,
Sok asszonyt láthatunk ily szenyvedhetlent,
Jó férjén packázó délcegest, kegyetlent,
Noha ő vétkezik: más bűnös, de ő szent.

A szegény férfinak kell lenni némának,
Szótalan tőkének, érzéketlen fának,
Mert há legkisebbet szól az asszonyának,
Eszendő sem éri végét a pletykának.

Amit tud, lát, hall is, még arról sem szólhat,
Mert ravasz az asszony, sokképpen tromfolhat,
Subtilis praktikás, olyakat koholhat,
Hogy egy szót százannyi vexával pótolhat.

Kivált aki mérges, nem gondol semmivel,
Angyallal, ördöggel, emberrel, senkivel,
Háza, ura, maga jó becsületivel,
Felforgat, ha lehet, mindent fenekivel.

Sok nehezen hajlik férje kérésére,
Untatja, hogy játék vagyon ellenére,
De ha más gavallért keríthet kezére,
Annak *gusztusának* maga lesz vezére.

Nem kell — úgymond — nékem Vénus édessége,
Játékában épen nincs gyönyörűsége,
Elhiszem, mert megúnt férje mestersége,
De ha másra kaphat, nincs hossza, sem vége.

Mégis azt hiszi, hogy a férjét szereti,
Szerelmének javát tőle rejtegeti,
Azt más idegenre könnyen vesztegeti —
Ezt már szerelemnek vajon ki hiheti?

Ha vele nem hálnak azért dörög-morog,
Ha mellé feküsznek, akkor farral forog,
Az ily feleség már azaz mérges horog,
Melyre akadt férjfi mindenkor nyomorog.

Ha vele hál, azzal csak magát vexálja,
Ha más ágyra fekszik, már kész a lármája:
Azt mondja, hogy titkon hozzá jár kurvája,
Harsog, kiált, duzzog, lármáz, mocskol szája.

Minden féltő asszony eszerént cselekszik,
Gusztusát nem leli, bár férje igyekszik,
Új lármával kél fel, este újjal fekszik,
Hogy férjét mustrálja, még azzal dicsekszik.

Ha valamely személyt szóba vett férjével,
Ő annak nem gondol hírével-nevével,
Nézi komor szemmel-mocskolja nyelvével,
Aztat elveszteni egy kanál levével.

Útállatos annak minden moccanása,
Szemet szúr előtte csak egy pillantása,
Állása, járása, vétkes mosolygása,
Az irígy asszonynak ilyen a szokása.

Ha az magára vesz csínos öltözetet,
Azt tartja, férjének térszen tiszteletet,
Küldöz azért reá mocskos üzenetet,
Ártatlant így vexál a csalárd szeretet.

Azt az oltárnál is komor szemmel nézi,
Miként truccoltassa, dolgát úgy intézi.
Szidja, rágalmazza, sérelmét tetézi,
Már annak keserű mind cukra, mind mézi.

Annak barátjait nem is szenyvedheti,
Kit eddig szeretett, emiatt megveti,
Az olyan pletykának nincs soha szüneti,
Mellyel azt a személyt sérti, mint sértheti.

Ha látja, azonnal lángot vet orcája,
Szeme keresztül jár, fúvódik pofája,
Epével borul el tüdeje és mája,
A reá nézőknek merő Chimérája.

Ha kompániába azzal összekerül,
Elébbeni kedve már méregbe merül,
Ha az túlnét kerül, ez innét tekerül,
Ha az truccoltatja, kedve csak úgy derül.

Előtte bűn annak ártatlansága is,
Véteknek tartatik még imádsága is,
Büdös jelenléte, még barátsága is,
Kegyessége vétkes, vad nyájassága is.

Az levegő-ég is noha egészséges,
Ártalmas, mivelhogy azzal közönséges,
Oly dolog nem lehet egy is tisztességes,
Amit ez tesz — ámbár legyen jó s szükséges.

A szeme szikrázik, hullat menyköveket,
Epétől gyúlt szíve fojt mérges tüzeket,
Hol pirul, hol sárgul, hány nyilas szemeket,
Biggyeszi ajkát, osztogat mérgeket.

Reszketnek térdei, lépése tétováz,
Bele is felfordul, indulatja csatáz,
Színét elborítja sárga, zöld, piros máz,
Vélnéd, most lángot vet, s majd sárgul merő váz.

Ahol ez van, ő ott örömmel nem mulat,
Úgy nézi, mint éh ölyv a félelmes nyulat,
Ha rátekint, vélnéd menyköveket hullat,
Kitör szemeiből a fene indulat.

Bár a mulatságot, mint más, úgy szereti,
De jókedvre magát éppen nem veheti,
Mert mérgesült szíve ezt nem szenvedheti,
Hogy magát másokkal az is kedvelteti.

Ott lenni sem szeret, de elmenni sem mér,
Mert fél, hogy a férje több-több módokat nyér,
Mely szerint amahhoz annál közelebb fér,
A féltő asszonyba ekként csatáz a vér.

Így a féltő asszony magát is epeszi,
Ártatlan férjét is keservekkel veszti,
A mást és ok nélkül bűn alá rekeszti,
S jóhírét mocskolván világra terjeszti.

Azt tárgyul kiteszi a világ nyelvének,
Gyilkosa jó férje ártatlan hírének,
Emésztő hóhéra a maga lelkének,
És így oka férje, s más maga vesztének.

Sok férfit az ilyen öl, rongál és emészt,
Az ilyen választja bezzeg a rosszabb részt,
Pokolra ez talál, ez lél gyehennát, készít,
Az ily vexa vesz el erőt, életet, észt.

Egy kis édességért be sok keserűt nyél,
Aki véletlenül ily ódalcsontra lél,
Házasi ponyvába vesződik, az nem él,
Az ily feleséget repítse el a szél!

Sok asszony olyan, mint a csalárd Sirenek,
Kik ha a hajósok énekire mennek,
Tenger mélységiben sokat elvesztenek,
Szép énekkel eként kétségbe ejtenek.

Azért is festik azt asszony-ábrázatba,
Mert mint az asszonyba, sok van ez állatba,
Az énekbe csal meg, de ez gondolatba,
Mégpedig, bár vigyázz, minden fordulatba.

Az a hajósokat tengerbe meríti,
De ez lelkedet is pokolra keríti,
Siren énekével füled ékesíti,
Ezzel hányt töreit csókkal mézesíti.

Mikor az esküszik: szeret, érted meghal —
Vigyázz, mert már megcsalt vagy már mindjárt megcsal.
Mikor édesebben csókol, szop, fal és nyal,
Jobb keze méze közt mérget ad bé azzal.

Hogy a hajós Siren énekét ne hallja,
Tulajdon füleit viasszal dugalja,
Mert tudja, énekkel ha magához csalja,
Hajóját merítvén őt majd befalja.

Így a férfi hallván asszonya lármáját,
Szalad, dehogyan nyújtja feleletre száját,
Mivel már ismeri mérges hárpíáját,
Tudja, ha szól, többel pótolja vexáját.

Nyeli a pilulát, még bele is korog,
Szívvel emésztődik, kesereg, nyomorog,
Ereje fogy, lelke nagy veszélybe forog,
Gondok súlya alatt elméje háborog.

Nyugtát nem találja, jár-kel, fohászkodik,
Éltét is megúnja, nem is gondolkodik,
Nyög, jajgat, kesereg, búsul, óhajtozik,
Sárgul, feje őszül, halni kívánczik.

Élte virágjába hervadoz, elalél,
Bánat megemészt, mint fák levelit tél,
Nyugodalmat sohol s vígasztalást nem lél,
Mint megaszott szénát majd elfújja a szél.

Mennél inkább rejti szívének fájdalmát,
Fájdalmának érzi keményebb hatalmát,
Ki tudná leírni eléggé ártalmát —
A rossz feleségnek így értsd meg jutalmát.

Férje féltő asszonyt, valamennyit látsz hát,
Látsz mindenkor annyi kígyót és hárpíát!
Ez idő nap előtt megöli férjflát,
Így értsd meg a féltő asszony-policiát!

A jó asszony pedig öröme férjének
Egy fele szívének, korona fejének,
Dísze nemzetének, része reményének,
Tárgya szerelmének, ereje éltének.

Aki talál jó, hív, igaz feleségre,
Az kapott e földön legfőbb nyereségre,
Kalauzra, amely vezeti az égre,
Midőn nyereségről mégyen nyereségre.

De mód kell, mert nehéz ilyenre találni,
Éppen nem tanácsos vaktába próbálni:
Jobb soha asszonnyal inkább nem is hálni,
Mint a napot osztán zokogva számlálni.

Egy fertályig sem tart, ami édes benne,
Dupla interessét de megveszik ennek,
Tartnak ezen felül mégis hitetlennek,
Így egy csepp mézekhez cseber mérget kennek.

Azt véltem, házasság legfőbb gyönyörűség,
De ebben is, látom, van száz keserűség,
Mert ritka közöttök a kölcsönös hűség
Ha nem hiszed, próbáld, sírva elhiszed még.

Nyugodalmat tehát nem látok semmiben,
Nincsen e világon gyönyörködés miben,
Amíg élsz, tapogatsz bajok közepiben,
Hányatol fájdalmak rút szélvészeiben.

Az élet mi egyéb? Csak csupa gyarlóság:
Nincsen állandóság, minden múlandóság,
Az újság majd óság lesz változandóság,
Az igaz valóság csak az örök jóság. —

Földön ne is keress nyugodalmat soha,
Mert ez mindenekhez felette mostoha,
Egy kevésbé mégis ha kedvez is noha,
Mégfog nemsokára tégedet is moha!

V É G E

SZÁZAD ELEIRE KÉSZÍTETETT PAPI, HISTÓRIAI ÉS ORÁTORI TANÍTÁS, MELYET AZ UNGVÁRI REFORMÁTUSOK TEMLOMÁBAN, MINDENFÉLE RANGÚ S VALLÁSÚ SZÁMOS GYÜLEKEZET HALLATÁRA ÉLŐ SZÓVAL ELMONDOTT CSENKESZFAI POÓTS ANDRÁS UNGVÁRI REF. PRÉDIKÁTOR, A XIX. SZÁZADNAK ELSŐ NAPJÁN.

A J Á N L Ó L E V É L

Tekintetes Urak!

A fecskék azzal kárhoztatták hajdan a hattyúkat, hogy ők csak a folyóvizeknek, réteknek és a szeleknek énekelnek; ellenben a maguk nemét azzal magasztalták, hogy ők a házak körül, és azoknak kéményeiben szokott hangon való csevegésükkel serkentetik az okos teremtetett állatokat a Teremtőnek dicséretére.

Ami engem illet: huszonhat esztendeje már mióta az Isten oltára körül forgolódom. Ezen szép időnek elforgása alatt mind az Isten házában, mind másütt számtalanszor mondtam el oly idevességre vezető papi és orátori munkácskákat, amelyek ha közrebocsátó jótevőkre akadhattak volna — s akadhatnának még ma is —, hízelkedem magamnak azzal, hogy avagy csak a nálamnál együgyűbbek használhatnák. Most is, már hanyatló idejében életemnek, Isten jóvoltából érkezvén egy SZÁZAD elejére, s oly nevezetes új esztendőt érvén, amineműt én tudom, hogy többé sohasem érek, sőt e temérdek földön élő sok milliion ember közül is igen kevesen érek — kívántam ezt más közönséges új esztendőtől megkülönböztetni, és egy különös hattyúi énekkel, egész solennitás között megtisztelni, melynek hangja, hogy az idevaló Isten házában kívül, sőt ezen nemes vármegyén túl is elhasson, arra sok szomszéd vármegyéből unszoltatván, szerencsém volt közre való bocsáttatás végett tekintetes urakat alázatos instanciámmal megkeresni, s arra kedvező kegyes választ nyerni.

Kinek is ajánlhattam volna én nagyobb jussal ezen csekély munkácskámát, mint a tekintetes uraknak, kiknek dicső eleik is sok századtól fogva mind a polgári, mind az eklézsiái társaságoknak tántoríthatatlan oszlopai voltak, s maguk is mind a kettőnek nagy hasznú és nagy érdemű, meghomályosíthatatlan csillagai, felséges királyunknak igaz hívei, hazánknek oszlopai, az igazságnak őrzői, és az anyaszentegyháznak fő tagjai.

Méltóztassanak tehát tőlem kedvesen venni ezen csekély áldozatot, s mind ennek, mind több eféle munkácskáimnak az érdemes közönség elébe lehető kimehetésre utat eszközteni.

Írtam Ungváron, májusnak 13. napján 1802. eszt.

A TEK. URAKNAK

alázatos szolgáljuk Ts. P. A. U. Pr. m. k.

Minden rendbe és karba helyezett férfi és asszonyi nemén lévő keresztyén gyülekezet, kiket minden megkülönböztetés nélkül szerencsém van így megszólítani:

SZERELMES HALLGATÓIM! E megújult századnak első napján a másszoriaktól megkülönböztetett beszédet akarván tartani, csak éppen mutatóul veszem fel a közönséges szokás szerint azokat az Igéket, melyek vannak

Jelen. XXX. 1.

Láték új eget és új földet.

Véle termett az emberi nemzettel az újságon való kapdosás, ama közmondás szerint: *Natura hominum novitatis avida, vetera fastidimus, nova cupimus*. Innen lett az, hogy nem volt eleitől fogva oly hagymázban bolondoskodó filozófus, nem volt oly entusiastá teológus, aki a maga képtelen, de új tudományának követőket ne kapott volna. Sőt többet mondok: a hajdani pogányoknál még az isten is kedvesebb volt, ha új volt, s ahhoz képest a régi rómaiak ha valamely új istenecs-

két koholtak — minthogy *novum cribrum novo indiget clavo*: új szita új szegen függ, amint szokták mondani —, az ilyen új istenkének vagy mindjárt új kápolnát építettek, vagy legalább az új istent új szegre függesztették a Pantheonban, melynek nézésére seregenként repült az újságon kapó sokaság. Sohasem látott a Tiberis vize nagyobb sokaságot, mint vagy akkor egyszer, mikor Eskulápiust az epidaurusi kígyó képében Görögországból Rómába vitték, vagy mikor az éghez férjhez ment istenek anyjának, a Földnek bálványképét Scipio Nesica átadta a római tanácsnak. Soha a tarentumi lakosok egyszer-egyszer el nem tátották úgy a szájukat, mint mikor az Arkhitás által készítettet, s a levegőben szárnyára repítettet fa galambot bámulták. Sohasem volt a népnek nagyobb öszszecsődülése a régi indusok között, mint mikor Apollonius Tyanaeus a három lábon járó asztalokat, s azok mellett a vendégek körül frissen forgolódó arany lakájokat produkálta. Sohasem volt több ácsorgó nép Bizanciumban, mint mikor valamely pénzcsiszár egy nagyra nevelt tetűt a város utcáin arany lánccon fel s alá sétáltatott. Egyszóval —

Maradhat a régi, kapós az újság! Ha egy új üstökös támad az égen, elhagyja Arkhimédesz is a maga circulusait, s rábámul, de ami a világ kezdetétől egyformán volt, azon nem töpreng: példának okáért, hogy a Föld minden 24 órában 5400 mérföldet fordul a nap és csillagok körül (némely subtilis filozófus szerint). Nem bámul azon, hogy a kerek Föld, melynek oszlopa a semmi, le nem esik; nem azon, hogy akik a kerek Föld alsó kerületén lábbal állnak felénk, nyakra-főre nem buknak az égre. Kevesen vannak, akik a hópihéknak hat vagy hétszögletű formáját csodálnák; kevesen, akik a póknak hálóját matézis szerint vizsgálnák, mily egyenlő annak minden szeglete, és a középponttól az egész alkotmányra mily egyenlő mértékre vannak kiszabva fonalkái s a t.

Tudván azért én, s érezve az emberiségnek ezt a gyengéjét, nem azért álltam ez orátori és papi székbe, e megújult századnak legislegújabb és első napján, hogy némely antikvárius módjára csupa ócskát, s viseltet áruljak — hanem hogy legalább új ócskával s ócska újsággal kedveskedjem. A peroláló Herkulest egy-egy aranylánccal szokták festeni a régiek, melynek egyik vége az ő szájában van, a másik pedig az ő

hallgatóinak fülét éri. Engedjétek ide ti is nékem a ti füleiteket csak egy óráig! Nem énmagamért, kit a természet sem Demostenesnek, sem Sokratesnek, sem Cicerónak nem készített, hanem csak egy együgyű lelkipásztornak — nem magamért hát, nem, nem valamely magas sarkú ékesen szólásért, hanem annak az óságnak s újságnak felséges voltaért, amelyet fogtok tőlem hallani. Előre megbiztatlak benneteket azzal, hogy nem fogok azokkal tartani, akik a csekély dolgokat a Pindusnak vagy Olympusnak fellegeket felül haladó tetejéig emelték: p. o. Lucianus dicsérte a legyet, Psellus a bolhát, Favorinus a negyednap hideglelést, Majoragius a sarat, Catullus a verebet, Diodes a répát, Dion a haját, Synesius a kopaszságot, Julius C. Scaliger a ludat, Erasmus a bolondságot, Pirrhajmerus a köszvényt, Picus Mirandula a parasztságot, Homerus az egereknek a békákkal való csatáját írta le, Virgilius a szúnyogot siratta, Ovidius a diónak nyomorúságos állapotát, s a múlt században a semmiről egy nagy könyvet írt valaki. Sőt az ezeknél felségesebb gondolkodású filozófusokat sem követem, kik között amint az Apolló oraculumá ítélt, legbölcsebb dolgokat forgatott Socrates, legistenesebbeket Plato, legigazabbakat Aristoteles, legvígabbakat Democritus, legszomorubbakat Heraclitus; legmulatságosabbakat Diogenes, legszentesbeket Epictetus.

Az én matériám fog lenni egy dicső újság, t. i. egy új föld, és egy új ég, a földnek nagy golyóbisa és a kerek ég, mind a kettő új formában, aminéműben látta mind a kettőt a titkokat látó Sz. János, mikor ezt írta: *Látok új eget, és új földet.*

Nem célom pedig az, hogy ezen új égnek és új földnek rajzolásában a teológusok s kritikusok után felettébb eleresszem a festőecsetet: csak hat szót szólok erről, azt is csak azért, mert az oratori székben sem akarom egészen félretenni a papi kötelességet; azután pedig a jubileumi esztendőnek megújulásával Janus módjára hátranéző szemekkel visszatekintvén az elmúlt egész századnak folyamatára ennek kezdetétől fogva a fogytáig történt nevezetesebb dolgokat, ókat és újakat historicus módra, mintegy időhajba szorítva, mint Nagy Sándor a Homerus verseit — én is egy summában akarom veletek szemléltetni. Lesznek itt, tudom, olyan dolgok, amelyek néme-

lyekre nézve talán unalmasak lesznek, de ebben az esetben az ilyenekre nézve csak azt mondom az egyszeri orátorral: *Haec non tibi dixi*, ezeket nem neked mondtam! Akik a dolgokat igaz lattal tudják mérni, hogy azoknak figyelmességét meg fogom nyerni, nincs abban semmi kétségem. Kezdem azért papi módon, vévén magam Ariadné fonala gyanánt, kalauzul a legszentségesebb írásoknak ezt a rövid útmutató zsinórkáját: *Láték új eget, és új földet*.

Hogy pedig a paposkodással még előre meg ne unassam némelyekkel magam, ezeket az egynehány szókat csupán csak egynehány rövid jegyzésekkel fogom világosítani, azután historicus, végre pedig ismét orátor akarok lenni. Az említett rövid igékről ezt jegyzem hát meg —

1-ször. Hogy némely Szentírás-magyarázó tudós a két utolsó részben leírt dicsőséges dolgokat magyarázza a diadal-maskodó anyaszentegyháznak az ítélet után következő boldog állapotjára. Ami engem illet, én sem tartok ugyan azokkal, kik millionáriusoknak hívattnak azért, mivel úgy álmodoznak, hogy a közönséges ítélet előtt ezer esztendővel eljő az Jézus e világra, a maga házának ellenségeit eltörli, a mártírokat feltámasztja és azokkal együtt uralkodik e földön ezer esztendőig (kiknek megcáfolására most nincs időm). Úgy ítélek mindazáltal, hogy ez utolsó részekben leírt látásokat s jövődöléseket sokkal helyesebb a Krisztus Jézus ítéletre leendő eljövetelet megelőző időkre magyarázni.

2-szor. Azt jegyzem meg, hogy az égnek és földnek nevezetén nem kell itt a fejünk felett való eget, és a lábunk alatt való földet érteni, hanem a Szentírásnak szavajárása szerint égnek nevezetik mind a látható, mind a láthatatlan anyaszentegyház.

A látható anyaszentegyház seregéről mondatik az, ami vagy on Mat. 24. 29. *Akkor az égnek hatalmasságai megindulnak* — azaz: a zsidó anyaszentegyháznak eddig virágzott állapota elromlik. A láthatatlan anyaszentegyházat kell érteni, midőn az mondatik Apoc. 8. 1. *Lőn nagy csendesség mennyben*. Továbbá megjegyzem azt —

3-szor. Hogy mikor mind az ég, mind a föld együtt említ-

tetnek a szent írásokban, az égen az előjárókat, a földön pedig az anyaszentegyháznak közönséges tagjait kell értenünk, p. o. Esa. 13. 13. *Megindítom az eget, a föld is az ő helyéből megindul* — azaz: mind a Mózes székében ülő hatalmas előjárók, mind az egész közösség. Ilyen értelemben vedd azt, ami vagyon Esa. 1. 2. *Halljátok meg Egek, vedd füledbe föld!* Ilyenben ezt is (az 50. zsoltár): *Szólítja az úr az eget és a földet, hogy megítélje minden ő népét.* Olvasd hozzá, ha tetszik, azt is, ami vagyon Joel. 3. 16.

Ilyen értelemben kell vennünk a leckének szavait is, t. i. az égen az anyaszentegyháznak előjáróit, tanítóit, igazgatóit. A földön pedig az anyaszentegyháznak közönséges tagjait kell értenünk. Világosítsuk ezt az írásokból, kezdjük el az égen.

a/ Az égen látunk napot, holdat és csillagokat — az anyaszentegyház egén nap az Úr Jézus Krisztus, a 84. zsoltár 12. v. és Mal. 4. 2. szerint. Hold a keresztyén magisztrátusok, fejedelmek, előjárók, kik által igazgattatnak az anyaszentegyháznak változó, Hold módra változó dolgai; és akik minden hatalmukat amaz igazság napjától, a Jézustól vették, miként a Hold minden világosságát a Naptól kölcsönzi. Ilyen értelemben vedd azt, amit olvasol a 121. zsoltár 6. v.: *Nem árt neked a Hold az ő fényével,* azaz: nem árthatnak a földnek nagyjai. A csillagok az anyaszentegyház egén a tanítók, az egyházi szolgák; azért nevezi Szent János az ázsiai hét gyülekezet tanítóját az Úr Jézus kezében lévő hét csillagnak — Apoc. 1. 16. Az ilyenekről mondja Dániel próféta, hogy akik sokakat az igazságra visznek, fénylenek mint a csillagok — Dán. 12. 2. Menjünk által az égről már —

b/ a földre. A földnek nevezetén értetnek az anyaszentegyháznak minden tagjai közönségesen, de ezzel a megjegyzéssel, hogy mikor a földnek nevezetén az anyaszentegyháznak tagjait értjük, termékeny földet kell gondolnunk, mert a terméketlen és ékesség nélkül való pusztaság föld a Szentírásban jelenti az Isten ismeretén kívül levő pogányokat — Esai. 32. 16. és 35. 1-2-7. Apoc. 12. 6. Lássunk hát egy-két hasonlatosságot, mely vagyon a termékeny föld és az Isten anyaszentegyháza között.

1-ső ez, hogy a termékeny föld a napnak melege által a

belehintett magot felneveli s megérleli; ad kenyeret az éhezőknek, és magot a magvetőknek. — Esa. 51. 1. Úgy szintén az anyaszentegyház tagjainak szívük az a jó föld, melyet a Szentléleknek kegyelme elkészít arra, hogy az Isten beszédének romolhatatlan magvát magába bevegye, felnevelje, s annak gyümölcset megteremje. — Mát. 13. 3. 9.

2-sodik: a föld egy néminemű nagy kert, melyben vannak gyümölcsöző, vannak ellenben gyümölcstelen élőfák is. Így az anyaszentegyháznak külső társaságában némelyek teljességgel gyümölcstelen élőfák, mint ama sok levéllel bujálkodó fűgefá. — Mat. 21. Némelyiknek még csak levele sincs, azaz még csak külső színét sem gyakorolják a kegyességnek. De vannak ellenben olyanok is, akik mint a folyóvíz mellé plántáltatott élőfák, meghozzák gyümölcsüket. — Solt. 1. Virágoznak mint a pálmafák ami Istenünknek házában és még vén korukban is gyümölcsöznek. — Solt. 92. 13. 14.

Ilyen eget és földet látott Sz. János apostol, mégpedig mind a kettőt látta megújult formában, azaz a feljebb való magyarázat szerint. Előre látta az Isten anyaszentegyházának a világvége felé következő olyan boldog állapotát, mely szerint külsőképpen békessége lesz; belsőképpen pedig az Isten ismerete, az üdvös tudományok és az élet szentsége mind az előjárókban, mind az eklézsia közönséges tagjaiban bő mértékben feltaláltnak, a tudatlanságnak homálya eloszlik, a lelkiekben való restség, az Isten dicsőségéhez való lágymelegség, az üldözés, a vallásbeli gyűlölség elenyészik, a zsidók és pogányok seregenként jönnek az Isten eklézsijának társaságába. Nem állhatom, hogy fel ne fohászkodjak, és azt ne mondjam mindezekre: Oh kicsoda él akkor, mikor mindezek meglesznek? Mikor a Jézus uralkodni fog minden népen, a nagy tengertől fogva mind a földnek utolsó határáig — Solt. 72. —, és a pogányok is az ő világosságában járnak — Esa. 60. 3. — Ez, szerelmesim, e rövid ígéknek rövid értelme, amelyhez már egy szót se teszek többet. Hanem amint feljebb megígértem, a két ábrázatú Janus módjára én is hátra s előre tekintek. Ha hátra nézek, néminemű elragadtatással, mátol fogva éppen száz esztendőig kell gondolatimmal visszamen-

nem, noha még akkor nemhogy én, de az atyám se volt gondolatban is; mert arra unszol a múlhatatlan kötelesség — mi helyt meggondolom, mivégre állottam e papi s oratori székre —, t. i. hogy az elfolyt századnak elmúlásával, és az újnak felderülésével a régi szokás szerint jubileumi beszéden kezdjem e megújult századot. Előre megmondtam, hogy filológus vagy kritikus nem leszek, szólok mégis egy-két szót ennek a szónak eredetéről. *Jubileum*. — Korántsem az örvendező görögöknek ezen lármás szavaitól vette eredetét: Iω βιω , amint némelyek ítélnék, hanem ettől a zsidó szótól: *jobel*, amely először kosszarvat, azután azáltal gyakoroltatni szokott kürtölést, végre pedig az azzal jelentetett örömet jelenti, mert ekkor örült a pénzen vett szolga, mivel szabadon bocsáttatott; örült az adós, mert adóssága elengedett. Ilyen kürtölésnek ünnepest parancsolt az Isten a zsidó népnek minden 50-dik esztendőben. A római nép a századik esztendőket tartotta jubileumnek, melyek közül legnevezetesebb volt a római város építésének ezredik esztendeje Aureliánus Augustus idejében.

Ezt követte a római eklézsiának nagy feje, VIII. Bonifacius pápa 1300-dik esztendőben. Azután VI. Kelemen minden 50. esztendőre, IX. Bonifacius minden 25-dikre határozta. De a nagy jubileum ma is nem más, hanem egy seculumnak, egy századnak első napja, amilyenre Isten jóvoltából ma virradtunk.

Nosza azért, szerelmes hallgatóim, minthogy a jövőndőbe előre be nem kandikálhatunk, beszéljünk az elmúltakról. Menjünk vissza azokra gondolatainkkal, s lássuk az elmúlt századnak nevezetesebb történeteit.

Nem ígértem azt, hogy minden ember gusztusának eleget tehessen, sőt előre megmondom, hogy lehetnek olyan dolgok, amelyeket más tud, én nem tudok; lehetnek olyanok, amelyeket a rövidségre törekedő szándék elfelejtetett velem; lehetnek olyanok, amelyekről önként hallgatni tanít az okosság. Lássuk ki mit fog ítélni! Én a tudós embereknek ezt a reguláját tartom magam előtt: *omnibus placere impossibile, nulli placere miserabile, multis placere amicabile*. Ha az elsőt meg nem nyerhetem, a másodikat elkerülhetem, megelégszem az utolsóval. Megyek azért ilyen feltétellel az elmúlt századnak kezde-

tére.

De minekelőtte odamennék, méltónak ítélem megjegyezni azt, hogy mint egyéb századok, úgy ez az elmúlt is különös *caracteristica* elneveztetéssel különböztetik meg a más századoktól a *historicusok* által. Némelyek nevezik ezt *filozófikum*-nak, de közönségesebben így neveztetik a *historicusoktól*: *Regio-Unitivum*, *Királyos és Egyeztető Seculum*. *Királyosnak* neveztetik azért, mert némely hatalmas házak vagy *famíliák* emeltettek ezen *seculumban* királyi trónusra; *egyeztetőnek* azért, mert a vallásbeli egyesség mind a jószívű fejedelmek, mind a csendesebb vérű s értelmesebb *teológusok* által próbálgattatott.

Most megyek már oda, ahová régen szándékozom, t. i. az elmúlt századnak kezdetére, kezdetéről a végére, s szólok:

1. A birodalmakról, országokról s azok fejeiről.
2. Az eklézsiáról, s abban megesett történetekről.
3. A tudományokról, azoknak előmeneteléről, az újabb tudós társaságokról, s ezen századnak nevezetesebb tudósairól és végre azoknak új találmányairól.

Amikor a birodalmakról és országokról akarok szólni, legeslegelsőbben is szemem eleibe tűnik, s legyen hát legelső a Római Birodalom. Ebben a birodalomban a múlt században *imperátorok* voltak a következők, úgy mint:

1-ször. Első Leopold, ki Nagynak neveztetett, kezdett uralkodni 1658-ban, uralkodott 47 esztendeig. Ezen századnak elején két nevezetesebb háborút folytatott: az első a spanyol-országi *successióért*, a másodikat pedig II. Rákóczi Ferenc alatt a zenebonáskodó magyarok ellen — melyről alább a Magyarország históriájában egy kevésbé bővebben fogunk értekezni. Meghalt 1705. esztendőben, birodalmának 47., életének 65. esztendejében. Szimbóluma volt: *Cónsilio et industria*. Következett utána:

2. A nagyobbik fia, I. József. Koronáztatott 1705. esztendőben. Uralkodott hat esztendeig. A spanyol háborút szerencsésen folytatta, a Rákóczi alatt zenebonáskodó magyarokat

meghódoltatta 1711-ben, a sziléziai protestánsoknak — XII. Károly svéd király közbenjárására — szabad vallásgyakorlást engedett 1707-ben. Meghalt himlőben, minden successor nélkül, életének 33. évében, 1711-ben. Szimbóluma volt: Amore et timore. Józsefet követte

3. VI. Károly, az öccse. Koronáztatott Frankfurtban 1711-ben. Hadakozott a spanyolokkal, törökökkel, kiket az Eugenius vezérsége alatt 1717-ben erősen megverve Belgrádot elfoglalta, de amelyet az Eugenius halála után az 1739. esztendőben ismét visszavettek a törökök. Meghalt Bécsben 1740-ben, életének 55., uralkodásának 30. esztendejében, s őbenne fogyott el a felséges ausztriai házból a férfiúi nem, amaz esztendőt jelentő ismeretes kifejezés szerint: CaroLVs seXtVs absoLVIt AVstriae stlrpls perloDVM. Szimbóluma volt: Constantia et fortitudine. Követte őt

4. Károly Albert baváriai választófejedelem, aki VII. Károlynak neveztetett, 1742-ben megkoronáztatott. És megvetvén az 1731-ben kelt Pragmatica Sanctiót, melyben az ausztriai ház az asszonyi ágon is örökösnek ismertetett az angolok és belgák által, az ausztriai successióért hadakozott: előbb Lincet megvette, azután prágát elfoglalta, s magát cseh királynak kiáltotta, végre a sanctióhoz ragaszkodó hűséges angolok segítségével megverettetvén Frankfurtba szaladt, 1744-ben a burkus segítségére jöven Csehországba beütött, a császár Baváriának München nevű városába vonta magát, s annyira vitte az angol segedelem és a magyar vér a dolgot, hogy ugyanott is halálozott meg 1745-ben, életének 48., birodalmának 3. esztendejében. Szimbóluma volt: Unione et observantia Legum. Követte őt

5. I. Ferenc, Lotharingiának, Baváriának, Hetruriának ura s jeruzsálemi király, koronáztatott 1745. Házassági életre lépett VI. Károly nagyobb leányával, Mária Teréziával, még 1736. esztendőben. Nevezetes háborúi voltak Olaszországban a spanyolokkal, holott megvén Genuát Nádasdi vezérsége alatt, onnan az ellenséget kiűzte, a francokat a Moszkva császárné segítségével békességre kényszerítette, mely 1748-ban Aquisgranumban meg is készült. De csakhamar újabb háborút

indított II. Friderik borussiai király, aki Saxoniába véletlenül be-
ütvén Drezdát elfoglalta, mintegy 20 ezerig való katonaságot
fogságba ejtett; azután Csehországra ütött: kardra kél a dolog,
nagy ütközet lesz Prágánál 1757-ben, elesik ama híres burgus
generális, Swerin, s véres győzelemmel ostrom alá veszi a
burgus Prágát, rajtaüt Daun és Nádasdy, s júniusnak 18. nap-
ján szerencsésen győzedelmeskednek; Hadik general pedig
október 16. napján Berlinben terem, s nagy hadi adófizetés
után hagyta azt oda. Sziléziában szerencsésen megveszi Ná-
dasdy Sweidnitzot nov. 12. nap. Ugyanazon hónapban Beyer
generálist elfogja, Wratisláviát elfoglalja. De ezen győzedelmeit
az ausztriai háznak meghomályosította az a szerencsétlen üt-
közet, mely esett Sosbachnál nov. 5. napján, és a december
5-i véres csata. Ezután kétséges kockával folyt a háború,
míg nem 1763-ban békesség kötöttetett. Meghalt ezen dicsősé-
ges imperátor gutaütésben 1765. aug 18-án Tirolisban, életé-
nek 57., birodalmának 20. esztendejében. Szimbóluma volt: In
Te Domine speravi. Ezt követte:

6. a halhatatlan emlékezetű II. József. Született 1741. márc.
13. napján. Még atyja idejében római királynak koronáztatott
1764-ben. Uralkodni kezdett 1765-ben. Mindjárt birodalmának
kezdetén bejárta Csehországot, Morvát, Sziléziát, Szaxoniát;
1769-ben és 70-ben Magyarországot; 1771-ben Olaszországot,
Rómát, Nápolyt, Velencét; Francia- és Muszkaországot 1772-
ben; Galíciát, Lodomériát 1777-ben. Moldáviának egy részét,
Bukovinát successori jussal praetendálta, de ellentállván a bur-
gus, a sax és egyebek 1778-ben kardra kelt a dolog de
1779-ben Tescivi békesség által szerencsésen végeztetett a
háború, s Baváriának bizonyos része József császárnak át-
adatott.

1780-ban meghalván ama sok nemzetségnek anyja, Mária
Terézia, Magyarországnak és ahhoz tartozóknak királyává lett.
1781-ben adta ki a nevezetes tolerancia-rendeleteket; a könyv-
nyomtatóknak szabadságot engedett; 1782-ben VI. Pius római
pápát Bécsben fiúi tisztelettel s királyi módon fogadta; 1787-ben
hád támadván a Moszkvák és a törökök között, a 81-ben
kötött szövetség szerint a Moszkváknak hathatós segítséget

küldött. 1789-ben Laudon vezérsége alatt Belgrádot elfoglalta; 1790-ben február 20-án életének 49., birodalmának 25. esztendejében meghalt. Szimbóluma volt: Virtute et exemplo.

7. Az ő császári és királyi székébe ült II. Leopold. Született 1747. Koronáztatott Frankfurtban 1790-ben. Előbb mint Hettruriának nagy ura, bölcs igazgatása által Firenzét igazán virágzó állapotba helyezte. A József halála után imperátorrá lett 1791-ben, a törökökkel megbékélt, azoknak Belgrádot visszaadta. Dicsőséges uralkodásának hirtelen halál vetett véget 1792-ben, március első napján. Szimbóluma volt: Opes Regum, corda subditorum. Ennek halála után koronáztatott 1792-ben július 14. napján a fia, dicsőségesen uralkodó —

8. II. Ferenc: kinek bölcs és kegyes igazgatása alatt a vérrel buzgó francia háború, s a miatta okozott, már második ízbeli insurrectio sokkal ismertebb, mintsem hogy azzal időt kellene töltenem. Sciet posteritas. Ezen francia háborúban az angolok computusa szerint a múlt novemberig 108 kisebb s nagyobb csata esett. Nekünk, ha szintén a háborúnak kerülhetetlen súlyát viseljük is, elég örömeinkre szolgálhat az, hogy a vérözön, a rablás, a pusztítás távol vagy onnan még eddig édes hazánktól. Ezután is

„Isten, aki vigyáz a maga népére,

A sas szárnya alatt nyugtassa kedvére.”

Úgy hozván a rend magával, által megyek a Római Birodalomról —

II. a választófejedelemségekre; de ezeket éppen csak megemlítem.

1. Moguntziai választófejedelmek voltak ebben a században: a./ Ferenc Lajos 1729. b./ Ferenc Lotharius 1732. c./ Fülöp Károly 1742. d./ János Friderik Károly 1763. e./ Imre József; ez meghalt 1774-ben. f./ Friderik Károly József 1774-től fogva; még ma is nevezetes.

2. Trieri, vagy Treviri választófejedelmek: a./ Károly József 1729. b./ Ferenc György 1756. c./ János Fülöp, meghalt 1768-ban. d./ a mostani Kelemen Ventzeslaus.

3. Koloniali választófejedelmek: a./ József Kelemen meghalt 1723-ban. b./ Kelemen Augustus, meghalt 1768-ban. c./ Maximilian Friderik, meghalt 1784-ben. d./ Maximilian Austria Ertz herceg máig is dicsőségesen folytatja.

4. Csehországi választófejedelmek voltak: a csehországi királyok.

5. Baváriaiak: a./ Maximilian Emmanuel, meghalt 1726-ban. b./ Károly Albert, aki 1742-ben imperátor lett, meghalt 1745-ben. c./ Maximilian József, meghalt 1777-ben. d./ Károly Fülöp Tódor, egyszersmind palatinatusi elector.

6. Saxoniai választófejedelmek: a./ II. Friderik Augustus, 1697: lengyel király lett, meghalt 1733-ban. b./ III. Friderik Augustus szintén lengyel király lett, meghalt 1763-ban. c./ Friderik Kristian Leopold, ugyanazon esztendőben himlőben meghalt. d./ IV. Friderik Augustus mind a mai napig.

7. Brandenburgiai választófejedelmek a borussiai királyok.

8. Palatinatusiak: a./ János Wilhelm. b./ Károly Fülöp, meghalt 1742-ben. c./ Károly Fülöp Tódor.

9. Hannoveraiak: az angliai királyok. Következik hogy szóljunk

III. A Török Birodalomról. Szultánok voltak ebben a században a következők:

1. III. Achmet. Szultán lett 1703-ban, és tömlöcben halt meg 1756-ban. Ez állította fel Konstantinápolyban a tipográfiát. Következett

2. V. Mahumed. Hadakozott a muszkákkal 1736-ban, mely háborúba belekeveredett VI. Károly császár is. 1739-ben békét kötöttek, s akkor elvesztettük Belgrádot. Meghalt 1754-ben. Követte

3. II. Osmán, ki Georgiából való keresztény anyától származott, úgymint Eleonórától. Uralkodott 3 esztendeig, meghalt 1757-ben.

4. III. Mustafa. 1768-ban szerencsétlenül hadakozott a muszkvákkal, elvesztette a Krímet. Meghalt 1774-ben.

5. Abdulhamid. Folytatta a muszkvákcal való hadat, kiknek segítségére ment II. József császár, megverettetett 1789-ben, s meghalt uralkodásának 15. esztendejében. Most uralkodik

6. Selim. Ennek II. Leopold Belgrádot visszaadta 1791-ben. 1792-ben a muszkvákcal is frigyet kötött — most a windini, s más pártos basákkal s a franciákkal nyűglődik. Következik

IV. A Muszkva vagy Orosz Birodalom. Ennek első fejedelme volt a múlt században 1. I. Péter Alekszejevics. Koronáztatott ezelőtt lévő századnak 88. esztendejében. Szerencsés volt mind a háborús, mind a békés időben, melyet leginkább a felesége Catharina okosságának köszönhetett, ezért őt még életében a koronának örökösévé tette; Petersburgot, a mostani császári lakóhelyet ő fundálta. Halála után a felesége követte a trónon.

2. I. Catharina Alekszejevna. Született Livoniában, s mint hadakozás közben elfogott rableányt ritka szépségéért megkedvelte a császár, feleségül vette, még életében megkoronáztatta, uralkodott két esztendeig, meghalt 1727-ben. Követte

3. II. Péter Alekszejevics: ez esztendő múltva meghalt himlőben.

4. Anna Jounovna Juanovits. Ez a törököktől a Fekete-tengertől Konstantinápolyig szabad hajózást nyert. Meghalt 1740-ben, életének 47. esztendejében.

5. Iván vagy III. János. Mint gyermek, tutor alatt uralkodott. A tutora Szibériába küldetett — t. i. az anyja, Anna —, helyébe ült.

6. Elisabetha Petrovna, a Nagy Péter leánya. 1741-ben Anát fiával együtt éjszakai fortéllyal katonai őrizet alá vétette, magát 1742-ben megkoronáztatta. Mária Teréziával szép barátságot tartott. Meghalt 1762-ben.

7. III. Péter Fedorovics, I. Péter unokája, a Nagy Fridriknek nagy barátja. Csak hat hónapig uralkodott, a felesége, Catharina mesterkedése, és az országban mohón kezdett változások miatt rabságban halt meg. Trónján követte

8. II. Catharina Alekszejevna. Első gondja volt, hogy Nagy Fridrikkel frigyet kötött, Stanislaust a lengyel királyságra emel-

te, a lengyel protestánsoknak szabad vallásgyakorlást szerzett, a konföderációkat megzabolázta. Litvániának egy részét s a Krímet elfoglalta; a tudósokat, mint maga is a Berliini Tudós Társaság tagja, nagy fizetésre meghívta, és így hagyott maga után nagy emlékezetet. A trónon következett

9. I. Pál, kinek leányát, Alexandra Paulovná, országunk nádorispánja, József királyi főherceg vette feleségül. Ezen folyó háborúban felséges királyunkhoz mutatott segítsége ismertebb, mintsem hogy hosszabb szóval kelljen beszélnem. Több császári virtusát beszélje a következő század! Én most átlépek, —

V. Spanyolországra. Ennek királyai voltak 1. II. Károly, 2. V. Fülöp, 3. II. Ferdinánd, 4. III. Károly, 5. IV. Károly, a mostani.

VI. Portugáliának a múlt században a királyai voltak:

1. II. Péter. 2. V. János. Ez nyerte a római pápától ezt a titlust: Rex Fidelissimus. 3. I. József Emmanuel. Ez alatt történt a lisszaboni híres földindulás, melyről így irt a pápának: *sine orbe, sine populo*. Ez volt, akit bérgyilkosok meg akartak ölni 1758-ban. Ez üzte ki 59-ben a jezsuitákat. Ez vette maga igazgatása alá az Inquisitionale Tribunált 1769-ben. Meghalt 1777-ben. 4. Királyi székébe ült Mária Isabella, s ül még ma is. Oda jutottam már, hogy kénytelen is által kell lépnem —

VII. Franciaországra. A múlt század elején uralkodott 1. XIV. Lajos. Meghalt 1715-ben, életének 72. esztendejében.

2. XV. Lajos 6 esztendősen kezdett uralkodni Fülöp Orleáni herceg tutorsága alatt, majd 1722-ben megkoronáztatott, és XIII. Kelemen római pápától Areinot elfoglalta, de XIV. Kelemennek, minthogy leginkább a francia udvar sürgetésére törölte el a jezsuiták rendjét, visszaadta. Ennek minisztere volt ama híres kardinális Fleury. Meghalt 1774-ben, életének 65. évében.

3. XVI. Lajos. Feleségül vevén Mária Antóniát, a dicső emlékeztű Mária Terézia leányát, az ausztriai házzal szövetséget kötött 1776-ban, az amerikusokat az anglusok ellen segítette,

végződött ez a háború 1783-ban. 1789-ben és az azt követő esztendőekben nagy revolúció támadván Franciaországban, a királyi háznak veszedelmével az egész igazgatás formája megváltozott, amely alkalmat szolgáltat a francia véres háborúra, s már másod ízbeli insurrectióra. Örömmel megyek át —

VIII. Nagy-Britanniára. Volt itt

1. III. Vilhelm, meghalt 1702-ben. Követte

2. Anna, Vilhelm feleségének testvére. Ez az angliai és skóciai parlamenteket egyesítette 1706-ban. Gibraltárt, Minorcát elfoglalta. Meghalt 1714-ben. Szimbóluma volt: Semper eadem.

3. I. György. Hannoverai választófejedelem, meghalt 1727-ben, életének 67. esztendejében.

4. II. György. Ennek a Pragmatica Sanctio mellett állandóan megmaradt igaz lelke, segítsége, és a magyar vér erősítette meg Mária Teréziát a francok és bavarus ellen a királyi székben. Meghalt 1760-ban.

5. III. György, mostani uralkodó koronáztatott 1760-ban. 1764-ben revolúció támadt a Herba Théé miatt Anglia és az amerikai 13 tartomány között, kiknek vezére volt Vasington; és ez a zenebonáskodó amerikai társaság független respublicává lett az 1783-ban kötött béke szerint. Ebben a véres háborúban ez a *Defensor Fidei* volt mind Rómának, mind a felséges ausztriai udvarnak a csepp vérig oltalmazója, igaz frigyese.

IX. Svéciának 1. Királya XII. Károly. Ez a nagy katona Alexander Aquilonaris = Északi Nagy Sándor, hogy röviden megdicsérjem. Katona módjára halt meg, ágyúgolyó által 1718-ban, életének 36. esztendejében.

2. Ulrica Eleonora, de a Statusok megegyezésével átadta a koronát a férjének, s koronáztatott azért

3. I. Fridrik 1720-ban. Békességszerető volt. Meghalt 1751-ben.

4. Adólf Fridrik. Ez a Burgusokkal szerencsétlen volt. Meghalt 1771-ben.

5. III. Gusztáv. Egy bölcs és tanult fejedelem, ezt egy Akkestrom nevű gyilkos lőtte le 1792. március 9-én, és azon a napon közmegegyezéssel megkoronázták a fiát

6. Gusztáv Adolfot, életének 13. esztendejében. Következik

X. Dánia, Norvégia. Itt 1. volt IV. Fridrik. Koronáztatott 1700-ban. Az új kalendáriummal való élést ez vitte be Dániába, meghalt 1730-ban.

2. VI. Krisztián, uralkodott 1747-ben. 3. V. Fridrik, élt 1766-ig. 4. VII. Krisztián: Struense és Brandt udvari hitetlen minisztereket ez ölette meg 1772-ben. Szimbóluma volt: Regis gloria et amore Patriae.

XI. Lengyelországban volt:

1. II. Fridrik Augustus, Saxoniai választófejedelem. Ez volt az emberi erőnek az a csodája, aki a lópatkókat darabra tördelte.

2. III. Augustus, meghalt 1763-ban.

3. Stanislaus Aug. Poniátowszki. Koronáztatott 1764-ben. 1768-ban a disszidenseknek és a nem egyesült hitűeknek szabad vallásgyakorlást engedett. 1771-ben a konföderátusoktól elfogattatott, de azoktól csodálatosan megszabadult. 1772-ben az ausztriai, a Moszkva és a Burgus udvarok maguk jussát kezdték sürgetni, 1791-ben az ország három részre felosztatott.

XII. Borusszában uralkodtak:

1. I. Fridrik maga magának fejébe tette a koronát 1701-ben. Ez volt az első király a Brandenburgi Házból. A berlini akadémiának ez volt alapítója. Meghalt 1713-ban.

2. Fridrik Vilhelm, a fia, meghalt 1740-ben ezen szavakkal: omnia vanitas.

3. II. Fridrik. A háborúkról mélyeket folytatott, emlékeztünk a Ferenc császár életének leírásában. Ez a nagy katona, nagy politikus, nagy jurista, filozófus, historicus és nagy poéta meghalt 1786. augusztus 17-én. Most uralkodik:

4. II. Fridrik Vilhelm.

XIII. Sardiniai királyok. 1. Victor Amadeus. Ez a fiától tömlőbe vettetvén, ott halt meg 1732-ben. 2. Károly Emmanuel Victor, a fia, meghalt 1773-ban. 3. II. Victor Amadeus, meghalt 1796-ban. Most 4. Károly Emmanuel Ferdinánd.

XIV. Nápolyi és Siciliei királyok. 1. VII. Károly, 1735-től 1759-ig. 2. Most uralkodik IV. Ferdinánd. 1768-ban feleségül vette Mária Karolinát, ausztriai hercegnőt. II. Leopold koronáztatásán jelen volt Pozsonyban 1790-ben.

XV. Magyarországi királyok. 1. A Nagy Leopold. Ez alatt támadt a kuruc világ, melynek indítója II. Rákóczi Ferenc. Ez Bercsényivel és másokkal összefogva XIV. Lajos francia királyhoz követet küldött. De a maga követe által elárultatván Neustadba rabságra vettetett; onnan szerencsésen kiszökve Lengyelországba, onnan az Esze Tamás mestersége által ismét Magyarországra becsúszott; a Bercsényi vezérsege alatt Kassát, Pápát, Egert, Újvárt, Tokajt s a t. elfoglalta, sőt Ausztriában Bécs tájékán is pusztított. Ezen zűrzavaros időben meghalt a Nagy Leopold 1705-ben.

2. I. József, a fia. Ez Rákóczi ellen küldte Rabatiát 1706-ban, sok várost, azok között Miskolcot is felégette, Kassát ostromolta, de meg nem vehette. Rákóczi előtt Bezerédi hamisan bevádoltatván, azt megölette. Majd Pálfi János és Heister által Trencsénnél erősen megverettetett, Bercsényivel együtt Lengyelországba, onnan Törökországba szaladt, s ott meg is halt 1755-ben. A zenebonásokkal Pálfi János Szatmáron békességet szerzett 1711-ben. Ugyanazon esztendőben, április 17-én meghalt I. József. Következik

3. III. Károly (ki az imperátorok sorában azon néven VI.), koronáztatott 1712-ben. Uralkodása alatt háromszor volt diéta, az első 1712-től 1715-ig, ebben Rákóczi proscibáltatott. A második 1723-ban, ebben a magyarországi successio az ausztriai háznak az asszonyi nemén is által adatott. A harmadik 1729-ben. Hadakozott a törökökkel két ízben, kiktől Eugenius vezérsege alatt a temesi Bánátot s Belgrádot is elfoglalta. Meghalt 1740-ben.

4. Mária Terézia. Koronázatása ellen protestált a Bavarus; kikeltek a Bavarus mellett a burgus, sax, francia és a spanyol uralkodók. Ezen háborúról szoltam már feljebb. Belül az országban 1754-ben a Tisza mellékén némely haszontalan emberek, Törő, Bot és mások kezdtek zenebonáskodni, de kicsiny idő múlva bőrukkel fizettek. Az 56-ban kezdett burgus háborúban ismertté tették magukat Hadik és Nádasdi fővezérek. 1760-ban állíttatott fel a nemes testőrző sereg. 72-ben a szepességi 13 város a zálogos lengyelektől visszavétetett. Elhallgatom azt, hogy ez a nagy fejedelemasszony a tudósoknak merő azon szoptató dajkájuk volt. Asszonyi nemet felülhaladó virtusait így tette ki egy poéta:

Femina fronte patet, vir pectore, diva decore.

*A homloka asszony, férfú a szíve,
Szépsége az égnek egy Isteni míve.*

Meghalt 1780-ban, november 29. napján. Szimbóluma volt: Justitia et Clementia.

5. II. József. Viselt dolgairól szoltam feljebb. Most már országunkra nézve csak ezt jegyzem meg, hogy a szent koronát 1790-ben Bécsből Budára áthozatta. Meghalt 1790. február 20-án.

6. II. Leopold. koronáztatott 1790. november 15-én. Országgyűlést hirdetett Budára, de áttette Pozsonyba, ahol az ország dolgai szerencsésen végződtek. Véletlenül meghalálozott ez a jó fejedelem 1792. március 1. napján. Koronáztatott ugyanazon esztendőben Budán

7. II. Ferenc. Senki ezen dicsőségesen uralkodó fejedelmünkön kívül Budán nem koronáztatott, kivéve Károly Róbertet, aki 1308-ban Budán koronáztatott, de nem a régi szent koronával, hanem csak az arra az alkalomra készített koronával. (E mi felséges királyunknak becses életéért s vitéz seregének szerencsés előmeneteléért esedezzünk mindnyájan, énekelvén a XX. zsoltár 1. 3. és 5. v., azután az éneklő sereg különösen.)

Következik már az eklézsiái dolgoknak rövid leírása.

I. A keresztyén vallásnak gyarapodását ami nézi: Ázsiában, Afrikában és Amerikában szorgalmasak voltak e részben a Moszkvák, batavusok, az anglusok s nevezetesen ezeknek királya III. Vilhelm, a dánusok királya IV. Fridrik, a jezsuiták és dominikánusok.

II. Ami nézi a vallásbelli szakadásokat. (Schismata.)

1. A Római Eklézsiában XI. Kelemen pápa 1715-ben ama híres *Unigenitus* bullája által kárhoztatta a janzenistáknak 101 állítását, mely Franciaországban nagy nyugtalanságra szolgáltatott alkalmatosságot.

A jezsuiták is versengtek a dominikánusokkal a kínai új keresztyéneknek megengedett isteni tisztelet módja iránt.

2. A Lutherána Eklézsiában zavarodást csinált 1730-ban Fizendorf, a Heranhuterek szerzője. Ezek a kegyesség és buzgóság színe alatt sokakat megcsaltak, de ma már nagyobb része az entusiasták közé számláltatnak.

3. A Reformáta Eklézsiában elég hosszas per volt a szombatnak szentségéről a coccejanusok és voetianusok között. Da ezen pernek már régen vége szakadt.

4. A Görög Eklézsia ebben a században unita és disunita = egyesült és nem egyesült részekre oszlott. Az első a Római Eklézsiával egyesítette magát, megtartván mindazáltal a maga isteni tiszteletbeli bevett szokásait, a régi mód szerint. A más része pedig mindeddig sem akar erre hajlani. Az egyesült görög eklézsiával mely különös és mennyi kegyelmeit közlötte légyen a felséges ausztriai ház, elkezdvén még a Nagy Leopoldon, különös orátio kellene annak előszámolására. Discite ex ungue Leonem!

Egy példából ítéljétek meg sz[erelmes] h[allgatóim]! A munkácsi megyének XX. püspöke, méltóságos Bredáts úr meghalálozván, azon püspökségre elválasztatott az orosz eklézsiának még ma is tündöklő szövétneke, méltóságos püspök Batsinszki András úr őexcellenciája kineveztetett dicsőséges emlékezetű

Mária Terézia által, megerősítettett a szentséges római pápa által 1772-ben. Felszenteltetett a bécsi udvari kápolnában 1773-ban; felszenteltetése előtt egész püspöki készüllettel, püspöki süveggel, bottal, aranyláncon függő drága kereszttel, gyűrűvel s a kápolnában megkívántató drága eszközökkel megtisztelte őfelsége; azután a jezsuiták kollégiumával, templomával s a várig kinyúló utcával, a lerontott kollégium helyén építettett püspöki rezidenciával, drága asztali készülletekkel; a templomot új képekkel, drága templomi készülletekkel s 1800 forint esztendőnként való jövedelemmel kegyesen megajándékozni méltóztatott őfelsége. A vár királyi költséggel megújítatván szemináriumnak fordítottatott.

A Péter és Pál 12000 forint jövedelmű tapolcai abbatiája őexcellenciájának s successorinak örökösen általadatott.

A VII kanonokokból álló munkácsi káptalan felállítatott, s ilendő fundussal megajándékoztatott. Itt, Ungváron 40 alumnusokra, Bécsben 48-ra szeminárium állítatott, sőt idővel az ungvári szeminárium fundusa 13 alumnusok obtingentiájával bővítettett. Ugyanezen megye részéről Pozsonyban 12 alumnusok tartatnak; a szemináriumbéli praefectus, öt professzorok, a máramarosi, eperjesi és nagykárolyi vicariusok fundatióból fizettetnek. Ezek előre így meglévén, 1777-ben a káptalan az oskoláikkal s azokhoz tartozókkal együtt, azután 1780-ban maga őexcellenciája is Ungvárt a maga itt letett püspöki székeivel megörvendeztette, és ezt a hajdanában cudar várost megékesítette. Egy szót szólok még, de fontos! A munkácsi püspökök között ezen XXI. az, aki megfundált püspökségét, káptalant, szemináriumot, rezidenciát, Actualis Status Intimus Consiliariusi Excellenciás titulust s végre II. Leopold alatt az ország gyűlésében a mágnások között széket nyert 1789-ben.

Éljen számos esztendőig ez a kegyelmes püspök! Világosítson sok ideig s fényljen az oroszoknak ez a nagy csillag!

Éljen András püspök, ez a mindenféle vallásúak előtt nagy tekintetű és kellemetes főpap!

Úgy hozván a sors, kénytelen kell szóllanom —

III. A vallásbeli üldözésekről. 1702-ben keményen bántak a protestánsokkal Sziléziában, de I. József imperátor alatt XII. Károly svéd király békét nyert nekik.

2. A jansenistákat Franciaországban,

3. A reformátusokat a Palatinátusban háborgatták.

4. A saltzburgi Lutheránusoknak erősen volt dolguk, míg nem 1732-ben a szabados kibujdosásra engedelmet nyerve, 30000 vándorolt ki Borussziába, és az angolok szárnya alá Amerikába. A mai illuminatusabb időkben a tolerancia csaknem minden országban lábraállott, s a mi országunkban ország gyűlésében publikáltatott.

IV. A római eklézsiának kormányán ültek a következők:

1. XI. Kelemen, 1700-tól fogva 1721-ig.

2. XIII. Innocentius.

3. XIII. Benedek. Nepomuk Jánost ez vette be a szentek lajstromába 1729-ben.

4. XII. Kelemen.

5. XIV. Benedek. Kalezanczius Józsefet, a piaristák fundatorát ez kanonizálta 1750-ben. Egyébiránt az ünnepek számát megkevesítette. Meghalt 1758-ban.

6. XIII. Kelemen.

7. XIV. Kelemen, elsőbb nevezeti szerint Ganganelli. 1773-ban a jezsuitákat eltörölte. Meghalt 1775-ben.

8. VI. Pius, azelőtt Angelus Braschi. II. József császárt meglátogatta Bécsben 1782-ben. Meghalt francia kéz alatt.

9. VII. Pius, ezelőtt Gregorius Barnabas Chiaramonti. A Péter hajócskáját, amint zűrzavar közt lehet, kormányozza.

V. Vallásbeli zűrzavarokat támasztottak a fanatikusok, naturalisták, entusiasták, mint Ronsenbach és Tenhárd, aki Isten íródeákjának nevezte magát. A mi hazánk is termett ilyen haszontalan csudafát vagy inkább kórót: ilyen volt ama nevezetes György próféta, Szepes vármegyei származású. Schulcz

György míg űzhette lutheránus, azután református, végre látásokat látó, utoljára Prussiába általszökött futó planéta. Kétségkívül hypocondriacus lehetett az ember.

2. A naturalisták, deisták igen elszaporodtak ebben a században. Egy sorba teszik ezekkel némelyek a frájmaurereket is, akikről 1735-től fogva tudunk valamit. De ezeket különös szektának nem lehet tartani, hanem csak bizonyos végre egyesült társaságnak, melynek mivel legfőbb törvénye a hallgatás, náluk minden csupa cereris misztérium — aki azért róluk ítéletet akar tenni, csak annyit csinál, mintha a vak a festékről akarna beszélni.

VI. Legnevezetesebb concilium tartott Lateranumban 1725-ben, XIII. Benedek pápa alatt. Ez végzett az eklézsiái fenyítékről. Ami nézi —

VII. A tudományoknak előmenetelét.

a./ A tudósok közül munkáikkal magukat ismeretessékké tették ezek:

1. A teológusok közül a./ Római katolikusok: Dapin, Huetius, Mabillon, Richard Simon, Natalis Alexander, Abbas Fleury, Calmet.

b./ Luteránusok: Spencer, Pfaffius, Joh. Friaer Buddaeus, Ranbach, Weisman, Deyling, Moshem, Heuman, Ernesti, Joh. David Michaely.

c./ Reformátusok: Burnet, Cawe, Pictet, Camp. Vitringa, Frid. Adolph. Lampe, Saurin, Joh. Aephons. Turretinus, Werenfels, Osterwald, Venema, Zolikófer s a t.

2. Juristák: Henrik és Samuel lib. Báró de Cocceji, Christian Thomasius, Hejnetius, Böhmer, Achenwall, Martini & c.

3. Filozófusok és matematikusok: Wolff, Bilfinger, Moses Mendelson (sidó), Montesqui, Bernoulli, Voltaire, Rousseau, Schmid, Kant, Jacobi s a t.

4. Historikusok és geográfusok: Perizon, Rassin, Murantorius, II. Fridrik borussiai király, Dyssching, Pray, Bél Mátyás (magyar).

5. Medikusok és fizikusok: Boerhaw, Hofman, van Swieteu, Albinus, Tissot, Moeschenbruch, Linne, Büfon, Gaubius, Kampar, Haan, Browne, Darwin, Vogel, Monro, Hüchsam, Hill (botanikus); Ausztriában: Báró Störck, Maximilian Stoll; Magyarországon munkáiról híres Veszprémi, Mátyus és Plenk, mostani bécsi professzor.

6. Filológusok: Gravius, Gronow, Burman, Gesner, Schultamy, Hemsterhüys.

Tudós társaságok és akadémiák fundáltattak ebben a században a következők:

1. A berlini, I. Fridrik által 1700-ban.
2. A bécsi I. József császár alatt kezdett virágozni.
3. A péterburgit fundálta I. Péter 1724-ben.
4. A göttingai II. György angliai király által fundáltatott 1733-ban, inauguráltatott 1737-ben.

A nevezetes új találmányai a múlt századnak ezek:

1. Az elektrizált konduktor, ti. a mennykövet magához vonzó eszköz. Franklin nevű angol filozófus találmánya. Sok hasznot tett már ez a felsőbb országi gondos városoknak, amelyeknek bástyáin mióta ki vagyon rakva az említett eszköz, odaszívódik a mennykő, a városokban pedig nem tett azóta semmi kárt.

2. Egy csodálatos masina, a báró Kempelen találmánya, mely a sakkjátékot (lusum latrunculorum) tökéletesen játssza.

3. A levegő-égben repülő hajó, Mongolfier találmánya, mely naponként nagyobb-nagyobb tökéletességre vitettetik.

4. A szalmapapíros. Ez még csak a múlt esztendei találmány; de amelyből mustrául vittek már az angliai királynak ilyen szalmából csinált papírosra beírt könyvet, s egynehány árkus fain papírosokat is. Ennek feltalálásának oka lehetett, hogy a háborús időben a papírosnak való rongy megszűkölt.

Most már vége az egész seculumbeli nevezetes történeteknek. Láttunk száz esztendő s eget és földet. Láttunk most Isten jóvoltából, amit sohasem láttunk, s többé sohasem is lá-

tunk, e megújult századnak első napján új Eget és új Földet.
— Nincsen egyéb hátra, hanem hogy minekutána gondolkod-
tunk a régi időkről, új szívvel és lélekkel lépünk által e kö-
vetkezendőre, újuljunk meg mi, a mi elménknek megújulása
szerint!

Evégre kérjük az Istent áhitatosan, hogy ami jó volt e múlt
században, tegye ezt állandóvá, és öregbítse naponként; ami
rossz volt pedig, irtsa ki azt, hogy lássunk igazán új eget és új
földet, mind a polgári, mind az eklézsiái társaságra nézve.
Vesszenek el az istencsúfoló illuminátusok. Dicsértessék a
Szentháromság Isten! Virágozzon az ő háza mint a szép pál-
mafák, és mint Libanonnak cédrusai. Legyenek ennek jóakarói
a fejedelmek, és a királyné asszonyok szoptatódajkái. Adjon
az Úr békességet a földön, adjon a mi országunkban is, hogy
ne hallassék jajszó, rablás és pusztítás a mi utcáinkon, és a
mi mezeink vérnek mezeinek ne neveztesse. Alázza meg
őfelsége a kevély ellenséget. A felséges királyi házat és an-
nak minden csemetéjét virágoztassa s tegye azt az idegen ki-
rályok előtt is tiszteletessé. Őrizze az Isten országunkat dög-
hálától, éhségtől, drágaságtól; a föld teremjen bő gyümölcsöt,
áldjon meg minket az Isten, hogy Őfelségét félje és tisztelje e
föld kereksege, mint Ő Istenét. Berekesztem együgyű beszé-
demet ezekkel az egynehány sorokkal:

Isten, seregeknek ura s fejedelme,
Ki voltál az elmúlt századnak védelme,
Kinek tartott minket áldott segedelme:
Ezután is velünk maradjon kegyelme!

Ha éltetsz, hadd éljünk ép testtel és elmével,
Hogy dicsekedhessünk az Úr kegyelmével.
Ha megölsz, bocsáss el bennünket békével,
Hogy Jézusát ki-ki láthassa szemével!

Á M E N.

Nót. Parancsolá az August.

I. Tanítás előtt való ének

1. Oh legrégibb, végetlen nagy Felség!
Életedben nincs kezdet, nincsen vég.
A jó lelkek *Szent! Szent! Szent!* nótával
Tisztelnek, dicsérnek hozsannával.
2. E századnak forgattad kormányát,
S megtartád e nagy ház alkotmányát.
Áld minden nyelvet, áld a szent nép téged:
Dicsértessék vég nélkül Felséged!
3. A múlt százban éltünk jóvoltodból,
Új századba léptünk irgalmadból.
Több százat már, tudjuk, hogy nem érünk,
Porból lettünk, s abba visszatérünk.
4. Vétettünk, jól tudjuk, Felségednek,
Légy irgalmas, szent Isten, népednek!
Légy szószólónk, édes Jézus, nekünk:
Hadd légyen szent jobbod mellett székünk!

Nót. Zsolt. 88. Úr Isten én üdvösségem.

II. A királyi házért.

1. Mennynek, földnek nagy királya!
Tartsd meg felséges királyunkat,
És egész királyi házunkat,
Mely Felségedet szolgálja!
Rontsd meg felduzzadt ellenségét,
Fektesd a porba kevélységét!

2. Adj győzedelmi pálmákat
Vitéz seregünknek kezében,
Mely bízván az Úrnak nevében
Zászlót emel s köt szablyákat:
A véres harcnak vessen véget,
S országunk lásson békességet!

Nót. Óh már hova lettél édes Jézusom!

III. Tanítás végén.

1. Ismét hozzád térünk,
Óh Szentháromság!
S csak téged dicsérünk,
Legfőbb valóság!
Egy Isten, Hármasszentség:
Szent! Szent! Szent vagy!
Szentháromság Isten: szentséged nagy!
2. Szent vagy, de irgalmas
S jóltévő is vagy;
Mibennünk fájdalmas
A szív, mert sok s nagy
A bűnnek súlyos terhe,
Mely testünket
Elfoglalván, rabbá tett bennünket.
3. Most hát szent házadból
Egyet sem lépünk;
Míg szent irgalmadból
Részt nem vész népünk.
Jézust! Jézust! — kiáltunk:
Légy hát, kérünk —
Most! Most! — Isten, légy irgalmas nekünk!

Irodalom

- Mitrovics Gyula: Csenkeszfai Poóts András élete = Protestáns Szemle, 1890. 505-522. p.
- Mitrovics Gyula: Aeneas Sylvius „De doubus Amantibus”-ának magyar átdolgozói = Irodalomtörténeti Közlemények, 1896. 12-41. p.
- Matirko Bertalan: „Eurialus és Lucretia” a magyar irodalomban. = EPHK (Egyetemes Philológiai Közlöny), 1890. 769-782. p.
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái X. 1905. 1424-1430. p.
- Bán Imre - Julow Viktor: Debreceni diákirodalom a felvilágosodás korában. 1964.
- Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel. - Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból. Bev. és forrásjegyzék: Kovács Sándor Iván. II. köt. Magvető Kiadó, 1982. 195-204. p.
- Csorba Zoltán: Miskolc és Borsod az irodalomban. Felső-magyarország Kiadó, Miskolc, 1994. - Poóts András, a borsodi Gyöngyösi, 47-49. p.
- Hajdu Imre: Költő, aki késett egy évszázadot = Észak-Magyarország, 1980. február 17. 6. p.
- Hajdu Imre: Költő, aki késett egy évszázadot = Új Észak, 1996. márc. 18. 13. p.
- Magyar Irodalmi Lexikon. I. kötet, 209. p.
- Kovács Sándor Iván: Csenkeszfai Poóts András a „tragadombi Baudelaire”. Holmi, 1995/1., 76-87. p.
- Miskolci Textológiai Szeminárium: Csenkeszfai Poóts András: Hívó Tamás = Irodalomismeret, 1994/1. sz. 62-78. p. (Poóts eddig ismeretlen művének bemutatása és szövegközlése.)

Csenkeszfai Poóts András nyomtatásban megjelent munkái:

- Csenkeszfai Poóts András ifjúi versei. Két darab. Pozsony - Komárom, 1791.
- Csenkeszfai Poóts András: Házi kereszt, Bécs, 1793; Miskolc, 1817.
- Század eleire készítettett... Pest, 1802. (Ungváron elmondott papi beszéd a XIX. század első napján.)

Jegyzetek

Csenkeszfai Poóts András szövegeinek jegyzetelésekor nem törekedtünk a teljességre. A szűkre szabott terjedelemben a művek mitológiai és történelmi utalásainak számbavételére helyeztük a hangsúlyt: arra nem volt lehetőségünk, hogy az itt-ott előforduló régies, idegen vagy tájnyelvi kifejezéseket megmagyarázzuk. Ez a hiányosság azonban reményeink szerint nem fogja túlságosan megnehezíteni Csenkeszfai verseinek és prózájának élvezetét.

Adónis — Apa és leánya: Theiasz és Mürrha szerelmi viszonyának szépséges gyümölcse. Felnőve az év kétharmadát Aphroditével töltötte addig, amíg vadászat közben egy vadkan halálra nem sebezte.

Andromakhé — Hektór felesége.

Apelles — Nagy Sándor korának legnagyobb görög festőművésze.

Apolló — Zeusz és Létó fia. Daliás természetű, a dalt és költészetet kedvelő, gyógyító isten.

Aspásia — Czirus (Kürosz) perzsa király felesége.

Astréa — Zeusz leánya, aki az Igazság istennője volt, de amikor látta az emberek erkölcsi romlását, az égbe szállt és csillagzat — a Szűz csillagkép — lett belőle.

Ausonia — az ausonok földje, Dél-Itália — átvitt értelemben egész Itáliát jelenti.

Ádmétus — Pherész király fia, aki helyett — a kijelölt napon — egyedül felesége vállalta a halált. Nála pásztorkodott egy ideig Apollón.

Átlás — részt vett a gigászok harcában, ezért Zeusz azzal büntette, hogy vállain kellett tartania az égboltozatot.

Bakhus — Zeusz és Szemelé fia: a szőlő, a bor, a szüret és az ezekkel járó jókedv, mámor, felszabadultság istene.

Bellerofon — tisztulást keresve Proitoszhoz ment, akinek a felesége beleszeretett. Mivel az asszony közeledését visszautasította, a nő megvádolta férje előtt. Proitosz ezután elküldte apósához egy levéllel, mely üzenetet tartalmazott az átadó elpusztítására. Ő azonban kiállta a veszedelmes próbákat. Egy másik történet szerint annyira elhatalmasodott benne a gőg, hogy az Olümposzra akart repülni lovával, a Pegazus azonban — Zeusz akaratából — levetette hátáról.

Chiméra — elől oroszlán, hátul sárkány, középen kecske alakú, torkából lángot okádó szörnyeteg.

Corinna — Ovidius képzeletbeli kedvese, Amores című kötetének címtette.

Cupidó — Aphrodité fia, a szerelmi vágy istensége.

Cybele — phrügiai istennő, aki a természet éltető erejét személyesíti meg.

Czirus — Kürosz (Kr.e 553-529) perzsa király, aki Babilónia elfoglalása után megengedte a zsidóknak, hogy hazatérjenek. Az ő felesége volt Aspásia.

Danaé — apja elzárta őt a világtól, mert egy jóslat révén intést kapott, hogy Danaé fia fogja megölni. A jóslat — az óvintézkedés ellenére — végül mégis beteljesedett.

Diánna — Zeusz és Létó leánya, Apollón ikertestvére. A vadászat, az erdők, a ligetek és keresztutak hajadon istennője.

Didó — Bélos főníciai király lánya, Karthágó alapítója. Beleszeretett az arra hajózó Aeneasba, ám ő az isteni parancsnak engedelmeskedve elhagyta kedvesét. Didó ezután öngyilkos lett.

Elysium — az alvilág egyik része, ahová haláluk után a büntetlenek, a jeles művészek, tudósok kerülnek.

Eskulápius — Apollón fia, aki a gyógyítás tudományát Kheirontól sajátította el. Számos halottat föltámasztott. Jelképe a botra tekerőző kígyó.

Faunus — Dionüszosz kecskelábú, vidám kísérője, akik gyakran erőszakoskodnak a nimfákkal.

Fébus — Apollón egyik neve, a szó jelentése „Ragyogó”. Napistenként ő a nap, a napvilág megszemélyesítője.

Fidiás — Pheidiász (Kr.e. 500-433), az ókori Athén legnagyobb szobrásza.

Filoména — Prokné nővére, akit Tézeusz megerőszakolt.

Flóra — A tavasz, a virágok istennője, a mezők és kertek fölötti hatalom birtokosa. Férje Zephürosz volt.

Flórenciá — Firenze.

Fócion — athéni államférfi Démosthenés korában.

Fúria — a bosszúállás három istennőjének egyike.

Genua — Genova.

Gomora — Kánaán egyik városa, amit lakosainak bűnös élete miatt Jahve kén- és tűzesővel pusztított el.

Grácia — Zeusz három leányának, a szépség és szellem istenségeinek egyike.

Gyehenna — Jeruzsálem-környéki völgy, ahol véres áldozattal hódoltak Molochnak. Később ezzel a szóval jelölte a zsidóságot a poklot.

Hamadriades nimfák — a fák nimfái, Hamadrüasz lányai.

Hárpia — Thaurusz és Élektra leányai. Általában négyüket említik. Körmük horgas, arcuk beesett, irtóztató bűzt árasztanak, s örökké éhesek.

Hektór — Priamosz és Hekabé fia, a görög ostrom idején Trója védelmének vezetője és lelke. Nagyeszű harcos, aki Akhilleusszal vívott párviadalban esett el.

Heléna — Zeusz és Léda húga, Menelaosz felesége. Párizs beleszeretett és megszöktette — férje kincseivel együtt. Ezért tört ki a trójai háború.

Herkules — Zeusz és Alkméné fia, akinek tizenkét feladatot kellett végrehajtania, hogy halhatatlanságot nyerjen. Csenkeszfai téved abban, hogy Héra táplálta őt — éppen ellenkezőleg: már csecsemő korában meg akarta ölni.

Hébe — Zeusz és Héra leánya, az Ifjúság istennője. Ganümedész előtt ő volt az istenek pohárnoka. Héraklész felesége lett.

Ikaros — Amikor Minós király Kréta szigetén fogságban tartotta őt és apját, Daidalos tollakból szárnyat készített magának és fiának, amivel ezután elrepültek. Ikaros azonban mind feljebb szállott, megolvadt a szárnyakat összetartó viasz, ő pedig a tengerbe zuhant.

Itis — Prokné és Tézeusz fia, akinek húsát anyja hűtlen férjének tálalta föl.

Ixion — az első halandó, aki rokonvérrel szennyezte be a kezét. Zeus megszánta és megtisztította őt a bűntől. Ixion azonban szemet vetett Hérára: az istenek királya büntetésül rákötötte egy örökké forgó tüzes kerékre.

Jupiter — főisten, a harmadik istennemzedék uralkodója. A felesége Júnó volt, de számos szerelmi kalandot folytatott, melyekből istenek vagy kiváló hősök születtek.

Júnó — Jupiter felesége, az istenek királynéja. Ő a házasság, a gyermekáldás és -szülés istennője.

Kleopátra — Egyiptom uralkodója (Kr. e. 69-30), Julius Caesar szeretője, majd Antonius felesége, akivel együtt öngyilkos lett a vesztes actiumi csata után.

Mars — Zeus és Héra fia, a háború és öldöklés istene. Közismerten vérszomjas természetű volt.

Májlánd — Milánó.

Mellóna — a méhtenyésztést védő istennő.

Menelaus — 1. A mitológiában Agamemnón testvére, Heléna férje. Feleségét Párisz elrabolta, ez lett a trójai háború ki-robbanásának oka. 2. Itt: Lukrécia férje.

Mennon — Éosz és Tithónosz fia, aki Trója és nagybátyja, Priamosz megsegítésére népes sereget vezetett. A harcban Akhilleusz lándzsájától esett el.

Merkurius — Zeus és Maia fia, az istenek hírnöke. Ő a leleményesség, az ügyesség istene, a kereskedők és tolvajok pártfogója, a szónokok segítője.

Minós — Zeus fia, krétai király. A szigeten ő tartotta fogva Daidaloszt.

Morfeus — Hüpnosz fia. Mások alakját ölti magára, úgy jelenik meg az emberek álmában.

Múza — Zeusz és Mnemoszüné leányai, eredetileg forrásnimbók. Különböző szellemi tevékenységek pártolói.

nabulum — tíz húrú hárfa.

Naso — Publius Ovidius Naso (Kr.e.43-Kr.u.17) római költő, műveinek egyik legfontosabb témája a szerelem.

Nimfa — Zeusz lányai, akik a mezőket, erdőket, vizek mentét népesítik be. A természet termékenységét jelképezik.

Oenotria — Itália régi neve.

Neptunus — Kronosz és Rheia fia, a tenger istene.

Olympus — hegység Thesszália és Makedónia határán, az istenek lakóhelye — átvitt értelemben: az ég, a menny.

Orpheus — kiváló énekes és zenész, aki művészetével az alvilág lakóit is elbűvölte, mikor elhunyt kedveséért, Eurydikeért szállt le közéjük.

orphica — Orpheus hangszere, teknősbéka páncéljából készített lant.

Pán — egy nimfa és Hermész fia, a mezők kecskeszarvú istene. Ő találta föl a pásztorsípot.

Páris — Priamosz és Hekabé fia, aki szerelemre gyulladva elrabolta Menelaosz feleségét, Helénát — kincseivel együtt.

Párka — Zeusz és Theinész három lánya, a végzet megszemélyesítői. Megakadályozhatják az istenek akaratának érvényesülését is.

Pégasus — Poszeidón és Medúsza frigyéből született szárnyas ló. Ő volt az, aki az ég felé pöffeszkedő Helikón-hegybe belerúgott és megfékezte. Ott, ahol patája a mészkövet érte, forrás fakadt.

Pigmalion — Ciprus mondabeli királya, ügyes szobrász, aki beleszeretett egy maga készítette szoborba. Kérésére Aphrodité életre keltette, ő pedig feleségül vette a meglepetésszerű szobrot.

Pindus — heglánc Thesszáliában.

Piramus — babiloni ifjú, Thiszbé szerelmese. Szüleik ellenezték házasságukat. Egy éjjel titokban találkoztak volna, de a lány oroszlánt látott és elfutott, hátrahagyva kendőjét, mely az oroszlán szájától aztán véres lett. Píramosz ezt megtalálta, és abban a hitben, hogy szerelmesét széttépte a vadállat — kardjába dőlt. A visszatérő Thiszbé ugyanazzal a karddal lett öngyilkos.

Pomóna — a gyümölcsfák istennője.

Prokne — Tézeusz felesége, Itis anyja. Férjének fiuk húsát találta föl, hűtlensége büntetéseként.

Rhodopé — Apollón kedvese.

Satyrus — lásd: Faunus.

Saturnia — Saturnus leánya, Júnó — átvitt értelemben: Itália.

Saturnus — a második istennemzedék királya, akinek a nevéhez fűződik az „aranykor”. Az ő fia volt Zeusz.

Séna — Siena tartomány azonos nevű székhelye.

Sénes — az itáliai Toszkána egyik tartománya, mai nevén Siena.

Sigmond — Luxemburgi Zsigmond (1308-1437) német-római császár, Magyarország királya.

Sirén — félig nő, félig hal alakú lény. A csábító dalaikat hallgató hajósok nem vigyáznak a hajóra, mely így zátonyra fut, s utasai elpusztulnak.

Sodoma — gazdag kánaáni város, melynek lakói kicsapongó, kéjenc életet éltek, ezért Jahve elpusztította őket.

Sokrates — a görög filozófia első jelentős alakja (Kr. e. 469-399), aki Athénban élt és működött. Az európai gondolkodásra gyakorolt hatása felmérhetetlen.

Tézeusz — Prokné férje, akinek — miután megcsalta őt — fiuk húsát találta föl a felesége.

Thisbe — Píramosz szerelmese.

Ticius — Zeusz és Elara fia. Létóra támadt, ezért lenyilagták, apja pedig azt a büntetést szabta rá, hogy az alvilágban két keselyű tépje a máját és a beleit.

Titán — itt: a hat titán közül Hüperión (Héliosz), a mindent látó napisten.

Ulysses — leleményességéről, ravaszságáról ismert hős. A trójai háború befejezése után elhajózott a szirének szigete mellett is. Ekkor társai fülébe viaszt tétetett, magát pedig az árbóchoz köttette, hogy a csodálatos éneket hallhassa, de mégse legyen a csábítás áldozata: ne juttassa zátonyra a hajót.

Vertumnus — a kertek, gyümölcsfák istensége. Pomóna kedvéért különböző foglalkozású emberekké változott, de nem tudta megnyerni az istennő tetszését, csak öregasszonynak öltözve.

Vénus — a szépség és a szerelem istennője, aki az emberi szívekben feléleszti a szerelmi vágyat.

Xantippe — Szókratész felesége.

Zefirus — a langyos nyugati szél megszemélyesítője.

A latin nyelvű szövegek fordítása

64.o. — Cujus alta — Roborat indolem vis illa constans. Hic, neque patriam in patria quaerit, nec usquam exul est. Akinek a jellemét maga a változatlan tehetség erősíti, az megtalálja otthonát a hazában, és nem kell száműzetésben élnie.

99.o. Natura hominum novitatis avida, vetera fastidimus, nova cupimus.

Az emberi természet mohón vágyik az újdonságra, a régit lenézzük, az újat kívánjuk.

105.o. Omnibus placere impossibile, nulli placere miserabile, multis placere amicabile.

Mindenkinek tetszeni lehetetlen, senkinek sem tetszeni szájalomra méltó, sokaknak tetszeni kedves dolog.

- 106.o. Consilio et industria.
Okosan és serényen.
- 107.o. Amore et timore.
Szeretettel és félelemmel.
Carolus sextus absolvit Austriae stirpis periodum.
VI. Károly bevégi az ausztriai uralkodó család korszakát.
Constantia et fortitudine. Állhatatossággal és vitézséggel.
Unione et observantia Legum.
Egységben és a törvények tiszteletével.
- 108.o. In Te Domine speravi.
Tebenned bíztam, Uram !
- 109.o. Virtute et exemplo.
Erényesen és példaszerűen.
Opes Regum, corda subditorum.
A királyok ereje az alattvalók bátorsága.
- 113.o. Semper eadem.
Mindig ugyanaz.
Defensor fidei.
A hit védelmezője.
- 114.o. Regis gloria et amore Patriae.
Királyi becsvággyal és hazaszeretettel.
Omnia vanitas.
Minden hiábavalóság.
- 118.o. Actualis Status Intimus Consiliarius.
Valóságos belső titkos tanácsos.

T A R T A L O M

Csokonai Vitéz Mihály:	
Lantomtól búcsúvétel	3
Weöres Sándor: Poóts András (1747? - 1815)	
(Átvéve Weöres Sándor <i>Három veréb</i>	
<i>hat szemmel</i> című antológiájából.)	5
Kovács Sándor Iván: Csenkeszfai Poóts András,	
a „trágyadombi Baudelaire”	
(Átvéve a <i>Holmi</i> 1995. évi 1. számából.)	7
Válogatás Csenkeszfai Poóts András műveiből.	
Összeállította: Hadobás Pál.	25
A sénai Lukrécia históriája (Részlet)	25
Elegyes versek	50
Házi kereszt	66
Század eleire készítettett... ..	98
Irodalom	125
Jegyzetek	127

EMLÉKÜLÉS EDELÉNYBEN CSENKESZFAI POÓTS ANDRÁS

születésének 250. évfordulója

tiszteletére, emlékére

1997. május 21-én, 14.00 órai kezdettel a

Városi Könyvtárban

Edelény, István király útja 49.sz.

Program:

EMLÉKTÁBLA-AVATÁS

Köszöntő: Laki Lukács László *a VRHK igazgatója*

Ünnepi beszéd:

Dr. KOVÁCS SÁNDOR IVÁN

tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE

Közreműködik:

Suszter Jenő, tárogató

Református Ifjúsági Énekkar

EMLÉKÜLÉS

- Csenkeszfai Poóts András élete és költészete
Előadó: **Dr. KOVÁCS SÁNDOR IVÁN, egyetemi tanár**
- Csenkeszfai Poóts András kéziratban maradt versei
Előadó: **Konderák Judit tanárjelölt**
- Csenkeszfai Poóts András verseskönyvének eredeti
kézirata és a nyomtatott kiadás
Előadó: **Koncz Attila demonstrátor**

Közreműködik:

Református Ifjúsági Énekkar

Mátyás Sándor Pál vezetésével, Nyékládháza